

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Tramping a ekologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
Doc. PhDr. Eduard RADVAN, CSc.

Vypracovala:
Bc. Dana ŠIBÍČKOVÁ

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Tramping a ekologie“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 19. 3. 2009

.....

Bc. Dana Šibíčková

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Eduardu Radvanovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Bc. Dana Šibíčková

OBSAH

Úvod	2
1. Člověk a ekologie	5
1.1 Vývoj vztahu člověka k přírodě a životnímu prostředí	5
1.2 Životní prostředí jako objekt společenského zájmu	11
1.3 Ekologická/environmentální výchova	16
2. Vznik a vývoj trampingu v České republice	21
2.1 Od woodcraftu přes skaiting k trampingu, aneb zdroje, ze kterých čerpalo tramské hnutí	21
2.2 Vývoj trampingu od roku 1918 do roku 1945	27
2.3 Rozvoj chataření a osadničení po roce 1950 a současné formy trampingu	31
2.4 Subkultura s vlastní morálkou, hudbou a sportovními aktivitami	37
2.5 Dílčí závěr	39
3. Analýza vztahu tramských osadníků k ochraně životního prostředí	42
3.1 Cíl průzkumu	42
3.2 Výzkumný vzorek a metody průzkumu	43
3.3 Analýza výsledků (předpoklady a výsledky)	46
3.4 Shrnutí a verifikace hypotéz (interpretace a diskuse)	62
Závěr	69
Resumé	72
Anotace	73
Seznam literatury	74
Přílohy	

Úvod

Téma diplomové práce „Tramping a ekologie“ by se mohlo na první pohled jevit jako ne dostatečně významné či důležité v porovnání s mnoha problémy, které jsou dnes akutní. Ale je to jen první dojem. Toto téma totiž vyznívá velice neotřele a zajímavě, a to především z pohledu sociálního, sociologického, ba dokonce i pedagogického. Takto stručně a jasně postavené spojení dvou tak výrazných pojmů („tramping“ a „ekologie“) totiž navozuje nemálo otázek. Jak pro nezasvěceného, tak i pro „ekologa s duší trampa“. Už protože ekologická problematika se stává aktuálnější a představuje jedno z ohrožení naší civilizace, jeden z globálních problémů lidstva. Bez nadsázky řečeno - agresivní chování člověka k přírodě hrozí likvidací člověka jako druhu. Je nutné nepřetržitě hledat cesty (především výchovné), jakým způsobem probouzet v lidech vědomí závažnosti tohoto tématu. A zaměření této diplomové práce jednu z nich nabízí.

Tramping svého času představoval hnutí, které zasáhlo doslova masy národa. Především mladou nastupující generaci. Proč tomu tak bylo? Co hnalo mladé lidi do volné přírody? Co je vedlo k tomu, aby svůj omezený volný čas krátkých víkendů prožívali v nepohodlí „nehostinné“ přírody? Jakou roli pro ně vlastně hrála příroda? Kde se najednou vzala jejich náklonnost k přírodě a ta silná touha s ní splynout? Nemohli bychom v počátcích trampského hnutí hledat první známky výchovy v přírodě či k přírodě u nás? A co současní příznivci trampingu – mají tendenci přírodu ochraňovat a pečovat o ni? Přistupují k ekologickým problémům aktivně nebo je jim současný stav přírodního prostředí lhostejný a jsou pouze pasivními konzumenty civilizačních hodnot? Na tyto a mnoho dalších podobných provokujících otázek jsem začala hledat odpovědi. Nejdříve v dostupné literatuře, na internetové síti a posléze v rámci průzkumu v několika trampských osadách prostřednictvím ankety, rozhovorů a pozorování.

Tato práce zaměřuje pozornost na vztah příznivců současného českého trampingu (trampských osadníků) k ochraně životního prostředí. Stanovila jsem si cíl zmapovat jejich případné aktivity a iniciativy v této oblasti. Posoudit, zda dochází v trampských osadách k výchovnému a osvětovému působení v oblasti ekologie. Zjistit,

zda se na ochraně životního prostředí v lokalitě umístěných osad podílejí neziskové či jiné organizace nebo státní instituce.

Diplomovou práci tvoří dvě hlavní části – teoretická, složená ze dvou kapitol a analytická. V teoretické části informuji o významu ekologického přístupu ke světu a trampingu pro společnost, ale i pro člověka samotného. Na stručném historickém vývoji tramského hnutí a na vývoji vztahu člověka k přírodnímu prostředí ukazují, jaký vliv má na formování a utváření osobnosti člověka okolní prostředí. Při zpracovávání této části práce jsem čerpala z písemných pramenů. Zatímco v oblasti ekologie je dnes k dispozici nepřehledné množství literatury, pramenů podávajících informace o vzniku a vývoji tramského hnutí u nás je málo. Historií trampingu v českých, moravských a slovenských zemích se jako jediný zabýval Bob Hurikán (Dějiny trampingu, Zlín, 1990). Na Slovensku zmapoval dějiny trampingu Zdeno Dočkal v díle Údolia nestíchlí (Bratislava, 1991). Tato díla se však nedají – s veškerou úctou k autorům – považovat za odbornou literaturu. Jsou spíše jakousi kronikou života jednotlivých tramských osad a jejich osadníků, a to na celém území České a Slovenské republiky. Jako druhý a poslední informační zdroj se nabízela internetová síť. Takto získané informace však nejsou vždy věrohodné a člověk na ně musí nahlížet s určitým odstupem. Nejhodnotnější a nejpřínosnější se v této oblasti jeví písemné materiály zapůjčené z několika tramských osad (kroniky, informační brožury vydávané k výročí vzniku některých osad). Poskytly podrobné informace o způsobu života tramských osad od doby jejich vzniku až po nedávnou současnost (90. léta 20. století).

V praktické části práce se pak snažím své tvrzení doložit. Pro svůj průzkum jsem zvolila oblast jihovýchodně od Prahy – Benešovsko a Vlašimsko, kde se nachází původní tramské osady sjednocené ve sdružení tramských osad benešovských (STOB).

Na základě určeného cíle jsem stanovila hypotézy:

- 1. V současné době preferují trampští osadníci spíše rekreační zájmy (zájmy spojené s rekreací); život v tramské osadě už nenese žádné prvky tradičního tramského osadního života.***
- 2. Aktivita tramských osadníků směřující k ochraně přírody se v tramské osadě realizují v zanedbatelné míře.***

3. Ekologická hnutí nevyvíjejí v trampských osadách v oblasti ekologie žádné aktivity, a to včetně výchovného působení, a také iniciativa obcí vůči trampským osadám je v tomto směru zanedbatelná.

K potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz jsem použila kvalitativní i kvantitativní výzkumné metody. V případě výběru ankety jako *kvantitativní metody* se nejednalo o klasickou formu dotazníku, ale o jakousi sondu, která měla zmapovat současný způsob života v trampské osadě, popsat postoj k trampským tradicím, zjistit případné aktivity v oblasti ochrany životního prostředí. Na *kvalitativní formu* výzkumu jsem kladla větší důraz, protože je pro tento typ výzkumu vhodnější a má, podle mého názoru, větší výpovědní hodnotu. Použila jsem metody interview a participační pozorování.

Jsem si vědoma, že pro zobecnění výstupu analytické části by musel být můj výzkum pojat mnohem širěji. Mám na mysli především velikost výzkumného vzorku a také rozlohu území, kde by byl výzkum realizován (trampské osady z několika lokalit na celém území ČR). Z hlediska rozsahu se pro moje šetření spíše hodí výraz „průzkum“. Přesto si myslím, že některé moje záměry mohou být podnětné. Snad se tato diplomová práce stane pro někoho impulsem k dalšímu bádání.

1. Člověk a ekologie

1.1 Vývoj vztahu člověka k přírodě a životnímu prostředí

Než se začnu zabývat vztahem člověka k životnímu prostředí, objasním základní pojmy, které zde budou skloňovány snad ve všech pádech: *ekologie*, *přírodní prostředí*, *životní prostředí* a *environmentalismus*. Nemyslím si totiž, že je to zbytečné. Jak píše A. Lisa: „...v českém prostředí panuje již mnoho let spor o základní pojmy týkající se životního prostředí a o jejich používání.“¹ Lisa se ptá: „Měli bychom mluvit o ekologických nevládních organizacích nebo o environmentálních nevládních organizacích? Měli bychom místo pojmu ekologismus raději používat pojem environmentalismus?“ Dále vysvětluje, jak on chápe tyto stěžejní pojmy:

„**Ekologie**² je věda, která se zabývá vztahem organismů a jejich prostředí a vztahem organismů navzájem.

Přírodní prostředí - druhotná příroda, která je výsledkem jak přírodních procesů neovlivněných lidskou činností, tak (převážně) cílevědomého přetváření přírody člověkem s cílem uspokojit lidské potřeby.

Životní prostředí - jednota přírodního a socializovaného prostředí života člověka. V tomto smyslu se jedná o souhrnný, průřezový pojem pro označení druhů (pracovní, rekreační), složek (ovzduší, voda atd.) a faktorů (například znečištění) prostředí života člověka.

Environmentalismus - souhrn idejí a myšlenek týkající se vztahů mezi jedincem, skupinami lidí, společností a přírodou, na jejichž základě se jednotliví sociální aktéři pokoušejí o vytvoření a udržení společenských (ekonomických, politických a dalších) mechanismů, které by umožnily zajistit jimi požadovanou kvalitu životního prostředí.“³

¹ Lisa, A., Řešení environmentálních konfliktů, Univerzita Karlova v Praze, Praha: 2007, ISBN 978-80-87076-07-1, str. 8

² „Pojem ekologie zavedl v roce 1869 německý zoolog E.Haeckel při zkoumání různých faktorů životního prostředí ve vztahu k živočichům. E. Odum definuje ekologii jako „odvětví biologie, které zkoumá historicky vzniklé vzájemné působení organismů s obklopujícím fyzikálně-chemickým, biotickým a antropogenním prostředím na úrovni druhů, druhových populací, biocenóz a biosféry. Důraz je kladen na vzájemné interakce s prostředím. Autoři Begon, Harper, Townsend (1997) tuto definici rozšířili. Ekologie se zabývá třemi stupni: jednotlivými organismy, populací a společenstvem. Ekologové se zajímají nejen o společenstva, populace a organismy v přírodě, ale též v prostředí uměle vytvořeném, v prostředí, v němž svou činností působí člověk a důsledky lidského působení na přírodu – znečištění, globální oteplování atd. Z uvedené charakteristiky je zřejmé, že ekologie je ústřední disciplínou biologie a navzájem se překrývá s jinými obory, zejména genetikou a evoluční teorií, s etologií a fyziologií.“ Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století, Masarykova univerzita, Brno: 2005, ISBN 80-210-3750-4, str. 43

³ Lisa, A., Řešení environmentálních konfliktů, Univerzita Karlova v Praze, Praha: 2007, ISBN 978-80-87076-07-1, str. 9

S pojmem ekologie bývá nejvíce zaměňován pojem ochrana přírody. Ekologie je věda jak bylo uvedeno výše, a pro vše, co se vztahuje k ochraně přírody a životního prostředí je vhodnější používat pojem „environmentální“.

Přes setrvávající zmatek v pojmosloví se domnívám, že terminologie týkající se životního prostředí se dostává stále více do povědomí lidí, a to z důvodu narůstajících celosvětových ekologických aktivit, nemalé mediální prezentace tohoto globálního tématu, ale i stále většího významu ekologického vzdělávání a všestranné výchovy k odpovědnému vztahu k životnímu prostředí.

Pro lepší pochopení celého tématu včetně odborné terminologie by bylo určitě na místě zmínit se o historii vztahu mezi člověkem a tím, co ho od nepaměti obklopuje - přírodou se svými ekosystémy. V souvislosti s rozvojem civilizace - technickým pokrokem - a lidským poznáním se tento vztah různě proměňoval.

Od prvobytně pospolné společnosti byl člověk spjatý s přírodou a působil na ni. V době, kdy žil člověk kočovným životem, lze tento vztah označit za velice úzký. Příroda dávala člověku základní podmínky k životu, umožňovala mu přežít. Jak píše H. Horká: „Vztah člověk – prostředí je od nejstarších dob existence člověka na Zemi realizován a prožíván jako přirozený způsob života a obživy.“¹ Tento vztah přetrvával i v době civilizačního pokroku – v době obdělávání půdy, zavlažování, kácení lesů, zpracování rud. I v této době člověk vnímal přírodu pozitivně a dodržoval rovnovážný vztah. V období zakládání větších měst (nástup urbanizace) se začal člověk od přírody vzdalovat. Působil na ni nerovnovážně, začal ji znehodnocovat a přetvářet. Vznikaly rozdíly mezi městy a vesnicemi. Lidé z měst začali přírodu vnímat okrajově. Na vesnicích s ní však byli neustále spjati, protože ji potřebovali k obživě. Postupem doby začali zabírat větší územní celky k pěstování plodin, kterými zásobili města. Větší negativní zásahy do přírody nastaly v období rozvoje manufakturní výroby, při které se počaly využívat nerostné suroviny, které se začaly dobývat z nitra země. Docházelo k hromadnému kácení dřevin nejen pro stavby, ale také pro výrobu topiva.

K zásadnímu zlomu v přetváření přírody člověkem došlo v průběhu průmyslové revoluce, při které se člověk začal od přírody vzdalovat a začal ji intenzivně znehodnocovat, aniž by si uvědomoval, že nastává období nevratných změn. Od

¹ Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století, Masarykova univerzita, Brno: 2005, ISBN 80-210-3750-4, str. 11

počátku 19. století intenzita znehodnocování přírody narůstala a v této době začali první vědci – environmentalisté - upozorňovat na začínající devastaci přírody. Započali s prvními jednoduchými sanacemi výsadbou stromů a zakládáním zničených lesů. Bohužel intenzita devastace krajiny byla značnější než pozitivní zásahy. Člověk si konečně začal uvědomovat svůj negativní podíl na stavu přírodního prostředí.

Koncem 19. století začali vznikat první zákony na ochranu přírody a krajiny. T. Matějček¹ sice tvrdí, že první zákony na ochranu zvířat a lesů lze vystopovat již ve 3. století př. n. l. a dále konstatuje, že u nás jsou první pokusy o ochranu přírody známé ze 13. století, výraznější rozvoj ochrany přírody a krajiny však nastal až v 19. století.

Lidé začínají v tomto období využívat přírodu k odpočinku, k trávení volného času, pořádají první společné výstupy do hor. Vznikají spolky na ochranu kulturních památek, spolky, které chrání přírodní památky – vlastivědné, přírodovědné a turistické. Vydávají knihy, časopisy, ve kterých upozorňují na potřebnou ochranu přírodních hodnot. V roce 1888 je založen například Klub českých turistů.

Ve dvacátém století se dostávají krize a katastrofy v hospodářském i společenském životě. Světové války mají negativní vliv na přírodu. Po první světové válce si mladí lidé uvědomovali vzdalování se od přírody a hledali způsoby jak se k ní na určitou dobu vrátit. V přírodě hledali romantiku, která jim ve městech chyběla. Před druhou světovou válkou vědci začali upozorňovat veřejnost na značné poškozování životního prostředí. V průběhu 2. světové války bylo životní prostředí intenzivně znehodnocováno chemickými látkami a značnými požáry. V průběhu 50. let minulého století opět začala intenzivně narůstat průmyslová výroba a na životní prostředí se nebral ohled. Na tuto skutečnost začali upozorňovat první environmentalisté, kteří se rekrutovali převážně ze studující mládeže. Vyvrcholením snah o záchranu přírody a o návrat k přirozenému životu bylo hnutí hippies, jehož protagonisté hlásali návrat k přírodě a bojovali proti konzumní společnosti. V dalším období převážně mladí lidé začali upozorňovat vlády svých zemí na neustále se zhoršující stav životního prostředí. První přístupy ke změně vztahu k přírodě se koncentrovaly především na přírodní

1 273-232 př.n.l. – první známé zákony na ochranu zvířat a lesů z období vlády indického krále Ašóky,

1355 – Karel IV. Vydal dokument Maiestas Carolina, jehož cílem byla ochrana královských lesů a zvířete,

1838 – vyhlášeny nejstarší rezervace v Evropě – Žofínský prales a Hojná voda v Novohradských horách,

1872 – v USA vyhlášen nejstarší národní park ve světě - Yellowstone

Matějček, T., Ekologická a environmentální výchova, Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., Praha: 2007, ISBN 978-80-86034-72-0, str. 48

aspekty – znečištění vod, ovzduší a půdy a jeho vliv na ekosystémy, vymírání druhů apod. Média přinášela informace o ekologických katastrofách.

S nárůstem nových poznatků o souvislostech postupující civilizace a životního prostředí vzniká nový přístup k přírodě. Začínají být respektovány sociální, ekonomické a kulturní rozměry životního prostředí, což vyvrcholilo zavedením konceptu „trvale udržitelného rozvoje“ (sustainable development). Pro ochranu životního prostředí a akceptování zásad trvale udržitelného rozvoje je třeba získávat veřejnost dlouhodobou a systematickou ekologickou výchovou dětí, mládeže i dospělých a zvyšováním jejich znalostí z přírodních, technických i sociálních věd. H. Horká tvrdí, že člověk má přírodu poznávat nejen proto, aby mohl s přírodními procesy manipulovat, ale zejména proto, aby jí porozuměl, aby věděl, proč do jejího systému náleží, aby dokázal obdivovat její krásu a tajemství.¹

Zcela se s tímto tvrzením ztotožňuji. Jsem přesvědčena, že v každém z nás je zakořeněn prapůvodní cit pro přírodní krásy a bohatství a pro jejich obdiv ba pokoru před nimi. Jen jsme si tuto skrytou hodnotu zapomněli předávat z generace na generaci, zapomněli jsme na význam a důležitost přírody a prostředí, jež nás obklopuje. Vždyť bez tohoto bohatství by neexistoval ani člověk. Začali jsme, bohužel, upřednostňovat věci materiální, konzumní. Sami sobě nalháváme, že jsme šťastni a spokojeni, když „máme“. Ve spěchu za „lepším životem“ nejsme schopni uvědomit si to podstatné: Země je náš domov a my o něj musíme pečovat. Podle mého názoru, jde o otázku výchovy k odpovědnosti, o otázku osobní morálky.

Zároveň bychom však mohli mluvit o odcizení se člověka přirozenému světu. Ve světě abstraktních pojmových konstrukcí a umělých artefaktů, které nám původně měly usnadnit existenci a později ji nahradily, se stále vzdalujeme od přirozeného světa. Odcizení vede nejen k destrukci životního prostředí, ale i ke ztrátě smyslu života, vědomí souvislostí mezi sebou a nebeským řádem.²

Téměř symbolický pohled na postoj člověka k přírodě v průběhu vývoje společnosti nabízí Erazim Kohák: “Prvotním obyvatelům Ameriky – ‚indiánům‘ se svět jevil jako společenství rozličných, leč rovnoprávných bytostí, ve vzájemnosti a úctě.

¹ Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století, Masarykova univerzita, Brno: 2005, ISBN 80-210-3750-4, str. 13

² www.brontosauri.cz/onas/cele.htm (Jan Činčera: Erazim Kohák)

Evropané v novodobé historii jsou zvyklí považovat svět za jeviště, na kterém se odehrávají dramata lidských životů, a to je jediné, na čem záleží. Kulisy a rekvizity tohoto jeviště (ptactvo, zvíř, hory, lesy ad.) označujeme hromadně pojmem příroda, která slouží člověku jako zdroj surovin, případně jako park kultury a oddechu, a občas jako příležitost, aby prokázal svou moc a slávu pokácením lesního velikána nebo skolením lva“.¹

Různé postoje člověka k přírodě demonstruje Kohák na vztahu člověka k ostatním zvířatům. Tři stádia² - středověk, novověk a současnost – mu posloužily jako časové mezníky zásadních změn tohoto vztahu. Dále E. Kohák³ hovoří o nutnosti zamyslet se nad tím, jak lidé prožívají a vnímají přírodu. Nestačí totiž pouze vědět, jak si lidé přírodu vykládají.

Antropologové odlišují tři zásadní možnosti lidského postoje a vztahu k celku života či přírodě:

Jednu zásadní možnost, prožívání přírody, představuje život *lovců-sběračů*, kteří nehuspodaří ani nevládnou přírodě, jen z její ruky přijímají její dary. E. Kohák tvrdí, že se jedná o prožitek přírody, který přežívá kdesi v hloubi našich duší. Je to pocit vlastní malosti a nekonečné, nevyzpytatelné moci přírody.

Druhým zcela zásadním způsobem prožívání přírody je způsob *pastýřů a zemědělců*. Příroda se pro zemědělce stává partnerem, se kterým pracuje. Učí se ji respektovat, dát jí, co potřebuje, avšak příroda mu oplácí. Závislost se tu mísí s prvkem péče.

S rozvojem měst a specializace klesá přímý, každodenní styk s přírodou. Tím klesá i bezprostřední vědomí partnerství i pocit závislosti. Městský člověk však zůstává silně závislý, třeba na přítoku čisté vody a odvozu odpadu, avšak izolační vrstva dělby práce brání vědomí přímé závislosti. Řemeslníci s úctou přírodu – její dary –

¹ Kohák, E., Zelená svatozář, Sociologické nakladatelství, Praha: 2006, ISBN 80-85-850-86-9, str. 29

² 1. Středověk – v Evropě převládala představa zvířete jako níže postaveného bližního. Lidé žili v bezprostředním styku se zvířaty, sdíleli s nimi obydlí, hovořili s nimi, zároveň je krutě a bezohledně využívali-podobně jako lidští páni krutě a bezohledně využívali své lidské poddané.

2. Novověk – ztrácí vědomí zvířete jako níže postaveného bližního a vytváří si představu zvířete jako suroviny. Čím horší je zacházení se zvířaty, tím naléhavější je potřeba odlišit člověka, by se sám nemohl stát předmětem podobného zacházení.

3. Současnost – poznamenaná průmyslovou a demokratickou revolucí. Průmyslová revoluce ruší každodenní, bezprostřední vztah lidí a ostatních zvířat. Běžně se stýkáme se stroji ne se zvířaty. Demokratická revoluce zproblematizovala představu hierarchického uspořádání společnosti na „vyšší“ a „nižší“. Průmyslová revoluce si vyžaduje vykořisťování zvířat, demokratická revoluce vyžaduje soucit. Řešíme to většinou pokrytectvím: oplýváme láskou ke svým miláčkům a raději se neptáme, odkud pocházejí maso a léky.

Kohák, E., Zelená svatozář, Sociologické nakladatelství, Praha: 2006, ISBN 80-85-850-86-9, str. 31, 32

³ Kohák, E., Zelená svatozář, Sociologické nakladatelství, Praha: 2006, ISBN 80-85-850-86-9, str. 63, 64

zpracovávají.

Tyto tři vazby člověka a přírody mají jedno společné: příroda, soustava všeho života, má pro ně vlastní hodnotu, zcela nezávisle na lidských potřebách. Prožitek dnešních *výrobců-spotřebitelů* se však od nich zcela liší: jde o představu, že jediným smyslem života a takřka morální povinností občana je hromadit a spotřebovávat stále více hmotného majetku. Tento způsob života označuje E. Kohák jako konzumerismus,¹ který předpokládá, že smyslem všeho lidského konání je stupňování hmotné spotřební úrovně, že jediným smyslem státu je umožnit toto stupňování a že vzestup spotřeby automaticky vyřeší všechny problémy, společenské i osobní, a zaručí blíže nedefinované „štěstí“. Myslím, že E. Kohák tak přesně vystihuje životní orientaci současného člověka rozvinuté společnosti, v níž se zrcadlí aktuální prožívání přírody člověkem v prozatím posledním stádiu společenského vývoje. Zároveň ale musím poznamenat, že ještě i dnes existují lidé (ale není jich mnoho), kteří by se dali zařadit mezi první tři skupiny vymezené E. Kohákem. Ještě i dnes totiž „dýchají“ lidé pro čistou přírodu a dokážou s ní i v souladu žít (například staví domy pouze z přírodních materiálů, živí se pouze z vlastních výpěstků). Žijí však většinou na okraji společnosti, téměř v sociální izolaci.

Neméně zajímavým jako je Kohákovo se jeví přesvědčení Ala Gorea o tom, že základní vztah mezi naší civilizací a ekologickým systémem Země prošel celkovou a radikální transformací v důsledku současného působení tří mocných faktorů:²

1. Prvním faktorem je *populační exploze*. Trvala více než 10 000 generací (160 000 př. n. l. – 1945), než počet obyvatel na celém světě dostoupil ke 2 miliardám – potom přišel strmý vzestup z 2 miliard na 6 miliard v průběhu jediného lidského života: toho našeho.
2. Druhým faktorem je *vědecko-technická revoluce*. Řada nových technologických postupů nám vkládá do rukou novou moc, ale automaticky se s nimi nedostavuje nová dávka moudrosti – to může způsobit závažné následky.
3. Třetím faktorem je *naš způsob uvažování o změně klimatu*. Nejsnazší se zdá

¹ Kohák, E., *Zelená svatozář*, Sociologické nakladatelství, Praha: 2006, ISBN 80-85-850-86-9, str. 64

² Gore, A., *Nepříjemná pravda*, Argo, Praha:2007, ISBN 978-80-7203-868-8, str. 43

na ni vůbec nemyslet. Těžší je závěry vědců pochopit (věda versus politika). A nejtěžší je vypořádat se s mylnou domněnkou, že nám nezbyvá než vybrat si mezi zdravou ekonomikou a zdravým životním prostředím.

Al Gore patří k expertům na stav klimatu Země. Jeho názory lze zařadit k těm extrémnějším. Tvrdí totiž, že je to člověk, kdo ovlivnil svou negativní činností nárůst CO₂ v atmosféře a tím způsobil v posledních dvou stoletích zhoršení životního prostředí na Zemi.

Úvahou Al Gora se dostáváme k nezávadnějším vlivům a působením člověka na přírodu. V současné době totiž není hrozbou pouze zamořování životního prostředí CO₂ a následné globální oteplování a jeho negativní důsledky pro Zemi, ale existují i další rizika, která člověk vytváří a jež ho zároveň ohrožují. Vycházejí v podstatě ze tří jmenovaných faktorů. Mám na mysli například přelidnění Země, zdravotní stav obyvatelstva, nebezpečí z odpadních látek, chemikálií a patogenních látek, spotřeba energie, úbytek lesů, rozšiřování pouští a polopouští, znečištění ovzduší a vod, snižování úrodnosti půd, vymírání druhů nebo ohrožení ekosystémů (o některých z nich bude pojednáno dále).

1.2 Životní prostředí jako objekt společenského zájmu

Ve druhé polovině 20. století se začala v souvislosti s novým pohledem na řízení společnosti (v západních i socialistických státech) objevovat nová témata a hnutí. Jedním z těchto nových témat se stala otázka ochrany a kvality životního prostředí. Zatímco až do začátku 60. let 20. století byla příroda vnímána převážně jako zdroj, který lidé mohou neomezeně využívat k uspokojení svých potřeb, v průběhu 60. let se začal postupně stále více prosazovat názor, že ničím nelimitované využívání přírody může být zdrojem mnoha ekonomických, sociálních a politických problémů, dokonce může ohrožovat i samu existenci lidstva. Postupně se začal vytvářet a uplatňovat nový pohled na problém vztahu člověka, přírody, rozvoje a růstu. Začal se diskutovat *problém omezenosti přírodních zdrojů, problém mezí růstu, koncept trvale udržitelného rozvoje, koncept předběžné opatrnosti.*

Na problém *omezenosti přírodních zdrojů* a devastace životního prostředí na

počátku 70. let nejvýrazněji upozornili Donella a Dennis Meadowsovi, J.Randers a W.Behrens v knize Meze růstu. Autoři zde zdůrazňují nutné předpoklady nepřekročení limitů planety Země: nutnost zabrzdění hospodářského růstu, zastavení růstu znečištění a omezení populačního růstu. Na počátku 80. let Mezinárodní svaz pro ochranu přírody publikoval World Conservation Strategy, v níž se objevuje pojem *udržitelný rozvoj*. Tento pojem byl interpretován jako „rozvoj lidské společnosti, který dokáže naplnit potřeby současné generace, aniž by ohrozil uspokojení potřeb generací následujících nebo se uskutečňoval na úkor jiných národů, přičemž neohrožuje přirozené funkce ekosystémů, nesnižuje biologickou rozmanitost přírody, neohrožuje podstatu přirozených zdrojů přírody a nepřekračuje asimilační kapacitu přírodního prostředí“ (definice Světové komise pro životní prostředí a zdraví, AUP 2002).¹

Koncept udržitelného rozvoje byl kritizován pokud jde o jeho vztah k ekonomickému růstu. Jedni tvrdí, že jeho praktická realizace brzdí ekonomický růst a tím i vytváření zdrojů pro ochranu životního prostředí, druzí mají za to, že jakýkoliv pokračující růst je neudržitelný v prostředí konečných zdrojů. V tomto kontextu je důležité si uvědomit, že koncept udržitelného rozvoje není výlučně environmentálním konceptem – politika trvale udržitelného rozvoje zahrnuje tři základní oblasti: ekonomickou, environmentální a sociální. Podle Ryndy² je trvale udržitelný rozvoj komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických prostředků a technologií uspokojovat lidské potřeby materiální, kulturní i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů; v globalizovaném světě za současné kultivace sociálního kapitálu prostřednictvím redefinice sociálně-politických institucí a procesů na lokální, regionální i globální úrovni. Definici doktora Ryndy se velmi přibližuje definice Evropské unie stanovená v nařízeních EP a Rady č. 2493-4/2000, která hovoří o udržitelném rozvoji jako o zlepšování životní úrovně a prosperity příslušné populace v mezích kapacity ekosystému, při zachování přírodního bohatství a jeho biologické rozmanitosti ku prospěchu současných a příštích generací.³

Koncept udržitelného rozvoje staví na *principu předběžné opatrnosti*. Ten, jak píše Lisa, nabádá zabránit vzniku potenciální škody ještě předtím, než k ní dojde. Tam,

¹ Lisa, A., Řešení environmentálních konfliktů, Univerzita Karlova v Praze, Praha: 2007, ISBN 978-80-87076-07-1, str. 34

² <http://www.ekoznacka.cz/> (Rynda, Ivan, Udržitelný rozvoj)

³ Petržílek, P., Legislativa udržitelného rozvoje a nové podnikatelské příležitosti, LexisNexis s.r.o., Praha: 2007, ISBN 978-80-86920-20-7, str.14

kde existuje vědecky podložený předpoklad, že určitá aktivita ohrožuje volně žijící organismy, prostředí či lidské zdraví, měla by být přijata ochranná opatření, i když neexistuje úplná vědecká jistota, že ke škodě dojde. Na tuto skutečnost reaguje následně Deklarace konference o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro: „*Státy musí za účelem ochrany životního prostředí přijímat podle svých schopností preventivní přístupy. Tam, kde hrozí vážná nebo nenapravitelná škoda, nesmí být nedostatek vědecké jistoty zneužit pro odklad účinných opatření, která by mohla zabránit poškození životního prostředí.*“¹

Dnes už nelze pochybovat o tom, že problémy spojené se stavem a proměnami životního prostředí člověka se staly významným parametrem kvality života. Tato skutečnost se postupně promítla do vzrůstajícího zájmu různých myšlenkových a ideologických proudů a zájmových a nátlakových skupin o problematiku životního prostředí. Pod tlakem těchto skupin začaly existující politické strany do svých programů zahrnovat problémy životního prostředí a formulovat environmentální politiku. Environmentalismus dnes představuje široké spektrum myšlenek, teorií a hodnot, které zahrnují ochranu přírody a přírodních zdrojů, omezení znečišťování, snahu o trvale udržitelný rozvoj, ochranu tradičního stylu života, méně zatěžujícího životní prostředí, boj proti globalizaci jako procesu šíření přírodě nepřátelského způsobu života, zdroje válek atd. K environmentalismu se proto často váží i další cíle, jako je udržení míru, rovné postavení mužů a žen (feminismus) apod.

V soudobém environmentalismu je možné vyčlenit několik proudů. Zde se spolehnu na klasifikaci A. Lisy:²

- 1) *Antropocentrický* – základem je způsob myšlení, v němž je člověk východiskem a měřítkem všech věcí. Důvodem, proč uchovat zdravé životní prostředí a udržitelný rozvoj je primárně člověk sám, ne příroda sama o sobě. Je reprezentován konceptem strategie trvale udržitelného rozvoje, která přiznává člověku výsadní práva a staví jej jako měřítko i cíl. Předním reprezentantem antropocentrického přístupu je Al Gore.
- 2) *Biocentrický* – vychází ze způsobu myšlení, zdůrazňujícího právo všech forem bytí na život. Kritizuje antropocentrický přístup, v němž spatřuje příčinu

¹ Lisa, A., Řešení environmentálních konfliktů, Univerzita Karlova v Praze, Praha: 2007, ISBN 978-80-87076-07-1, str. 36

² Lisa, A., Řešení environmentálních konfliktů, Univerzita Karlova v Praze, Praha: 2007, ISBN 978-80-87076-1, str. 40-43

ekologické krize, přelidnění a vymírání druhů. Typickým představitelem je například hlubinná ekologie, která vychází z přesvědčení, že příroda neexistuje proto, aby sloužila lidem. Člověka chápe jako součást přírody, jako jeden druh mezi mnoha jinými. Jedním z tvůrců teoretických základů hlubinné ekologie je Arne Naess, norský filozof. Hlavní hodnotou je biodiverzita (různorodost), která je podstatná pro rozvoj veškerého života.

- 3) *Ekocentrický* – opírá se o myšlenku, že více než zachování života jedince je důležitější zachování života jako celku. Představitelem tohoto proudu je například koncept Gaia Jamese Lovelocka, anglického vědce a environmentalisty. Živé a neživé součásti země lze považovat za vzájemně provázaný systém, o němž můžeme uvažovat jako o živoucím organismu, v němž má lidstvo roli „šedé kůry mozkové“ globálního ekosystému.
- 4) *Teocentrický* – teleologický přístup k problematice vztahu člověka a přírody. Jedním z možných teocentrických pohledů je, že člověk byl stvořen k obrazu Božímu, je proto nadřazený všem živým tvorům, kteří jsou mu dáni k užívání. Jiným pohledem může být tvrzení, že Bůh stvořil jak člověka, tak přírodu, člověk proto nemá právo chovat se k přírodě zcela svévolně.

Environmentalismus je dnes považován i za svébytnou ideologii. Klade se důraz na to, že problémy spojené s kvalitou životního prostředí (resp. nejistota spojená s dopady lidských aktivit na životní prostředí) se staly natolik závažnými, že se přiřadily ke klíčovým podmínkám života člověka. Staly se z nich klíčové zájmy, jejichž prosazení a garantování není možné bez politické aktivity.

Environmentální politikou se nejčastěji chápou aktivity státu, jejichž cílem je docílit státem formulovaných cílů týkajících se kvality životního prostředí člověka. Sama tato politika je však založena na řadě nejistot a její formování naráží na řadu úskalí. Dle Lisy jde např. o:¹

- nejistotu, zda to, co je považováno za environmentální problém, ve skutečnosti představuje z hlediska společnosti významný problém (globální oteplování),
- nejistotu pokud jde o příčiny mnoha problémů týkajících se kvality životního prostředí (například je globální oteplování vyvoláno lidskou činností nebo není?),

¹ Lisa, A., Řešení environmentálních konfliktů, Univerzita Karlova v Praze, Praha: 2007, ISBN 978-80-87076-07-1, str. 45

- nejistotu, týkající se efektů environmentální politiky, která je spojená s komplexním charakterem dopadů environmentální politiky, a to jak na životní prostředí, tak na další sféry života společnosti.,
- úskalí dané mimořádně silnou vazbou na ekonomické zájmy,
- úskalí spojené s výraznou rolí hodnot při formulování environmentální politiky a s hledáním řešení problémů spojených s kvalitou životního prostředí,
- úskalí spojené se specifickou strukturou subjektů environmentální politiky (zejména politických stran).

K dalším významným rysům současné environmentální politiky patří větší důraz na *samoregulaci* (umožňuje reagovat na problémy rychleji, citlivěji a účinněji než administrativní řízení), *dobrovolnost* (je formou regulace chování, která vychází z iniciativy subjektů, na něž mohou být kladeny požadavky týkající se dopadů jejich činnosti na kvalitu životního prostředí, a které samy uzavírají dohodu se subjekty veřejné správy s cílem uspokojit tyto požadavky), *na výchovu, vzdělání a na poskytování informací* (jsou podstatným prvkem trendu přenášení hledání řešení environmentálních problémů a realizace environmentální politiky na nižší úrovni veřejné správy a na větší zapojení veřejnosti).

Na doplnění je nutno uvést, že environmentální problémy a s nimi spojené konflikty se staly součástí nového konceptu mezinárodní bezpečnosti. Vedle územní a vojenské bezpečnosti (ve smyslu ochrany národních zájmů), se postupně začalo hovořit o bezpečnosti politické, ekonomické, sociální – a environmentální. Jak tvrdí Lisa,¹ moderní koncept bezpečnosti není konceptem obrany, ale integrace – staví do popředí možnost lidí uspokojovat jejich potřeby. Kvalitní životní prostředí je v tomto kontextu vnímáno jako jedna z mnoha podmínek široce chápané bezpečnosti.

Uskutečňování environmentální politiky je ovšem také zdrojem konfliktů. Za environmentální konflikty (i když nabývají formu konfliktů politických, ekonomických apod.) můžeme považovat například spory o vodní zdroje, konflikty týkající se globálních klimatických změn, konflikty v důsledku migrace vyvolané změnami životního prostředí a další.

To znamená, že za environmentální konflikty nelze považovat pouze činnost

¹ Lisa, A., Řešení environmentálních konfliktů, univerzita Karlova v Praze, Praha: 2007, ISBN 978-80-87076-07-1, str. 52

spojenou se „zelenými ekoteroristy“ (kteří například brání společensky prospěšným stavbám), ale také praktiky arogantních politiků (kteří environmentální problémy ignorují, odsouvají nebo zneužívají k prosazení individuálních, stranických či jiných cílů). A co bezohledné firmy (které se ženou za ziskem, aniž by braly ohled na dopady jejich činnosti na životní prostředí), či bezmocní občané (kteří nemají šanci hájit své zájmy a ohrožení kvality životního prostředí). Závěrem této části je nutné konstatovat, že v moderní společnosti hraje politika významnou roli při vzniku, hledání a realizaci řešení environmentálních problémů.

1.3 Ekologická/environmentální výchova

Chceme-li hovořit o vztahu člověka k životnímu prostředí v pedagogickém kontextu, nutně se setkáme s pojmy „výchova k ochraně přírody“, „výchova a vzdělávání v oblasti životního prostředí“, „výchova k péči o životní prostředí“ a „ekologická výchova“, „environmentální výchova“ nebo „výchova pro trvale udržitelný rozvoj“. Jak jsem již v úvodu této kapitoly předeslala, v České republice existuje nejednotnost ve výkladu pojmů v oblasti životního prostředí. H. Horká¹ preferuje termín „ekologická výchova“ (pro relativní stručnost i významovou závažnost) a používá jej jako ekvivalent pojmu „environmentální výchova“. Vychází z toho, že cíle a obsahové zaměření ekologické a environmentální výchovy se nijak nevyklučují, liší se pouze v metodickém pojetí chápání jevů v přírodě a ve funkční interpretaci. Slovo „ekologická“ zdůrazňuje aspekt vztahu k přírodě a životnímu prostředí, na rozdíl od označení „environmentální“, které spíše navozuje popis vnějšího prostředí.

J. Činčera² chápe tyto dva pojmy obdobně: environmentální výchovu vidí jako výchovu, směřující k souladu člověka s životním prostředím (environmental education). Má svoje aspekty společenskovední, technické, ekonomické, atd. Není zcela totožná s výchovou ekologickou, jejímž cílem je naučit se chápat vztahy v ekosystému (ecological education). Činčera dále konstatuje, že se můžeme setkat i s pojmem

¹ Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století, Masarykova univerzita, Brno: 2005, ISBN 80-210-3750-4, str. 26

² <http://web.sks.cz/users/cn/zp/vychova.shtml>

výchova k trvale udržitelnému způsobu života, což může, ale nemusí být chápáno jako synonymum pro environmentální výchovu.

Ve vývoji výchovných aktivit usměrňujících vztah člověka k přírodě můžeme nalézt několik etap:

1. *Výchova vztahu k přírodě* (nature education) – spadá do období mezi světovými válkami. Cílem je utvořit vztah ke zvířatům, rostlinám, atd., včetně úvah o tom, k čemu rostliny, zvířata potřebujeme.
2. *Výchova k ochraně přírody* (conservation education) – objevuje se zhruba v padesátých letech a jejím heslem je *Poznej a chraň*. Učí poznávat zvířata, vztahy mezi nimi, nabádá ke sbírání odpadků, atd.
3. *Výchova k čistému prostředí* (pollution education) – dominuje v sedmdesátých letech. Zabývá se naším vlivem na životní prostředí, tedy tím, jak znečišťujeme přírodu a jak to nedělat.
4. *Výchova k péči o životní prostředí* (environmental education) – objevuje se v osmdesátých letech a upřednostňuje se dodnes. Jedná se o všestrannou výchovu k odpovědnému vztahu k životnímu prostředí, k ekologicky šetrnému životnímu stylu a jednání.
5. *Výchova pro trvale udržitelný rozvoj* (education for sustainable development) – řídí se heslem „Mysli globálně, jednej lokálně“. Zdůrazňuje propojenost ekologické výchovy s výchovou k pochopení sociálních, ekonomických, kulturních a dalších zákonitostí vývoje společnosti.

Podíváme-li se na tyto etapy podrobněji, můžeme konstatovat, že v první etapě se stává cílem výchovy respektování všech forem života, upřednostňují se vlastní zkušenosti žáků s přírodou. Lásky k přírodě patří k výchovným hodnotám.

V padesátých letech proniká výchova k ochraně přírody do škol z mimoškolní sféry, a to na úrovni zájmových kroužků a nepovinných forem výuky. Z počáteční ochrany vzácných a ohrožených částí krajiny, rostlin, živočichů se postupně orientuje na komplexní výchovu k ochraně živých organismů i jejich prostředí.

Ve třetí etapě je ochrana životního prostředí chápána jako snaha o zachování rovnováhy. Výchova k čistému a estetickému prostředí reaguje na problémy způsobené současným stupněm civilizačního vývoje (lokální ekologické krize, znečišťování

životního prostředí cizorodými látkami apod.).

Čtvrtá etapa představuje komplexní ekologické vzdělávání a výchovu. Spojuje v podstatě všechny tři předchozí etapy a je důsledkem přerůstání lokálních krizí do globálních problémů životního prostředí člověka. Jak píše Horká¹: „komplexní pojetí výchovy odpovídá postupující komplexní devastaci přírody. Vlivem masové exploatace přírody a vedlejšími doprovodnými jevy, znehodnocujícími přírodu je současnou civilizací ohrožen sám člověk a nejen on, s ním i život na planetě Země vůbec.“ Potřebu komplexního pojetí ekologické výchovy a vzdělávání doložím tvrzením Konráda Lorenze:² „Ten, kdo byl vychován k celostnímu vnímání, je schopen vnímat také krásu biologického světa a zaujmout k tomuto světu optimistický postoj. Komu jsou tyto hodnoty vlastní, je schopen citové účasti s každým stvořením, s každým přirozeným systémem.“

Výchově k péči o životní prostředí, tzn. environmentální výchově (4. etapa), předcházela výchova v přírodě. Podle Činčery³ můžeme sledovat její vývoj už od 15. století, kdy Vittorino Ramboldini de Feltre zakládá pro syny mantovského vévody Dům radosti – školu v přirozeném prostředí. Další impulsy přináší osvícenství a s ním spojené hnutí zvané filantropismus. Výchova v přírodě se také stává součástí programu sportovních kroužků vznikajících v 19. století. V druhé polovině 19. století jsou myšlenky výchovy v přírodě jako výchovy ve zdravém a přirozeném prostředí formulovány ve skautingu a později v hnutí woodcraft, založeným známým spisovatelem E. T. Setonem. Pro české dějiny výchovy v přírodě 20. století se stává podstatné i hnutí trampingu, vycházející ze skautingu a woodcraftu, ale také z romantiky Divokého západu. V první polovině 20. století, kdy se začínají projevovat první známky konfliktů lidské společnosti s přírodním prostředím, se začíná od výchovy v přírodě oddělovat výchova k přírodě. Tedy ta výchova, která je u nás označována jako ekologická. Pojem ekologická výchova se prosazuje především v 80. letech a nejnvýstižněji vyjadřuje orientaci výchovy na poznávání, respektování a využívání zákonitostí vzájemných vztahů živých systémů a prostředí.

V 90. letech se objevuje nový přístup k ekologické výchově, který bere na

1 Horká, H., *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století*, Masarykova univerzita, Brno: 2005, ISBN 80-210-3750-4, str. 17

2 Mündl, K., *Zachraňme naději; Rozhovory s Konrádem Lorenzem*, Panorama, Praha: 1992, ISBN 80-7038-221-X, str. 136

3 <http://web.sks.cz/users/cn/zp/vychova.shtml>

vědomí rychle se vyvíjející globální situaci. Jedná se o výchovu pro trvale udržitelný rozvoj („education for sustainable development“),¹ která nově definuje propojení ekologických, ekonomických a sociálních aspektů, zejména s výchovou k respektování lidské důstojnosti a života, kulturní odlišnosti, práva na svobodu a mír. Tento nový přístup byl prezentován na Konferenci Spojených národů o životním prostředí a rozvoji (Summit Země, Rio de Janeiro 1992). Mezi nejdůležitější přijaté dokumenty patří Agenda 21, podrobný plán globálních akcí k podpoře přechodu k trvale udržitelnému rozvoji. Mimo jiné se v tomto dokumentu uvádí, že *vzdělávání pro životní prostředí a rozvoj se musí v zájmu své efektivitě zabývat jak dynamikou biologického i socioekonomického prostředí, tak dynamikou rozvoje lidské osobnosti. Mělo by být obsaženo ve všech oborech, mělo by využívat formálních i neformálních metod a efektivních prostředků komunikace. Propojené se společenským vzděláváním má být dostupné všem věkovým kategoriím.*²

Environmentální výchova pro děti základních škol je již od roku 2005 jako jedno z průřezových témat součástí rámcových vzdělávacích programů a její realizace úspěšně probíhá. Horší situace panuje v oblasti vzdělávání pro dospělé. Ještě dnes totiž nelze najít na státní úrovni instituci, která by mohla působit na celou dospělou populaci. Za jedinou snahu ze strany státu můžeme snad označit uplatňování programu „Místní Agenda 21“, který má iniciovat místní, lokální a regionální úřady ke strategiím, které vytvářejí povědomí veřejnosti o nutnosti změn přístupu k ochraně životního prostředí na základě principů udržitelného rozvoje. Má být strategickým a akčním plánem rozvoje obcí, okresů a regionů. Tento plán je zaměřen na program rozvoje a obnovy vesnic, zdravých měst, na úkoly v intravilánu obcí i v okolní krajině a ekologických regionálních projektech, založených na komunikaci a spolupráci lidí, úřadů a různých organizací.

Mezi další zdroje působení na zvýšení veřejného zájmu o problematiku stavu životního prostředí můžeme zařadit stále se rozšiřující síť nevládních ekologických hnutí. Jsou charakteristické pořádáním přímých akcí, demonstrací, happeningů, výstav,

1 *Výchova pro udržitelný rozvoj staví nejen na rozvíjení a kultivaci kvalit osobnosti-znalostí, dovedností, postojů a hodnot, potřeb a vlastností, ale vykazuje silný trend ke globální výchově a systémovému zpracování fenoménů, jako jsou konzum, volný čas, mobilita, chudoba, nezaměstnanost atd. Vychází z ekologické výchovy, tedy z výchovných snah zaměřených na pochopení vzájemných vztahů v přírodě i vztahů mezi člověkem a životním prostředím.* Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století, Masarykova univerzita, Brno: 2005, ISBN 80-210-3750-4, str. 29, 30

2 Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století, Masarykova univerzita, Brno: 2005, ISBN 80-210-3750-4, str. 20

vydáváním nejrůznějších publikací, časopisů, apod. Velmi úzce spolupracují s podobnými organizacemi v zahraničí (např. Hnutí DUHA, Děti Země, Greenpeace ad.).

Zvláštní roli ve vlivu na veřejnost by mohla sehrát velice rozvinutá a kvalitní síť turistických cest a chráněných území. S otevřením hranic však poklesl značný zájem o toulání přírodou (tramping). Přesto mohou být akce lákající lidi k pobytu v přírodě a seznamující je s přírodou v okolí jejich sídel důležitým zdrojem environmentální výchovy i vzdělávání.

Výchovné aktivity zaměřené nejen na děti, ale i na pedagogické pracovníky a na veřejnost produkuje Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. Smyslem těchto akcí a činnosti ekologických středisek vůbec je pokus o znovuvytvoření posvátného vztahu k přírodě, vědomí, že existuje cosi, co člověka přesahuje. Je třeba lidem odkrývat přírodu v okolí jejich obcí a postupně jim ukazovat, kolik dějů je navzájem propleteno v jednotlivých ekosystémech a snažit se, aby pochopili, že i oni sami jsou součástí těchto systémů. A tím v podstatě naplňovat hlavní myšlenku současných výchovných tendencí v oblasti ekologie. Konkrétněji zaměřit ekologickou výchovu od prosté ochrany přírody přes péči o komplexní životní prostředí až k současnému systémovému konceptu (trvale) udržitelného rozvoje. A to, jak píše H. Horká,¹ v souvislosti s nárůstem nových poznatků o životním prostředí se zřetelem na sociální, ekonomické a kulturní rozměry „životního prostředí“, přechodem od čistě „přírodního“ k více „humanistickému“ chápání životního prostředí.

x x x

Stručné pojednání o vztahu člověka k přírodnímu prostředí ukázalo, že v jisté etapě péče o environmentální výchovu sehrál svou roli také tramping. Trampské hnutí se totiž, coby výhradně česká forma pobytu v přírodě, stalo originálním, neorganizovaným a přirozeně fungujícím *prostředkem výchovy* mladého člověka především první poloviny 20. století.

¹ Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století, Masarykova univerzita, Brno: 2005, ISBN 80-210-3750-4, str. 128

MOTTO:

„Co je přirozené, je správné“

J. J. Rousseau

2. Vznik a vývoj trampingu v České republice

2.1 Od woodcraftu přes skauting k trampingu, aneb zdroje, ze kterých čerpalo trampské hnutí

Ten, kdo se začne zabývat historií trampského hnutí u nás, často slychává o původu a vzniku trampingu toto vysvětlení: „*Tramping jako hnutí vznikl až po válce, částečně jako reakce na ni a jako víkendový návrat k přírodě, únik od šedi městského života. Český tramping je hnutí, které nemá v dějinách evropských národů obdoby. Pokud nacházíme v době mezi válkami trampské osady v cizině, pak jsou výsledkem vandrování českých trampů. Od ostatních organizací, které se věnovaly pobytu v přírodě, se trampové lišili odporem k organizovanosti, volnosti, někdy i volnější morálkou a svéráznou kulturou. K svébytnosti svého hnutí nedospěli trampové naráz a většina prvních trampů prošla školou skautské výchovy.*“¹ Z některých zdrojů bychom pak mohli také zjistit, že se toto hnutí objevilo i v jiných zemích. V tomto případě se však nejedná o tramping, ale pouze o různé formy volného toulání, pobytu v přírodě založené na zásadách či pravidlech jiných hnutí, z kterých bezesporu vycházel i tramping (viz dále woodcraft, skauting ad.).

Vraťme se však k samotným pojmům - tramping, trampské hnutí, trampování, tramp – jak je nejlépe interpretovat? Jak nejuvěstičněji vyjádřit jejich smysl a význam? Myslím, že by bylo vhodné zmínit slova autora, který se jako jediný zabýval dějinami trampingu u nás – Boba Hurikána (vlastním jménem Josef Peterka):

„ *Tramping vytvořila doba...tramping je průpravnou školou k vytvoření silných, ušlechtilých charakterů...ve své podstatě byl a je výchovným a blahodárným pro každého jednotlivce. Výchovnou stránku nejen sama o sobě zaručila ušlechtilost*

¹ Waic, M., Kössl, J., Český tramping, 1918-1945, Práh, Praha: 1992, ISBN 80-900835-7-9, str. 9-10

indiánského plemene, v němž tramping našel vzor, nýbrž i láska k přírodě a hlavně vlastní konání, vycované samotou, sebekázní a soběstačností. Samota, sebekázeň a soběstačnost je dalším řetězem svéráznosti trampingu; přeměňuje chlapce v muže, zdravé, nebojácné, průbojné, poctivé muže pevných povah, kteří dovedou vlastními cestami kráčet k vytčenému cíli. Podstata trampingu je přirozená a tedy správná.“¹

Rudan Noha, který bývá označován jako šířitel skautingu a trampingu socialistického,² charakterizoval tramping takto:

„Tramping je syntézou skautingu zbaveného baden-powellovského militarismu a woodcraftu, oproštěného od setonovského mysticismu, ale poznamenanou jeho romantismem, doplněné opravdovou soudržností lidí různého věku, plnou láskou ženy a muže, věčnou touhou po volnosti a poznávání světa“

Tato definice přímo vybízí k historickému exkurzu do počátků trampingu a doby, která jej svým společensko-politickým charakterem vytvářela a formovala.

x x x

S postupem civilizace, s rozvojem techniky, s využíváním půdy, lesů i vodních toků, s rozmachem osídlování krajín ozývalo se ve všech dobách volání velkých myslitelů po návratu k přírodě. Mám zde na mysli takové osobnosti jako byli Francois Rabelais (1483-1553) a filosof, estetik a vynikající esejista Jean Jaques Rousseau (1712-1778). Ale i dokonalý idealista a pragmatický umělec života David Henry Thoreau (1817-1862) a jiní filosofové varují lidstvo před ničením přírody. Tak tomu bylo i v Rakousku-Uhersku, ale i v Německu, kde byly na konci 19. Století zakládány první spolky na ochranu přírody. Ve Vídni byl ustaven spolek „Die Naturfeunde“ (Přátelé přírody), který se rozšířil po celém Rakousku-Uhersku. To znamená i v českých zemích mezi německými dělníky, v Německu a po celém světě, kde žijí Němci. U nás pak vzniká m.j. Dělnická tělocvičná jednota (DTJ), v Německu „Die Wandervogel“ (Tažní ptáci).

V roce 1902 v USA založil malíř, spisovatel a pedagog Ernest Thompson Seton (1860 – 1946) výchovné hnutí mládeže v přírodě pod názvem „The Woodcraft Indians“

¹ Hurikán, B., Dějiny trampingu, Vydavatelství a nakladatelství Novinář, Zlín: 1990, ISBN 80-7077-432-0, str. 11

² Srovnej Noha, R., Odlesky táborových ohňů, Regionální muzeum v Jílovém u Prahy, Jílové u Prahy: 2007

(„Lesní moudrost indiánů“). Především jeho dílo „Kniha lesní moudrosti“ způsobilo rozmach **woodcraftu** nejen v Americe, ale i v Evropě - Anglii, Belgii, Francii, Polsku, Rakousko-Uhersku, Rusku a v jiných zemích. Rozvinul zde, mimo praktických rad o táboření, také mravní zásady woodcraftu vyjádřené čtyřmi světly: Krása (Buď čistý, ty sám i místo, kde žiješ), Pravda (Čestné slovo je svaté. Hraj poctivě. Falešná hra je totéž co zrada), Síla (Buď odvážný. Odvaha patří k nejvznešenějším vlastnostem), Láska (Buď laskavý. Vykonej aspoň jeden dobrý skutek denně. Buď veselý a rád, že žiješ). Smyslem woodcraftu je vychovávat z dětí dobré a šlechetné lidi.¹ Trampové mnohé tyto myšlenky přijali včetně symbolu woodcraftu. Bílý kruh vyjadřuje čistotu ideálu, kruh věčnosti, čistotu těla a mysli a modré bizoní rohy znázorňují sílu ideálu a odhodlání jej bránit, sílu ducha a těla, modrou oblohu. Symbol se pak objevuje na osadních domovenkách, vlajkách, totemech a nejrůznějších tramských rekvizitách.

Kdybych měla zhodnotit, jakým byl woodcraft přínosem nejen pro tramské hnutí, ale i pro tehdejší společnost, nebo ještě výstižněji - pro člověka samotného, pro jeho osobnostní rozvoj, nabízí se mi jako nejvýhodnější vyjádření odborníka nad jiné povoláního – prof. RNDr. Bedřicha Moldana, Csc., ředitele Centra pro otázky životního prostředí při Univerzitě Karlově v Praze: „Woodcraft nikdy nebyl“ píše Moldan „a nikdy se nestane masovým hnutím. Jeho zakladatelé ani dnešní členové Ligy lesní moudrosti se nesnaží budovat velkou organizaci či oslovovat společnost ideologií všeobecně přijatelnou. Naopak vždy jim šlo především o naplnění myšlenek, ze kterých se woodcraft zrodil, o život v přírodě a ve woodcrafterských kmenech. Ty ovšem nikdy nebyly početné, woodcrafteri byli vždycky individualisté, většinou velmi nonkonformní a někteří i ‚mechem obrostlí‘. Významnou zásluhou hnutí, které vždy stálo spíše na okraji společnosti než v jejím středu, je jeho velmi specifický vklad, důležitý přínos ke společenské a kulturní diverzitě.“²

Dalším hnutím, které ovlivnilo vznik trampingu u nás, je **skauting**. Bylo by dobré něco o tom napsat. Historie českého skautingu je v podstatě dobře zpracovaná. Čím skauting ovlivnil tramping v počátcích jeho vývoje, o tom zasvěceně hovoří aktivní organizátor tramského hnutí Rudan Noha v díle „Odlesky táborových ohňů“. V této

¹ Noha, R., Odlesky táborových ohňů, Regionální muzeum v Jílovém u Prahy, Jílové u Prahy: 2007, str. 10

² Pecha, L., Woodcraft, Lesní moudrost a Lesní bratrstvo, Votobia, Olomouc: 1999, ISBN 80-7198-353-5, str. 338-339

části práce jsem čerpala z úvodu zmiňovaného díla, kde se autor věnuje období před první světovou válkou.

Za otce skautingu, jak R. Noha píše, je považován generál lord Baden-Powell (1857-1941). Zúčastnil se anglo-burské války v Jižní Africe a v roce 1906 napsal knihu „Scouting for Boys“ („Skauting pro hochy“). O rok později založil v Anglii organizaci pro brannou výchovu chlapců zvanou „Boys Scouts“. Poznal dokonale Setonův výchovný program a připojil do něj polovojenské prvky, službu Bohu, kázeň a oddanost anglickému trůnu.

Smyslem skautingu bylo, podle lorda Powella, vychovávat z dětí poslušné občany, dobré vojáky. Hluboký ideový rozdíl mezi woodcraftem a skautingem tkví již v osobnostech jejich zakladatelů.¹ Díky dokonalejší organizaci a propagaci i větší podpoře státních orgánů jednotlivých zemí skautingu nežli woodcraftu, rozšířil se skauting po světě rychleji a šířeji nežli woodcraft.

Do českých zemí přinesl myšlenku skautingu v roce 1911 profesor Antonín Benjamín Svojsík (1876-1938). Jako člen Českého pěveckého kvarteta procestoval celý svět. Hodně poznal, a zvláště pak v Anglii studoval skauting. Po návratu se svými žáky prováděl první pokusy o táboření na zahradě v Dobřichovicích; později organizoval tábory v lesích kolem Prahy a pod Lipnicí. Umožnil výchovu dívek a chlapců společně, neakceptoval náboženské zaměření, rozpracoval tělesná cvičení v přírodě. Napsal obsáhlou knihu „Základy junáctví“, s použitím myšlenek E. T. Setona a R. Baden-Powella, ale s ohledem na tradice a tužby českého národa. Proto volil pro český skauting název junáctví a jako jeho symbol znak Chodů – psí hlavu. Původně však Svojsík nechtěl vytvořit samostatnou junáckou organizaci, nýbrž jako sokolský pracovník navrhl České obci sokolské, aby rozšířila svoji činnost o výchovu dětí a dorostu táboření v přírodě. Jeho návrh však Česká obec sokolská odmítla jako cizácký a nezdravý způsob výchovy. Na tomto odmítavém stanovisku vůči skautingu, woodcraftu a tím více i trampingu, setrvala Česká obec sokolská až do svého zániku v roce 1948. Proto A. B. Svojsík se svými spolupracovníky založil v roce 1914, těsně před první světovou válkou, spolek „Junák – český skaut“.

¹ Srovnej E.T.Seton „Kniha lesní moudrosti“ (výchovné hnutí mládeže v přírodě-mravní zásady) versus B.Powell „Skauting pro hochy“ (výchovný program pro hochy, orientovaný na kázeň, vojensky zaměřený)

Rozmachu skautingu a woodcraftu v českých zemích bránilo mnoho okolností. Především skutečnost, že u nás působily již staré české organizace pro tělesnou i mravní výchovu mládeže jako Sokol, DTJ, Orel i židovské Makabi. Skauting i woodcraft narážely i na odpor mnoha rodičů, protože obojí považovali za „cikánský způsob života mládeže v lesích“. Nedůvěru vzbuzoval skauting i woodcraft svými metodami též u socialistických stran, které v nich viděly výchovu k vojáctví, čili militarismu, celým českým národem v té době nenáviděnému. Církev římsko-katolická, mající tehdy všude vliv i moc, stavěla se proti skautingu a woodcraftu stejně příkře jako proti všemu pokrokovému. A konečně rozvoji skautingu a woodcraftu nepřály ani rakouské úřady, obojí považovaly za další protirakouské organizace. Samozřejmě že rozvoji skautingu a woodcraftu zabránila nejvíce první světová válka, která vypukla 26. července 1914 napadením Srbska rakousko-uherskou armádou.

Po vzniku Československé republiky nastal veliký rozmach skautingu a woodcraftu. Junák – český skaut se proměnil ve Svaz junáků – skautů a skautek ČSR, jehož protektorem se stal první prezident republiky T. G. Masaryk, starostou tehdejší inspektor čs. Armády básník J. S. Machar a náčelníkem A. B. Svojsík. Pro skauting i woodcraft bylo příznačné, že na rozdíl od jiných organizací jako Sokol, DTJ a Orel nedovedl ve svých řadách udržet jinochy až do jejich mužných let. Většinou v dospívání opustili skautské oddíly i woodcrafterské kmeny a oddali se trampingu.

Můžeme tedy konstatovat, že trampské hnutí vyrostlo z woodcraftu a skautingu. Současně však byl jeho vznik silně ovlivněn **americkou dobrodružnou literaturou a filmy s tématikou Divokého západu**, které ve 20. letech v Čechách šířilo Křesťanské sdružení mladých lidí – YMCA (Young Men's Christian Association), organizace seznamující dospívající se způsobem života v USA. Vinklát Pavel – Děčko ve svém nedávno aktualizovaném díle Kronika trampingu v Jizerských horách píše o trampování v USA a o vlivu americké literatury na vznikající český trampingu. Vysvětluje původ pojmů tramp, trampingu u nás: „První trampové byli odrostlí skauti – kluci, kteří vyrůstali v bídě činžáků pražských dělnických čtvrtí a konec týdne trávili v přírodě tzv. na divoko. Říkalo se jim proto divocí skauti.“

Ve Spojených státech rovněž existovali trampové, ale tamní „tramping“ na přelomu 19. a 20. století měl jinou formu a obsah. Americký tramp-tulák žil na okraji

společnosti, cestoval po Státech a živil se příležitostnou prací a žebrotou. Velmi silně na první české trampy zapůsobilo dílo amerického spisovatele a dobrodruha Jacka Londona, který příběhy amerických trampů, neboli hobo – železničních tuláků, křižujících Státy na střeších a podvozcích vagónů, sepsal v knize Cesta (The Road). A právě podle nich se začali „divocí skauti“ nazývat trampové. Cesta u nás poprvé vyšla v roce 1922 v překladu J. Vorla.¹ Toto dílo způsobilo, že mladí skauti a skautky propadli kouzlu svobodných toulek krajinou bez polovojenského drilu. Na toulky se vydávalo stále více chlapců a děvčat ovlivněných četbou knih nejen Jacka Londona, ale i Karla Maye, Zana Greye, Jamese Fenimora Coopera ad. a prvních poválečných amerických westernů (např. Červené eso – The Red Ace, 1917).

Když shrneme všechny zdroje, které ovlivnily vznik trampingu a ze kterých trampské hnutí čerpalo než se v průběhu dvacátých let osamostatnilo, musíme vedle woodcraftu, skautingu, americké dobrodružné literatury a filmu uvést a zdůraznit také **sociální faktor**.

Mladí lidé, doslova otrávení nudným městským životem a starostmi při práci v továrnách, toužili po zdravém životním prostředí, po volnosti a snažili se uniknout ze společnosti, v níž nenacházeli nic, co by je těšilo, ze společnosti sešněrované starými zvyklostmi. Byli to především mladí dělníci, úředníci i prodavači, většinou nezaměstnaní, nebo ti, kteří měli hluboko do kapsy, přidávali se i studenti z chudých rodin. Hledali únik z bídy a problémů doby v pobytu v přírodě.

Tehdejší organizace Sokol a Skaut mnoha mladým lidem nevyhovovaly. Sokol byl drahý, Skaut příliš organizovaný a Svaz dělnické tělocvičné jednoty prožíval krizi. Všednost měšťáckého života a jeho úpadkovost si vynutila protiklad, který se u části mladých lidí projevil v trampském hnutí. Výchovná stránka trampingu rozvíjela v člověku vlastnosti, které tehdejší společnost mladým lidem nedávala. Byla to především nebojácnost, kamarádská soudržnost, sebekázeň, výchova k soběstačnosti a především krásný vztah k přírodě. Tramping se stal náznakem volnosti, života nespoutaného předsudky, se sportovní soutěživostí a s výchovnými prvky mužného života lidí milujících přírodu především své vlasti.

¹ Vinklát, P., D., Kronika trampingu v Jizerských horách, KNIHY 555, Liberec: 2004, ISBN 80-86660-09-5, str. 16

Tramping je specifické hnutí. A to nejen z hlediska příčin a místa vzniku, ale především proto, že se v něm odrážel stav a vývoj naší společnosti, a to jak politický, hospodářský, tak i sociologický. Vždyť v různých podobách, v průběhu času bezmála jednoho celého století, přežil tramping do současné doby. Značně se však liší od své původní podoby. Změnil se totiž charakter společnosti, člověka samotného a především způsob života dnešního člověka, jeho náhledu na život, na jeho smysl. Způsobil to pokrok, vývoj, civilizace, zvyšující se ekonomické rozdíly mezi lidmi. Člověk dnešního světa si usurpuje přírodu, její zdroje, podmaňuje si ji pro své pohodlí, ekonomický efekt a zisk. Na počátku minulého století tomu tak ještě zdaleka nebylo. Tehdy bylo ještě možné najít prázdná místa na mapě, panenská, nepoznamenaná lidskou civilizací, což je dnes téměř nemožné. A proto i tramping nemůže být tím, čím býval v době svého vzniku, kdy se člověk – tramp snažil o splynutí s přírodou, kdy se před přírodou ukláněl, respektoval ji a dokázal v ní přežít bez výtvarných civilizace, nikterak ji nenarušit a nezatěžovat a zároveň utužovat fyzickou i psychickou stránku své osobnosti.

2.2 Vývoj trampingu od roku 1918 do roku 1945

Autoři, kteří se pokoušeli zpracovat téma trampingu, především jeho historii, resp. historii vzniklých trampských osad¹, se drží rozdělení počátků trampského hnutí na tři vývojová období:

1. Doba indiánská – počátky trampingu, období počátku 20. století. Mladá generace hledá svůj vzor u Indiánů, sympatizuje s utlačovanými národy i indiánskými kmeny bojujícími proti přesile „bílých“. Tyto sympatie daly vzniknout i mnoha indiánským přezdívkám používaných trampy.
2. Doba kovbojská – typickým pro toto období je kovbojská výstroj. Pod vlivem filmové tvorby se „divocí skauti“ začali oblékat podle filmových vzorů².

¹ Srovnej např. Waic-Kössl-Český tramping. 1918-1945, Bob Hurikán-Dějiny trampingu, Berka-Posázavský Pacifik, Noha-Odlesky táborových ohňů, Vinklát-Kronika trampingu v Jizerských horách .

² ... „trampové změnili i úbor - z dosavadního „co každý měl“ na manšestrové kalhoty, sáčko, čepici, ti šťastnější mívali americký klobouk z výprodeje a nezbytným doplňkem kovbojské výstroje se stal kolt, či spíše jeho atrapa a zálesácký nůž.“
Berka, M., Posázavský Pacifik, Nakladatelství dopravy a spojů, Praha:1991, ISBN 80-7030-135-x, str. 99

Tvořily se svobodné party, které nepěstovaly žádné sporty mimo vlastní turistiku a vrhání nožů, zápasy, házení kameny a střelení z flobertek.

3. Doba kanadská - tramping nabývá turistického rázu, střízlivosti v obleku, výstroji, výzbroji i v chování. Slova tramp a tramping (místo dosud užívaných názvů divoký skaut, toulka, výlet) se zabydlují. Tramping se stává masovým hnutím mládeže.¹

V následující části své práce se pokusím o podrobnější charakteristiku jednotlivých období.

Počátky trampingu, které jsou datovány do období konce 1. světové války, výstižně shrnul Miroslav Berka v jedné z kapitol své knihy o historii železnice a trampingu na Zlaté řece – v „Posázavském Pacifiku“: „V sobotu po skončení práce vydávali se pražští kluci na „průzkum“ nejbližšího pražského okolí. Říkalo se jim divocí skauti. Prvním jejich eldorádem bývalo Prokopské údolí. Skalní masívy a jeskyně, to bylo prostředí, kde po vzoru zálesáků zkoušeli své schopnosti. Později se proud odvážných slídlů vydával z Prahy proti tokům řek Vltavy, Berounky a stále dál a dál. První cesty, tzv. toulky, bývaly jednodenní s večerním návratem domů. Jít tehdy na noc do lesů byla veliká odvaha. Každý z těch toulkařů však chtěl prožít kus romantiky indiánek, toužil po bílých skalách, po proudících vodách v korytech kaňonů, po večerních obřadech indiánských kmenů uprostřed lesů a skal u táborového ohně“.²

Původní toulkaři - jednotlivci se postupně spojovali v party, ty pak vytvářely „smečky vlků“, které se již nebojácně začaly rozlévat na sever, západ i jih od Prahy. Na oblíbených místech vznikala tábořiště. Byly to objevné cesty. Řeky a nová údolí byly křtěny podle indiánských vzorů. Nové názvy byly všeobecně uznávány a používány. O Berounce se mluvilo jako o Staré řece (byla známa ze Starých pověstí českých), místo Vltavy to byla Velká řeka (vždy byla, je a bude ve srovnání s ostatními řekami velkou řekou) a Sázava byla Zlatou řekou (od pravěku zde rýžovali Keltové zlato). A tak se po válce v údolích jmenovaných řek začali objevovat první trampové.

Waic s Kósslem líčí život prvních trampů takto: „Na počátku dvacátých let party

¹ Po roce 1927, v letech doby kanadské, nastalo krizové období skautingu. Některým mladým lidem byla přísná pravidla skautingu příliš těsná. Mládež utíkala do lesů, zlákána volností „Kanadánů“ – trampů.

Berka, M., Posázavský Pacifik, Nakladatelství dopravy a spojů, Praha:1991, ISBN 80-7030-135-x, str. 106

² Berka, M., Posázavský Pacifik, Nakladatelství dopravy a spojů, Praha: 1991, ISBN 80-7030-135-x, str. 98

kluků – v počátcích trampingu děvčata jezdila jen zřídka – tábořily většinou pod širým nebem. Některé osady byly bezejmenné, jiné se pyšnily názvem, znakem či vlajkou. Návštěvník prvních trampských kempů spatřil kus prkna přidrátovaný k silnému stromu, které neslo název kempu a pod ním prázdnou plechovku, ve které se nechávaly vzkazy. Měl-li příchozí tramp štěstí, poblíž stromu mohl nalézt zakopanou konzervu, která tvořila železnou zásobu.“¹

První chaty si trampové stavěli z chvojí a klacků, kde spali přikryti kabátem nebo příkrývkou. Nebo si stany stavěli z jednotlivých dílců, či si je sami šili. Postupně se rozdělili na stanaře a osadníky. O prvních chatách a jejich vybavení se opět můžeme dočíst v knize *Český tramping, 1918-1945* autorů Waice a Kössla.² Trampské chaty vyrostly nejdříve v okolí Prahy a v průběhu dvacátých let také u Plzně, Českých Budějovic a jinde. Vyrůstaly na těžko přístupných místech, na strmých stráních a na skalnaté půdě.

Některé osady se na přelomu 20. a 30. let buď samostatně nebo ve sdruženích začaly registrovat jako spolky. Hlavním důvodem registrace, podle Waice a Kössla³, byla pravděpodobně potřeba pravidelně se scházet i ve městě. Trampové museli zaslat stanovy svých osad zemskému úřadu. Ten je buď schválil, čímž povolil vznik příslušného spolku, nebo zapověděl a stanovy bylo třeba přepracovat. Většina trampských sdružení byla zájmová, jak o tom svědčí jejich stanovy: „.....Spolek je nepolitický. Účelem jeho je sdružování zájemců o tramping, cyklistiku, tábornictví, tělocvik, sport, lehkou atletiku, těžkou atletiku, box, jiu – jitsu, zápas, lyžaření, canoistiku, fotbal, házenou, volley-ball, bruslaření, fotografování, horolezectví, ping-pong, lučičtictví, hru v šachy...“⁴

Přes svůj odpor k organizaci a pevnějším svazkům se trampové snažili několikrát vytvořit volné sdružení, které by sjednotilo většinu trampské obce a hájilo jejich zájmy. Prvním pokusem bylo setkání zástupců osad a part v roce 1928 v Praze, kde se mělo rozhodnout o založení Svazu trampů. K dohodě však nedošlo. V roce 1930

¹ Waic, M., Kössl, J., *Český tramping, 1918-1945*, Práh, Praha: 1992, ISBN 80-900835-7-9, str. 23

² „Dřevěné chaty se začaly objevovat ve větším počtu od roku 1923. Prosté vybavení chaty se skládalo z jedné nebo více pryčén, poličky na věci, stolu, židle, petrolejky a malých kamínek. V průběhu dvacátých let začala jezdit na vandr i děvčata, trampové se ženili a rodinky si začaly počátkem třicátých let stavět novostavby na podezdívce s lepenkovou izolací. Některé osady se začaly v této době blížít víkendovým chatovým koloniím.“ Waic, M., Kössl, J., *Český tramping, 1918-1945*, Práh, Praha: 1992, ISBN 80-900835-7-9, str. 23, 24

³ Waic, M., Kössl, J., *Český tramping, 1918-1945*, Práh, Praha: 1992, ISBN 80-900835-7-9, str. 35

⁴ Waic, M., Kössl, J., *Český tramping, 1918-1945*, Práh, Praha: 1992, ISBN 80-900835-7-9, str. 48

vznikla Unie trampských osad, která se později nazývala Unie trampských osad a klubů. Sdružovala však jen menší část pražských trampů. V roce 1931 založili levicoví trampové Pražský trampský obranný výbor. Trampské obranné výbory zakládali radikální trampové také v dalších městech. Tyto výbory měly hájit zájmy trampingu a mládeže vůbec proti „paďourům“.¹ Většina z nich však nepřežila polovinu třicátých let. Většina trampů ale zůstávala mimo organizované spolky a sdružení. Vždyť jakákoli forma organizace v podstatě neodpovídala trampským představám o svobodě a volnosti.

S rostoucím zájmem o trampské hnutí přibývalo koncem 20. let střetů mezi trampy a paďoury. Zároveň se také objevovalo stále více jednotlivců, kteří spatřovali v trampování příležitost k pití a výtržnostem. Jednalo se však pouze o jednotlivce. Na druhé straně trampská kultura díky publicitě pronikala v této době stále více do měst, a to už byl jen krůček, aby tramping pronikl do politiky, či politika do trampingu. O přízeň trampů se ucházeli komunisté, fašisté a národní socialisté. Komunisté vyvíjeli na trampy tlak se záměrem spojovat tramping se zápasem proti kapitalismu. Nejvíce se komunisté s trampy shodli v odporu proti Kubátově zákonu a předvojenské výchově.

Podrobně líčí atmosféru kolem opatření proti výstřelkům campingu a trampingu (tzv. Kubátův výnos z roku 1931) Waic s Kósslem². Tento zákon měl postihovat jednotlivce, byl však namířen proti trampingu jako celému hnutí. Časem se Kubátův výnos změnil spíš jen v potenciální hrozbu trampskému hnutí. V průběhu dalších let přestal být uplatňován a nakonec byl zrušen nejvyšším správním soudem v roce 1935.

Mnozí trampové odmítli snahu komunistů o proniknutí do trampského hnutí a sami se začali dělit na politické a nepolitické. Političtí trampové soustředění kolem časopisu Tramp a později v trampských obranných výborech se částečně a dočasně sblížili s komunisty. Obhajobu trampingu se snažili spojit s bojem za dobré sociální podmínky mládeže. Nepolitičtí trampové odsoudili zneužívání trampingu k politickým

¹ „d'aur“ – nevěřící, stoupenec jiné víry než trampské. Postupně „paďaur“ (nepravý d'aur, zmetek d'aura), z toho pak hláskoslovným vývojem paďour. Chronologicky nejstarší je „paďúr“, později „paďaur“, novověké „paďour“. Rada, V., Žák, J., Dobrodružství šesti trampů, Olympia, Praha: 1970, ISBN 27-005-70, str. 282

² „Výnosem se zakazuje všeliké nepřístojné jednání nebo chování na místech veřejných, nebo veřejně přístupných, kterým se ruší neb ohrožuje veřejný pořádek, klid, bezpečnost, dobrý mrav nebo slušnost nebo se vzbuzuje veřejné pohoršení zejména: společné táboření osob různého pohlaví v přírodě i ve stanech, chatách a srubech, pobíhání v nedostatečném úboru zvláště v úboru koupacím mimo obvod vykázaných koupališť, zpívání popěvek obsahu nemravného...“

Waic, M., Kóssl, J., Český tramping, 1918-1945, Práh, Praha: 1992, ISBN 80-900835-7-9, str. 50, 52

cílům a tvrdili, že nejlepší obranou trampingu je distancování se od hrubých výstřelků některých trampů. Své názory publikovali v časopise Naše osady. Sdružovali se v Unii trampských osad a získali sympatie národních socialistů. Většinu trampů však dělení na politické a nepolitické příliš nezajímalo. Jejich hlavními zájmy zůstalo trampování, písničky, kanadské žerty a ve městě biograf a dobrodružná literatura.

Konec 30. let a 40. léta 20. století lze charakterizovat jako období semknutosti trampů proti válečnému násilí. Několik tisíc trampů se zúčastnilo španělské občanské války. Protektorát pak znamenal prověřování perzekuovaných trampů, kteří se účastnili zahraničního i domácího odboje. Poválečná léta byla dobou hojení utržených ran a zároveň přílivu nové krve do trampských žil. Pocit svobody po skončení války opojně zasáhl nejen staré trampy, ale i stovky dalších, kteří poprvé začali nosit nejrůznější části vojenských uniforem a vojenské výstroje. Avšak po třech letech se společenské klima opět změnilo. Hnutí bez pevné organizace se neslučovalo s jednostrannými zájmy nastupující komunistické moci. Komunistickému režimu se nezdál americký nádech a romantika trampingu. Navíc nešlo ovládat něco, co nemá organizační strukturu.

2.3 Rozvoj chataření a osadnění po roce 1950 a současné formy trampingu

Stará historie trampingu z dob jeho prvopočátků je díky osobnosti Boba Hurikána celkem dobře literárně popsána. I když historiograficky se nám může zdát toto dílo mnohdy kusé a nepřesné, je dnes opravdu jediným pramenem, z něhož lze zjistit vznik a činnost jednotlivých osad a jména konkrétních osadníků. To nelze konstatovat o vývojovém období trampingu od druhé světové války do roku 1989, a dále o období 90. let 20. století a počátku 21. století, kdy se začala psát posttotalitní historie českého státu. Můžeme tvrdit, že tramping na své kvalitní literárně pojaté historické zpracování za posledně uvedené období teprve čeká.

Z různých internetových zdrojů¹ však přece jen můžeme získat informace a výpovědi doposud žijících pamětníků, kteří vzpomínají na trampský život po druhé

¹ Např. www.ontheroads.net

světové válce. Původně založená tábořiště se začala přetvářet na chatařské osady. Téměř ze všech stanařských „pionýrů“ se nakonec stali pohodlní chatařští osadníci. Ti si stavěli své chatky na místech původních stanových osad i v nově objevených krajích, mimo břehy řek. I když se první chaty začaly objevovat už ve 20. letech 20. století, ve větším počtu od roku 1923, největší rozvoj chataření a osadničení, rozvoj rodinné individuální i společenské rekreace nastal v letech po 2. světové válce.

S rozvojem automobilismu byl umožněn přístup mnoha lidem do míst, která nebyla snadno dosažitelná a začalo „osidlování“ i těch nejdlehlějších koutů naší vlasti. Nešlo už ani o chaty a sruby v pravém slova smyslu, nýbrž o vily, letní sídla vybavená vším, co slouží pohodlí člověka té doby, takže se už nejednalo tolik o poznávání přírody a zušlechťování charakteru, nýbrž převážně jen o blahobytnou rekreaci na čerstvém vzduchu. Avšak všechna ta civilizační expanze má kořeny v onom počátečním vývoji českého trampingu. Mezi mladými lidmi z Prahy, kteří tolik toužili po volném prožití dnů odpočinku uprostřed překrásné přírody. Vraťme se však ještě do historie.

Přestože jsou 50. léta 20. století označována jako těžké období omezování osobní svobody a politických procesů, kdy byly stovky lidí nespravedlivě stíhány a na desítky let odsouzeny do vězení či k nuceným pracím, trampské hnutí se nezhroutilo. Trampovalo se, i přes různé formy persekuování trampů na nádražích, ve vlaku, ve volné přírodě i na osadách. Jak se dočteme na webovém odkazu otevřené encyklopedie Wikipedie: „tramping (spolu s oběma příbuznými hnutími skautingem a lesní moudrostí) jakožto svobodomyšlné občanské lidové hnutí to neměl v dobách totalitních vlád nikdy lehké. Všechna tato hnutí byla totalitními režimy často dosti nevybíravým způsobem potlačována, usurpována. Projevovalo se to v praxi všelijak: kontroly STB na nádražích, bourání trampských bud na Brdech i jinde, rozhánění potlachů Veřejnou bezpečností, párání domovenek na rukávech bund a košil, zákazy skautské činnosti, násilné obsazování skautských kluboven, krádeže kronik atd. Velká svobodomyšlnost, volnost, neformálnost, obdiv k západní kultuře, důraz na prosté lidské bratrství a humanismus, politický liberalismus, láska a úcta k přírodě a mnohé jiné projevy těchto hnutí – jednalo se vždy o společenské jevy a procesy, které totalitním režimům nikdy

příliš nevyhovovaly a nebyly jim po chuti.“¹

Šedesátá léta se dnes z hlediska politického, společenského a kulturního hodnotí jako období velmi významné, zajímavé a plodné. S uvolněním napětí mezi Východem a Západem si začíná především mládež, a to v celosvětovém měřítku, uvědomovat sama sebe jako hybnou sílu pro tvorbu hodnot. D. Vinklát odkazuje ve svém díle o historii trampingu v Jizerských horách² na vliv hnutí beat generation v 50. letech a vlnu hippies, která nastupuje v 60. letech, a zdůrazňuje, jak se jejich hlavní myšlenky (láska, volnost v drogách i sexu, svoboda, nezávislost, mír, nenásilí) promítaly i do trampského hnutí, které od počátku 60. let prožívalo svoji tzv. renesanci. Nadřazené postavení nyní zaujala Česká tábornická unie (ČTU), vyhlášená na plénu Českého svazu mládeže (ČSM) v roce 1968, jejíž představitelé se od činnosti ČSM distancovali. ČTU podporovala táboření, zálesáctví, trampingu. Ohromný zájem o trampingu vedl k zakládání nových osad.

V 70. letech vystřídala romantické trampské mládí šedesátých let tvrdě doba normalizace – doba omezování a zákazů. Dochází k dalšímu útlumu trampingu, kdy represe komunistické moci dosahovaly vrcholu – např. dochází k likvidaci campů a srubů, mnohdy existující pod hlavičkou Socialistického svazu mládeže. Taktikou byla i vládní podpora „trampingu“ – Porta, která měla přivést co nejvíce trampských oveček do salaší oficiálních mládežnických organizací.

Objevuje se však nová mladá generace, která si začíná uvědomovat devastaci přírody i historických památek, kterou s nelibostí sledují na svých toulkách přírodou. V rozporu s oslavnými články komunistické strany vidí a slyší něco úplně jiného. Jakápak je to romantika uprostřed odpadků, jak snít pod rezatými a holými smrky, jak pít znečištěnou vodu z potoků a koupat se v barevné řece? Původně pouhý vzdor proti režimu se začíná měnit. V letech 1972-1974 se na stránkách Mladého světa zrodilo mládežnické hnutí Brontosaurus. Heslo „Brontosaurus to nepřežil“ se rozšířilo po celé zemi a zasáhlo mnoho mladých i starších lidí. Ochrany přírody se ovšem, jak jinak, ujal SSM (v roce 1974, který byl konferencí OSN ve Stockholmu vyhlášen Rokem životního

¹ www.wikipedia.cz

² Vinklát, P., D., Kronika trampingu v Jizerských horách, KNIHY 555, Liberec: 2004, ISBN 80-86660-09-5, str. 72

prostředí). Turistické a ekologické oddíly se staly samozřejmou součástí téměř každé Pionýrské skupiny ve městech. Vůdčí politické orgány hlídaly pečlivě oddílové programy a jejich naplňování.

80. léta znamenají, jak píše v Kronice trampingu v Jizerských horách Pavel D. Vinklát „ i pro trampské hnutí zdravé oživení. Uskutečňuje se řada originálních a nápaditých projektů, zaměřených na aktivní trávení volného času v přírodě (např. Lipnice¹) a současné vzrůstá zájem o „přírodní“ sporty (horolezectví, vysokohorskou turistiku a vodáctví...). Tyto aktivity se mnohdy uplatňují i v trampském prostředí. Zvláště mládež si uvědomuje, že koňskou injekci potřebuje ochrana přírody. Boj za zdravé prostředí se stává jednou z účinných forem „legálního“ odporu veřejnosti proti komunistickému vedení.“²

Podle mého názoru, po „sametové“ revoluci 17. listopadu 1989 se trampskému hnutí otevřely dveře dokořán. Pád komunismu uvolnil všechny zákazy a ideologická omezení, se kterými se dříve tramping potýkal. Docházelo k obnově vydávání trampských časopisů (Tramp, Vandr, Puchejř). Činnost obnovila i České tábornické unie (ČTU), která se chystala podporovat činnost trampských osad. Lidem se otevřely neskutečné možnosti pro realizaci koníčků a zájmů, včetně cest a expedic do dříve zapovězených koutů světa. V roce 1993 si mnozí trampové i celé osady splnili sen – vydali se za „velkou louži“ na 4. Celosvětový potlach do Colorada. Ve druhé polovině 90. let se také objevily Česko-slovenské a Slovensko-české potlachy jako reakce na rozpad československé federace v roce 1992. Novým fenoménem se stávaly netradiční vandr-hry, vícedenní akce, které prověřovaly ducha i tělo účastníků.

Z uvedeného je patrné, že velký společenský pohyb a změny, které postihly v podstatě celou druhou polovinu 20. století, poznamenaly i trampské hnutí. Tramping se ze svého původního klasického tvaru transformoval do několika forem, které se začaly objevovat a dále se rozvíjely v 90. letech 20. století a počátkem století 21. Trampské hnutí tedy žije dál, a to jak ve starých formách, tak v nových projevech.

¹ Prázdninová škola Lipnice – usiluje o všestranný rozvoj člověka prostřednictvím vícedenních kursů za pomoci zážitkové pedagogiky (<http://www.psl.cz/default.aspx>)

² Vinklát, P., D., Kronika trampingu v Jizerských horách, KNIHY 555, Liberec: 2004, ISBN 80-86660-09-5, str. 181

První a nejpočetnější skupinu dnes tvoří **trampové usedlí, tzv. osadníci**. Jsou to majitelé srubů, chat, chalup a různých zahradních domků i obytných lodí a automobilových přívěsů. Jejich nemovitosti jsou stále více a více modernizovány, vybavovány hygienickými zařízeními, rozvodem vody, elektřiny, bazény a saunami. Přilehlé pozemky se mění v miniparky se stříhanými trávnickými, okrasnými keři a stromy i skalkami. Chataři jsou organizováni v osadních výborech a začleňováni do komisí obecních úřadů. Dožadují se podpory při zřizování příjezdových komunikací, rozšiřování dosažitelných inženýrských sítí apod. Jsou převážně vlastníky motorových vozidel, lodí či jiných plavebních a sportovních zařízení a výstroje. Organizují brigády na úpravy společných prostranství, hřišť, parkovišť, účastní se sběru druhotných surovin a někdy i výpomoci domovským obcím. Zkrátka, svůj život v osadách přizpůsobují životu lidí venkovských. Někteří z nich jsou členy rybářských, včelařských, kynologických a jiných společenství i Svazu ochránců přírody. Mezi venkovské obyvatele dobře zapadají a nebyť nadměrných front, které vytvářejí před obchody v hlavních rekreačních obdobích, neměli by zpravidla žádné spory s domorodci. Otázka však zní: Jde ještě o trampy? Lze vůbec pro ně užít tohoto pojmenování? Asi ne. Možná v době, kdy osady obývaly první generace trampů. Ale v současnosti, kdy zde žije většinou již 4. či 5. generace trampských osadníků, nelze, podle mého soudu, tyto usedlíky za trampy považovat.

Druhou skupinu tvoří **trampové samotáři**. Ti jsou početně značně slabší skupinou oproti trampům usedlým. Nejsou majiteli žádných nemovitostí, jejich majetkem bývá torna, spacák, kotlík či ešus a nějaký hudební nástroj. Jejich oblek bývá výstřední, klobouky á la Mexiko či Divoký západ, vesty z vyřazených vojenských zásob nebo kožešinové, vysoké boty, okované opasky a na nich zavěšené nože, dýky a polní láhve. Věnují se převážně putování přírodou ve všech ročních dobách, spávají v jednotlivě postavených stanech, ve stozích slámy, na zastávkách i v nádražních čekárnách, někdy v závětrí skalních rozsedlin, jeskyní a převisů. Nezdídky i zcela volně v přírodě, pod širou oblohou, čili „pod širákem“. Vztah této skupiny trampů k přírodě a kulturním hodnotám našeho venkova je většinou upřímný, chtějí vidět a poznat. Vystupováním i způsobem života se hodlají přiblížit romantickému životu trampů z počátku dvacátých let. Většina těchto samotářů se chová přiměřeně slušně, používá

trampského slangu, respektuje obecné zvyklosti venkova. Jsou to mladí lidé, kteří nemilují hromadné akce, jímž chybí právě ta dobrodružnost a samostatné rozhodování.

Zvláštní skupinu trampů tvoří **vodáci**. Pohybují se po četných vodních tocích republiky zcela volně, nebývají organizováni ve vodáckých sportovních jednotách. Zachovávají si lásku k přírodě a k vodním tokům, nevyznačují se nejmodernějšími plaveckými pomůckami a lodě mívají i po otcích. Dodržují staré indiánské zvyky, táboří, u ohně vzdávají hold uplynulému dni a při východu slunce vítají nový den. Zachovávají některé staré vodácké a plavecké zvyklosti a rituály, například vodácký křest apod. Jejich oděv bývá prostý, i to patří k tradici. Bohužel, je však stále těžší odlišit je dnes od takzvaných „taky vodáků“, kterých se pohybuje na českých vodách v letních prázdninových měsících nespočet a kteří vodu a její nejbližší okolí využívají pro svou hlučnou, bujarou a přírodu nešetřící zábavu.

Podle Berky¹ se v poslední době objevuje v trampském hnutí zcela nový prvek - **hnutí jízdnic trampů**. Jedná se o střední až starší generaci trampů, majitele koní, nebo mladou, romanticky založenou část venkovské mládeže. Jsou to převážně majitelé chalup, horských chat – milovníci přírody, koní a jezdeckého sportu vůbec. Oblékají se do krásných, salónních kovbojských oděvů, pro koně mají pěkné postroje a hluboká sedla se zavěšeným lasem. Jejich vzezření budí obdiv a dokonale přibližuje romantiku Západu. Seskupují se ve Western Cluby a čas od času konají sjezdy, většinou v odlehlých místech. V podstatě jde o návrat k přírodě, o renesanci lásky ke zvířatům i o sportovní vyžití. Je to ale velice náročná forma činnosti předpokládající značné finanční prostředky. Avšak opět bychom mohli zapochybovat, zda tuto skupinu milovníků koní, přírody a romantiky můžeme zahrnout mezi trampy. Co vlastně mají ještě společného s trampy? „Jenom“ lásku k přírodě a k pohybu na čerstvém vzduchu? A co tradice, rituály a další symbolika? Zásady trampingu jsou totiž neměnné, i když jeho vnější atributy se mění. Určitě by se našlo nemálo důvodů, proč s Berkou polemizovat.

Nechci však být staromilec. Víím, že ani tramping neunikl vpádu techniky a nového životního stylu. Na druhé straně se však starším trampům se nelíbí, že se

¹ Berka, M., Posázavský Pacifik, Nakladatelství dopravy a spojů, Praha:1991, ISBN 80-7030-135-x, str. 138

mladí oblékají do amerických „uniform“. Dokonce od 90. let nazývají další období dějin trampingu **dobou vojenskou**. Začalo být moderní vyjet na tramp, do přírody v americké výstroji, autem, vyřádit se. V lese a ve skalách potkáte hodně lidí v zeleném, ale klasických trampů, kteří ještě vědí, o čem tramping je a také se podle toho chovají, těch ubývá.

2.4 Subkultura s vlastní morálkou, hudbou a sportovními aktivitami

Touhu trampů po volnosti, romantice a kamarádství vyjadřovala vlastní symbolika. Nalézala se na vlajkách a znacích mnohých osad a promítly se do ní nejrůznější vlivy, nejvíce asi woodcraft s archetypem tvaru kruhu s rohy. Každá osada měla kromě svého originálního názvu také svého šerifa a vlajku, později k těmto základním atributům přibýly i domovenky na rukávech bund a košil.

Trampové měli a ještě mají svůj slang, svoje osobité výrazy. Svoje schůzky či setkání nazývají slezinami, srazy či sjezdy u táborových ohňů potlachy, putovní tábory či daleké cesty čundry. Nezkušeným kamarádům – nováčkům ve svých řadách říkali astracháni, výletníkům, kteří poskvřňovali lesy odpadky a odnášeli z lučin náruče květů, mastňáci. Šosáci, sobce i snoby, nemající vřelý poměr k přírodě a lidem, pojmenovali paďoury. Trampové používali také výrazů svých otců, vojáků rakousko-uherské armády, jak píše R. Noha.¹

Postupně si trampové vytvořili i řadu svých zvyků – volbu šerifa, vítání sezóny, přijímání nových členů osady, ale hlavně tradici slezin a později potlachů. Všechny tyto akce doprovázela trampská písnička, která byla zprvu typickým městským folklorem: první z těchto písní vznikly ještě přetextováním dobových šlágrů. Ale už v polovině dvacátých let se objevuje spousta pokusů i o vlastní melodie. Vznikají osadní kytarové a mandolínové kapely, které zpívají i vícehlasem (Ztracenkáči, Setleři ad.).

Písničky se zásluhou společného cestování sázavským pacifikem dostaly do

¹ „... jako celta (stanový dílec), ešus (jídelní miska), feldšpátka (polní lopatka), feldflaška (polní láhev), brotsak (chlebník), ruksak (tlumok) a jiné zkomoleniny německých názvů vojenské výstroje.“

Noha, R., Odlesky táborových ohňů, Regionální muzeum Jílové u Prahy, Jílové u Prahy: 2007, str. 22

oběhu a byly všetrampským vlastnictvím (např. „Niagara“, „Vlajka“ ad.). Na tuto situaci zareagovaly okamžitě gramofonové firmy, které ucítily skvělou příležitost k obchodu. Tak jako náměty byly mezi ostatní písničkářskou produkcí něčím novým, tak i hudba s rytmickým tempem kytar jakoby vycházela z módního trendu jazzu. A jazz se líbil.

Na přelomu 20. a 30. let byla trampská hudba sentimentální módou. Mezi její přední autory tehdy patřili Jaroslav Motl, Vladimír Eddy Fořt, Jan Korda, Jaroslav Novák a Petro Mucha. Od táborových ohňů a potlachů se trampská písnička rychle přestěhovala do repertoárů velkých zábavních orchestrů, část trampských tvůrců se profesionalizovala a jejich nakladatelé bohatli. Jako celé hnutí trampingu, tak i jeho hudebnost je zcela českou specialitou, dokonce z celkového počtu do 600 písniček se jich asi kolem padesáti stalo trvalkami středního proudu.

Významnou složkou osadního života trampů býval vždy také sport, většinou provozovaný v přírodě. Např. lukostřelba, volejbal, původem čistě český trampský sport, dnes už celosvětově rozšířený - nohejbal (trampský fotbal), lasování, lyžování, zimní a horská turistika, vodní turistika, trampská atletika (vrhy různými předměty na dálku či na cíl). Z původního pěstování sportu na osadách jen rekreačně se vyvinulo sportovní soutěžení i závodění, a to postupně i ve městech. Všechna utkání probíhala v duchu amatérství a bývala zakončována besedami u táborových ohňů. Nejrozšířenějším oborem sportu mezi trampy byla lehká atletika. Z trampingu vyrostli vynikající sportovci, trenéři a činovníci, mezi nimi i reprezentanti ČSR na Olympijských hrách a Mezinárodních dělnických olympiádách, jako Oskar Hekš, Josef Bena, Jaroslav Wittigslager-Mašinka (lehká atletika), bratři Brzákové (kanoistika), Franta Martínek (cyklistika), Béd'a Dvořáček (lukostřelba), Lád'a Ženíšek (kopaná) a další.

Tramping vstoupil i do písemnictví, filmové a dramaturgické tvorby. Ze všech nejznámější je tvorba Gézi Včeličky. Jeho cestopisy a reportáže „Světoběžníci a robinsoni“, „Mezi Marokem a Zbraslaví“, jeho sbírky básní, například „Pěšinou snů“. Byl natočen celovečerní film „Dobrý tramp Bernášek“ a filmový kýč „Osada mladých snů“. Divadelní hru o trampských snech a romantice „Dvě Marie“ napsal Míla Kolář. Hrála se s úspěchem v malostranské Umělecké besedě v Praze. Divadlo Čs. Armády,

(dnes Na Vinohradech) v Praze uvedlo hru Milana Jariše „Šerif se vrací“, kterou zařadila do svého pořadu i Čs. Televize, jak píše ve stručném přehledu R. Noha.¹

Mezi bývalými skauty a trampy bychom našli i celou řadu velmi významných českých umělců, ze spisovatelů nelze opomenout celoživotního skauta a významného českého spisovatele Jaroslava Foglara. Mezi české trampy patřil i vynikající český grafik, ilustrátor a malíř Zdeněk Burian. Ze skautingu, woodcraftu a trampingu vyšli mnozí známí umělci, jako akademický sochař Vladimír Štrunc, operní pěvci Oldřich Kovář, Miroslav Vich, herci Jarda Štercl, Jiří Štuchal, básníci Jan Noha, Ilja Bart a řada čelných pracovníků našeho společenského, kulturního a politického života. Mezi moderními trampy bychom také našli řadu vynikajících výtvarníků a fotografů, kteří při pobytu v přírodě čerpali nejen svoji tvůrčí inspiraci, ale především svou základní životní energii.

Podstatnou a velice důležitou vlastností trampingu bylo a stále i je, že nebyl nikdy pevně organizován a veškeré pokusy o organizovanost nebo komercializaci nikdy neuspěly. Žádné zákony ani pravidla nebyly nikdy sepsány ani dohodnuty, přesto jsou uznávány a dodržovány naprostou většinou lidí, kteří se k trampingu hlásí. Tramping je totiž především a zejména životní názor a postoj doplněný o nekonzumně zaměřený životní styl.

2.5 Dílčí závěr

Tramenské hnutí oslavilo v roce 2008 90 let své existence. Čas nenávratně odvál romantiku prvních výletů do tehdy ještě panenské přírody poblíž Prahy, na divoko trávených nocí a dní v civilizací nepoznamenané přírodě, prvních osad zakládaných na březích Vltavy, Berounky a Sázavy. Tramping, skauting i lesní moudrost ustupují pomalu do pozadí a jsou nahrazovány jinými alternativami pobytu v přírodě. Dnes už nemůžeme mluvit o masovém hnutí specifickém pro českou kotlinu.

Možná ještě dnes potkáme turistu-samotáře, kterého bychom mohli považovat

¹ Noha, R., Odlesky táborových ohňů, Regionální muzeum Jílové u Prahy, Jílové u Prahy: 2007, str. 24, 25

za trampa, protože si vybral jako životní styl svobodné toulání přírodou ve volném čase, ale je to jev ojedinělý. Myslím, že i u takového člověka se najde atribut, kterým se bude lišit od původního klasického trampa, který chodil do přírody, aby s ní splynul, neuškodil jí a dokázal v ní přežít bez civilizačních výtahů. Vždyť takový tramp samotář dnes v našich lesích už nemůže najít místa nedotčená, panenská a civilizací nepoznamenaná. České lesy čelí totiž nájezdu turistů, cyklistů, pytláků, lyžařů i těžařů, myslivců a v neposlední řadě dokonce i motorkářů a majitelů čtyřkolek. Restituce lesů i zemědělských pozemků vyhnaly dočasně z lesů všechny milovníky ticha a romantické přírody. Utichlo mnoho campů, osady se pozvolna změnilly na bohaté chatařské vesnice. Z lesů se často místo jelenů ozývají motorové pily. Trampové se stáhli na své zmodernizované boudy, restituované chalupy, čeští cowboyové si založili ranče. Mnozí se však vrátili třeba do náruče skautu, aby vychovávali novou generaci, utužovali ji a předali jí své zkušenosti. Jiní se vydali cestou chovu koní, zakládání rančů, ekologického zemědělství a ekoturistiky. Někteří svou lásku k přírodě transformovali do činnosti v ekologických organizacích, ať už se jedná o český svaz ochránců přírody, chráněné krajinné oblasti, nebo o neziskové nestátní organizace – česká ekologická sdružení, jako například Hnutí DUHA, Greenpeace, Jihočeské matky, Veronica, Arnika, Děti Země ad. Je-li toto vše také dědictví českého trampingu, pak na něj můžeme vzpomínat s uznáním.

Domnívám se totiž, že potřebu kontaktu člověka s přírodou si podvědomě nosíme každý v sobě. Stále více lidí trpí nadměrným hlukem, znečištěným vzduchem, chlorovanou vodou, nedostatkem financí na rekreaci, pracovní přetížeností, stresem a zdravotními problémy. Stále více lidí touží uniknout z měst přetížených automobilovou dopravou do tichého koutu přírody. Stále více lidí si uvědomuje zdravotní rizika, která nese nezdravý životní styl, nezdravé životní prostředí. Samozřejmě vzrostl i význam reklamy a informovanosti v této oblasti, ale co nejvíce působí na člověka a co ho hodně ovlivňuje, je jeho vlastní zkušenost. A dnes už skutečně každý musí cítit důsledky současného nezdravě zvyšujícího se životního tempa, postihujícího fyzickou i psychickou stránku osobnosti člověka, důsledky konzumního životního stylu. A tak dochází k tomu, že lidé milující přírodu si nacházejí volnočasové aktivity, které bychom mohli nazvat alternativami trampování, volného

toulání přírodou. Mohli bychom dokonce konstatovat, že mnohá současná sportovní odvětví dnes velmi aktivně provozovaná v přírodě (tzv. „outdoor“ aktivity) mají svůj reálný předobraz v některých starších formách trampského či skautského sportování a pobytu v přírodě.

Jestliže dojde k tomu, že se tramping jako takový ve své klasické podobě vytratí úplně, myslím, že to bude nenahraditelná ztráta. Jako masové hnutí totiž působilo skutečně na masy lidí, které utužovalo jak po stránce fyzické (široké sportovní aktivity, zdravotní posílení – zvyšování odolnosti organismu) tak po stránce psychické (kulturní, sociální úloha, rozšiřování poznání). Působil vlastně na člověka komplexně, na všechny stránky jeho osobnosti. Myslím, že zoceloval jak tělo, tak ducha.

3. Analýza vztahu trampských osadníků k ochraně životního prostředí

3.1 Cíl průzkumu

Pro svůj průzkum jsem si vybrala rozmanitou, drsnou a zároveň půvabně čarokrásnou krajinnou oblast jihovýchodně od Prahy – Benešovsko a Vlašimsko. Klimatické podmínky této oblasti se snoubí s charakterem lidí, kteří se zde usadili a žijí tu své životy. Toto tvrzení mohu bez nadsázky podepřít pětadvaceti lety svého života v tomto kraji.

Dnes je tato oblast protkána nemalým počtem chatových osad, které slouží obyvatelům měst (především Prahy) k relaxaci a načerpání nových sil a k odreagování mysli od zátěže každodenního městského života. Většina těchto chatových oblastí vznikala v 50. - 60. letech 20. století, kdy jsme mohli v naší republice zaznamenat velký boom ve změně životního stylu. Vlastnit chatu nebo chalupu bylo totiž ukazatelem výše životní úrovně, osobní prestiže. A možná právě tady někde bychom mohli hledat první známky a počátky konzumního způsobu života, který dnes tolik převažuje, ale to by byla jiná kapitola. Vraťme se k chatovým osadám. Původ některých osad se váže k trampskému hnutí, které se u nás jako fenomén objevilo počátkem 20. století. Pro účely svého průzkumu jsem si právě vybrala devět osad z popisované lokality. Osady jsou sdruženy ve STOBu (sdružené trampské osady benešovské). Sdružení vzniklo v roce 1933 v Benešově jako trampský sportovní klub. Důvodem byly tendence prosadit trampský sport pěstovaný do té doby jen na osadách i mimo rámec osadního života.

Ve svém průzkumu jsem si předsevzala odkrýt, nakolik se snoubí život dnešních osadníků s trampskými ideály, kolik zůstalo v dnešních osadnících z trampského ducha a jak se chovají osadníci dnes k přírodě, která je obklopuje. Dalším záměrem bylo zjistit, zda se v této lokalitě ekologická či jiná podobně zaměřená hnutí nějakým způsobem podílejí v součinnosti s trampskými osadami na ochraně přírody a zda z jejich strany dochází k výchovnému a osvětovému působení v oblasti ekologie.

Při přípravě průzkumu jsem vycházela z předpokladů (hypotéz):

1. V současné době preferují trampští osadníci spíše rekreační zájmy (zájmy spojené s rekreací); život v trampské osadě už nenese žádné prvky tradičního trampského osadního života.

2. Aktivita trampských osadníků směřující k ochraně přírody se v trampské osadě realizují v zanedbatelné míře.

3. Ekologická hnutí nevyvíjejí v trampských osadách v oblasti ekologie žádné aktivity, a to včetně výchovného působení a také iniciativa obcí vůči trampským osadám je v tomto směru zanedbatelná.

3.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek jsem vybírala s ohledem na cíl výzkumu. **Výběr respondentů** byl **záměrný**. Předem jsem si ověřila, že mi bude umožněno ve zvoleném prostředí (STOB - sdružené trampské osady benešovské) výzkum provést a že vybraný soubor bude ochoten spolupracovat. Oslovila jsem šerify trampských osad, seznámila je se svým záměrem a rozdala jim 135 ks anketních lístků pro členy jejich osad (STOB = celkem 9 osad, pro každou osadu 15 ks anketních lístků).

Do výzkumného vzorku jsem nezařadila jen trampské osadníky, ale i jejich šerify, starosty obcí, do jejichž k.ú. osady spadají (celkem 7 osob) a dále představitele některých ekologických hnutí působících v České republice (osloveno bylo celkem 6 neziskových ekologicky zaměřených organizací). Jako poslední jsem oslovila ředitelku Posázaví, o.p.s. se sídlem v Benešově¹.

¹ Posázaví, o.p.s.: zaregistrována v roce 2004. Založena za účelem poskytování obecně prospěšných služeb, jejichž cílem je rozvoj regionu POSÁZAVÍ. Jedná se např. o tyto služby: vytváření nových forem a možností ekonomického a turistického využití krajiny; podpora multifunkčního zemědělství a ochrana životního prostředí; výchova, vzdělávání a informování dětí a mládeže; zajišťování osvěty a vzdělanosti lidského potenciálu kraje; komunikace s orgány státní správy a samosprávy při spolupráci na rozvoji regionu Posázaví; poradenská činnost; činnosti spojené se spoluprací s orgány Evropské unie v rámci rozvoje regionu Posázaví.

Metody průzkumu

Ve svém průzkumu jsem kombinovala metody kvantitativního výzkumu s metodami výzkumu kvalitativního.

Použitá metoda kvantitativního výzkumu:

Anketa (viz přílohy č. 1 a č. 2 diplomové práce)

Nejedná se o klasickou formu dotazníku. Cílem bylo oslovit větší množství členů tramských osad (věková skupina 16 let a více let) a zjistit jejich osobní názorové postoje k problematice ochrany životního prostředí. Jednalo se o jakousi sondu, která měla zmapovat současný způsob života v tramské osadě, postoj k tramským tradicím a rituálům, zjistit případné aktivity v oblasti ochrany životního prostředí.

Anketa obsahuje položky s faktografickým údajem (věk) a položky, které měly přinést informaci o tom, jak osadníci smýšlejí, jednají, hodnotí apod. Výzkumné otázky byly formulovány jako *uzavřené*, *škálové* (nabízely dvě nebo více alternativních odpovědí i odpověď nevíím; respondent měl odpověď, která odpovídala jeho názoru, postoji atd. zakroužkovat), *otevřené* (nenabízely žádnou odpověď, respondent byl v otázce vyzván, aby se vyjádřil širěji) i *polouzavřené* (typu “Odpovězte na otázku a pokud odpovíte ano, pak uveďte proč“). Jednalo se o tyto typy otázek:

1. Jak žijí dnes tramské osady? Dodržují ještě tramské tradice a rituály? Ovlivnily tramské tradice vztah osadníků k přírodě? Formoval tramping jejich osobnost? A jakými metodami? Jaké vlastnosti rozvíjel?
2. Vychovávají osadníci mladší generaci ve smyslu tramských ideálů?
3. Jak se chová dnešní tramský osadník vůči přírodě?
4. Jsou v tramských osadách organizovány aktivity zaměřené na ochranu přírody?
5. Podílejí se na ekologických aktivitách v tramských osadách včetně výchovného působení také ekologická hnutí či jiné subjekty?

Použité metody kvalitativního výzkumu:

Interview - údaje jsem získávala formou rozhovoru se starosty obcí, do jejichž k.ú. jednotlivé tramské osady spadají (viz osnova strukturovaného rozhovoru v příloze č. 3). Některé starosty jsem oslovila osobně, některé pomocí e-mailové korespondence (celkem osloveno 7 starostů), mezi nimi i 2 odborníci na životní prostředí a ředitelka regionu Posázaví o.p.s.).

Provedla jsem interview s jednotlivými šerify a odpovědi zaznamenávala do poznámek (osloveno celkem 9 šerifů).

Formou elektronických dotazů (viz příloha č. 4) jsem kontaktovala ekologická hnutí (v celkovém počtu 6).

Také jsem kontaktovala nejstaršího člena STOBu, dlouholetého šerifa osady Albatros, ryzího trampa, pana Jana Šišku. Dlouhý a zajímavý rozhovor, během něhož shrnul svou životní dráhu trampa a vzpomenu nej důležitější zlomové události osobního i veřejného života, by se dal považovat za výzkum životního příběhu. Určitě přispěl k dokreslení postupných změn v tramských osadách v závislosti na vývoji společenských a politických událostí v druhé polovině 20. století.

Kladené otázky byly, jak jinak, otevřené. Interview bylo strukturované - určité otázky byly předem připraveny, ale i nestrukturované - v určitých případech měl respondent úplnou volnost odpovědi. Rozhovor probíhal v prostředí důvěry, s maximální snahou o profesionální přístup, který charakterizovala tendence tazatele usměrňovat rozhovor ve směru k tématu. Formou kladených otázek jsem se snažila o to, aby dotazovaný neodbíhal od tématu. Usilovala jsem o to, vyvarovat se sugestivních otázek. Výpovědi jsem písemně co nejpřesněji zaznamenávala.

Bližší a důvěryhodnější informace jsem měla možnost shromáždit také při osobní účasti na dvou tzv. *trampiádách*, které se konají jedenkrát v roce a účastní se jich velké množství příznivců trampingu - většinou osadníků přilehlých osad. V případě tramských osadníků sdružených tramských osad benešovských to byli osadníci všech devíti osad včetně rodinných příslušníků. Toto zprostředkování poznatků lze pojmenovat jako **participační pozorování**. Cílem bylo především zjistit, jak žije dnešní tramská osada.

3.3 Analýza výsledků (předpoklady a výsledky)

Informace o prostředí

Lokalita, kterou jsem vybrala pro uskutečnění průzkumu, se nachází jižně od hlavního města Prahy. Poeticky vyjádřenou charakteristiku prostředí výzkumu dokládají pamětníci založení STOBu (zal. 17.2.1933): „Kružnice opsaná Benešovu o poloměru dvaceti kilometrů vyděluje jednu z nejpůvabnějších, i když Bohem a mocnými opomenutých částí naší země. Mírná zelená pahorkatina zvedající se k jihu a jihovýchodu, přerušovaná hrdými chlupy, protkaná řekami, bystřinami a potoky, zvrásněná údolími, stržemi a roklemi, kde nepotkáš živáčka, a lesy a hvozdy, v nichž můžeš křížovat hodiny mýtinami a slunnými pasekami s dalekými výhledy do kraje, jenž příchodem podzimu zahoří ohňostroji barev, ale i zalehne chladnými větry a dešti a někdy již v listopadu se pokryje drsnou zimou, trvající potom měsíce.“¹

A autoři tohoto poetického vyprávění pokračují: „Tehdy ještě panenská krajina lákala mladé od šedi velkoměsta. Toulají se o sobotách a nedělích, večer staví stan, zakládají táborový oheň, společníky jsou jim Thoreau, Seton a London, noc s hvězdami a zurčení bystřiny, kytara. Jsou ohleduplní k prostředí. O zimních nedělích připínají lyže a směřují k horizontu, v létě o dovolených a prázdninách táhnou za modrými čarami obzoru, sjíždějí řeky od pramene v podhůří až k proudům, které dnešek již nezná.

Na svých toulkách narazí jednou na místo, které jim učaruje, ke kterému se pak již stále navrací. Střecha srubu a ohniště, prosté věci a přece symbol: připoutá tuláky k jednomu údolí, k jednomu břehu, k jedné stezce. Z nomáda se stává osadník. Z kamarádké party osada. Osady, tábory a campy benešovských trampů jsou rozesety ve velkém čtyřúhelníku mezi řekami Želivkou, Sázavou a Vltavou, ohraničeném na jihu kopci České Sibiře. Nesou romantická jména – Albatros, Měsíční údolí, Údolí návratu ad. – zakladatelé je našli v dobrodružných knihách, na plátech kin s westernovými filmy a jsou svědectvím úniku z trýznivých sociálních i ideových problémů tehdejších let.“² Autoři vzpomínek na založení STOBu označují sdružené tramské osady benešovské za synonymum nové hnací síly města, dobrého sportu, kvalitního myšlení a organizace,

¹ „15 let STOBu 1933-1948“ (Budy, Cecil Bluge, Píďa, 1969)

² „15 let STOBu 1933-1948“ (Budy, Cecil Bluge, Píďa, 1969)

společenského činitele, bašty mladých lidí, kteří v krutých a bědných letech zůstali věrni, oddáni onomu drsnému kraji, v němž tak rádi žili a jenž byl součástí milované trpící země (autoři mají na mysli období 2. světové války; pozn.: zapsáno v květnu roku 1968).

Na dokreslení krajinného rázu popisované lokality nutno doplnit informace o tom, jaké přírodní zajímavosti do území sdružených osad zasahují (viz také příloha č. 6). Mám zde na mysli:

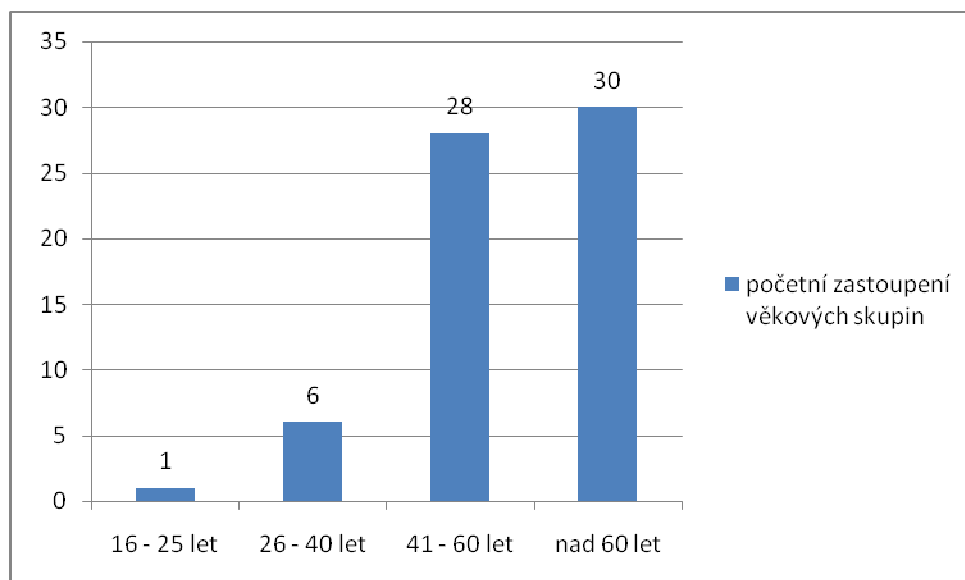
- *přírodní park Na ostrově* – chráněné území jihozápadně od obce Nemíž na pravém svahu údolí potoka ústícího do Blanice. Jedná se o bývalou pastvinu s výjimečně bohatým výskytem jalovce obecného,
- *CHKO Blaník* s pestrou mozaikou lesních celků, polí, luk, menších rybníků s vhodně začleněnou zástavbou obcí a s četnými historickými památkami,
 - řeka Blanice (součást CHKO Blaník) je zahrnuta do národní sítě NATURA 2000
 - „Biokoridor“ a „Biocentrum“ – území čisté ekologické stability (dvouprvkový systém – mokřady, lesy – genové základy pro živočichy a rostlinstvo).

Vraťme se však k mému průzkumu. V devíti tramských osadách uvedené lokality jsem rozdala celkem 135 dotazníků. Z následujícího přehledu lze zjistit *procento návratnosti anketních listů* (činilo téměř 50 %):

Název osady	rozdáno anketních listů	vráceno dotazníků	% návratnosti
1. Albatros	15	12	80
2. Becajda	15	8	53,3
3. Černá skála	15	5	33,3
4. Měsíční údolí	15	9	60
5. Psané skály	15	7	46,7
6. Sioux	15	2	13,3
7. Údolí návratu	15	13	86,7
8. Večerní hvězda	15	9	60
9. Zlatý roh	15	-	0
Celkem	135	65	48,15 %

Nutno konstatovat, že pro návratnost ale i další vyhodnocování průzkumu je zásadní věkové složení respondentů. Z následujícího grafu vyplývá převažující zastoupení věkových skupin:

Graf č.1 – Přehled věkových skupin respondentů

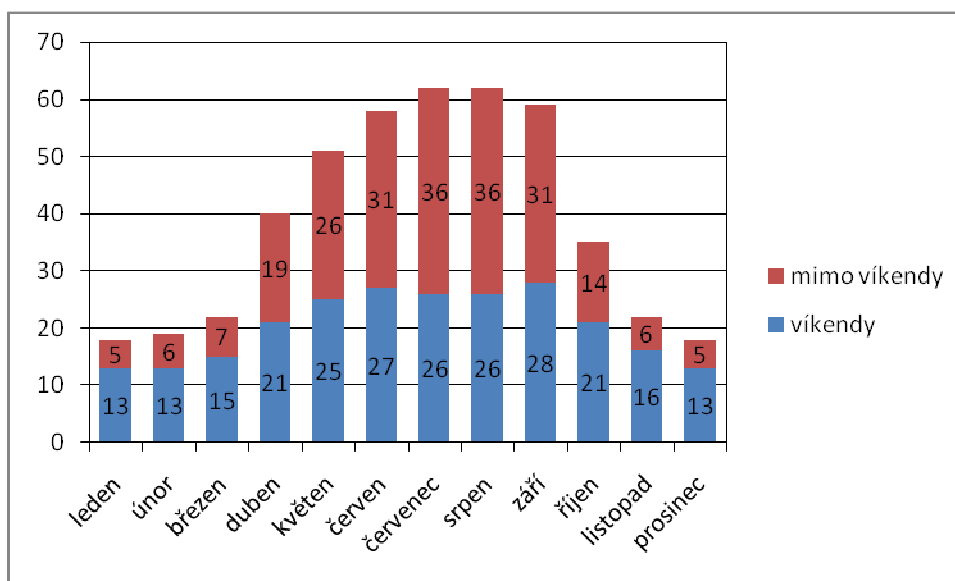
Je patrné, že v době, kdy jsem prováděla průzkum v osadách (červenec-srpen), byli aktuálně na osadách přítomni osadníci převážně nad 40 let věku, přičemž převažovali důchodci nad 60 let věku. Tedy věková kategorie, jejíž členové mohou být již fyzicky oslabeni (zdravotní důvody) a tudíž klesá procento pravděpodobnosti osobní účasti na jakýchkoliv aktivitách. Na druhou stranu je jejich výpověď cenná z hlediska dlouhodobých osobních zkušeností z života v tramské osadě.

Pro vyhodnocení analytické části se jeví tato skutečnost jako důležitá a nezanedbatelná.

Dalším prvkem, který jsem vyhodnocovala z úvodní části ankety, byla zatíženost přírodního prostředí v lokalitách jednotlivých osad.

Z následujícího grafu lze tuto zatíženost přírody (návštěvnost) jednotlivých osad v průběhu roku porovnat:

Graf č. 2 – Zatíženost zkoumané lokality v průběhu roku – současnost (informace jsou shromážděné z osad):

Z uvedeného grafického vyjádření lze usuzovat, že v současnosti je příroda v uvedených lokalitách nejvíce zatěžována osadníky v letních prázdninových měsících (červenec-srpen). Ze zapůjčených kronik (Albatros, Becajda a Údolí návratu) bylo možno vyčíst, že v počátečním období osidlování trampských osad zde trampové pobývali pouze ze soboty na neděli, ale zato celoročně. Téměř shodně v této věci odpovědělo 53 respondentů. Zde musím upozornit, že většina osadníků zastávající toto mínění jsou osoby věkového zastoupení 41-60 let (23 osob) a 60 let a výše (30 osob). Tato věková skupina osadníků byla toho názoru, že nejvíce trampů přivítaly osady o víkendech, resp. ze soboty večer na neděli (sobota byla pracovní). To ostatně platí i dnes. Samozřejmě s tím rozdílem, že v zimním období zůstávají v současnosti obsazeny pouze 2-3 chaty v každé osadě. Připočteme-li ještě vybavenost chat (elektrifikace, technizace) a dále rozdílnost ve způsobu života a životního stylu, nutno konstatovat, že chatové oblasti a život v nich jsou dnes pro přírodu každopádně větší zátěží hlavně v létě než dříve.

Na tom se shodují i šerifové. Šest šerifů z devíti potvrzují maximální obsazenost (navýšení osob až o dvojnásobek stálých členů osady) během prázdninových měsíců (červenec-srpen), zbývající šerifové rozšiřují toto období na jaro až podzim.

To, co nás nejvíce zajímá, jsou však jiné problémy a ty budeme vyhodnocovat podle následujících tabulek ve třech stanovených problematických okruzích:

- 1. Vliv trampingu na utváření způsobu života v tramské osadě.**
- 2. Osobní podíl osadníků na ochraně životního prostředí v osadě a jejím bezprostředním okolí a jejich vztah k těmto aktivitám.**
- 3. Přístup ekologických hnutí či dalších subjektů zabývajících se ochranou přírody k aktivitám v oblasti ekologie v tramských osadách, a to včetně výchovného působení.**

Za každým ze tří následujících tabulkových přehledů, (v nichž jsou k těmto třem otázkám shrnuty zjištěné skutečnosti z anketních lístků-odpovědi osadníků) je vždy umístěna analýza postojů a názorů starostů, šerifů a představitelů ekologických hnutí.

1. Vliv trampingu na utváření způsobu života v tramské osadě.

Vychovávají osadníci mladší generaci ve smyslu tramských ideálů? Ovlivnily tramské tradice vztah osadníků k přírodě? Formoval tramping jejich osobnost? A jakými metodami? Jaké vlastnosti rozvíjel? To jsou otázky, na které jsem hledala odpověď nejdříve.

Odpovědi najdeme v následující tabulce. Čísla v posledním sloupci jsou „vyčtená“ z vrácených dotazníků. Otázky byly formulovány jako uzavřené, polouzavřené a škálové. Věk respondentů byl vymezen čtyřmi kategoriemi, přičemž nejvíce byla zastoupena kategorie 60 let a více let (30 odpovídajících) a kategorie 41 – 60 let (28 odpovídajících). Další dvě kategorie byly zastoupeny zanedbatelně (16 – 25 let: 1 respondent, 26 - 40 let: 6 respondentů).

Zjišťovaná skutečnost	Možnosti odpovědí	Počet odpovídajících respondentů
K čemu vás vedli ti, co propagovali trampingu?	soudržnost, kamarádství, kladný vztah k přírodě:	36
	vzájemná pomoc:	13
	utužování zdraví (sport):	4
	tramské a lidové písně:	4
	různé dovednosti:	3

Jaké metody k tomu používali?	vlastní příklad:	10
	dodržování osadního řádu:	7
	brigády, domluvy:	6
	rodičovská výchova:	4
	tradice skautingu, trampingu:	3
Kdo vás vedl k odpovědnému vztahu k přírodě:	rodiče:	22
	starší osadníci (autorita):	15
	kamarádi, sousedi:	9
	osadní výbor, šerif:	5
	osobní odpovědnost a cit:	5
	skauting (bývalí skauti):	2
Jaké vlastnosti ve Vás trampung rozvíjel?	odpovědný vztah k přírodě, soudržnost, ohleduplnost:	56
	soběstačnost:	25
	samostatnost:	20
	ekologické smýšlení:	13
	sebekázeň:	6
	nebojácnost:	6
	statečnost:	6
Pod odpovědností (ve vztahu k přírodě) si představuji:	zachovat přírodu pro další generace, úcta k přírodě:	23
	ekologická likvidace odpadu:	10
	neznečišťovat vodní toky a okolí:	7
	ohleduplnost ke zvířatům:	4
	dodržování vyhlášek a norem:	3
Na osadě mě nikdo nevedl k odpovědnému vztahu k přírodě (nebo nevyplnili):		20

Musíme si uvědomit, jaká věková kategorie **osadníků** na otázky odpovídala. Totiž, že jsou to dnešní padesátníci a šedesátníci s určitou životní zkušeností a ustálenými životními hodnotami. A podle toho budeme na zjištěná fakta nahlížet.

Na základě zjištěných skutečností musím konstatovat, že v duchu trampských ideálů byla dnešní střední a starší generace ve svém mládí vedena (rodiči, staršími osadníky a kamarády) k soudržnosti, soběstačnosti, samostatnosti, ohleduplnosti, kamarádství a vzájemné pomoci, a to osobním příkladem. Tramping pomáhal rozvíjet v mladé generaci i odpovědný a kladný vztah k přírodě. Pod pojmem odpovědnost

k přírodě si pak většina dotazovaných představuje úctu k přírodě, ochranu a ohleduplnost ke všemu, co k přírodě patří a náleží. Osadníci si uvědomují nutnost a potřebu zachovat přírodu pro další generace a v tomto duchu působí výchovně i na své děti, vnoučata a pravnoučata. V podstatě to znamená výchovu v duchu úcty a pokory k přírodě, ke skromnosti, soběstačnosti a samostatnosti, soudržnosti, kamarádství a vzájemné a nezištné pomoci druhému. A co s tím určitě souvisí, je ekologická likvidace odpadu, zachování čistoty vodních toků a lesních porostů, což osadníky v nemalé míře také zajímá.

To vše koresponduje s vyjádřením **šerifů** všech devíti osad. Na otázku, jakou snahu vyvíjejí v oblasti pěstování dobrého vztahu dětí a mládeže k přírodě, odpověděli, že nastupující generaci učí lásce k přírodě, k soužití s přírodou, její ochraně, k čistotě a udržování okolí osady, a to především aktivním zapojením dětí a mládeže při odklizení škod po záplavách, polomech, při úpravě společných prostor. Výchovu k ochraně přírody hromadně na osadách neorganizují. Každý ze starších osadníků se snaží sám výchovně působit na děti v rámci své rodiny. Klade při tom důraz na samostatnost, spontánnost a přirozenost.

Oslovení představitelů **ekologických hnutí** Zelený kruh, Jihočeské matky, Calla, ČSOP se vyjádřili k možnému výchovnému působení ve smyslu tramských tradic a jejich případného vlivu na pozitivní vztah k přírodě následovně. Jejich představitelé jsou jednotně přesvědčeni, že určité formy tramského hnutí (tramp-samotář, vodák a osadník) ještě přežívají, i když ve velmi oslabené míře v porovnání s první polovinou 20. století. Podle jejich shodného mínění přežívají i tramské tradice (nejvíce u trampů-samotářů, kteří hledají v přírodě romantiku dávných dob), také však v omezeném rozsahu. Nejvíce jsou rozšířené tramské chatové osady, které sdružují lidi převážně ve sportovních aktivitách (odbíjená, nohejbal). Jak dále tvrdí, do osadního života pronikají prvky spotřební společnosti a tím dochází k odlišnosti s původními tradicemi trampingu.

Podle vyjádření ředitelky **Posázaví, o.p.s.** je nutné pro kladný vztah k přírodě položit základy již v rodinné výchově a pak je dále pěstovat a rozvíjet prostřednictvím působení jednotlivých skupin, kterými jedinec prochází od počátku svého života až do dospělosti.

Podobný názor projevili tři ze sedmi oslovených **starostů** obecních úřadů: Jestliže bude starší generace výchovně působit v oblasti ochrany životního prostředí na mladší generaci, pak lze do budoucna předpokládat, že tu bude stále někdo, kdo si stavu přírodního prostředí bude všimnout a nebude mu lhostejný.

2. Osobní podíl osadníků na ochraně životního prostředí v osadě a jejím bezprostředním okolí a jejich vztah k těmto aktivitám.

Otázky, které se objevily ve druhé části dotazníku, by bylo možné formulovat takto.

Jak se chová dnešní tramský osadník vůči přírodě?

Jsou v tramských osadách organizovány aktivity zaměřené na ochranu přírody?

A odpovědi jsou následující:

Zjišťovaná skutečnost	Možnosti odpovědí	Počet odpovídajících respondentů
Přístup osadníka k pobytu na osadě (Jak žije klasický tramský osadník?)	a) konzumní b) pracovní c) setkání a společná činnost s přáteli d) zvelebování společných prostor, péče o ochranu přírody	22 51 44 38
Ochota podílet se na ochraně životního prostředí v osadě	Ano: Ne: (důvod: vysoký věk)	56 4
Jaké akce by osadník upřednostnil – organizované:	a) Zevnitř (šerifem, osadou) b) Vně (OÚ, nestát. organ., obč. sdruž.) c) Jednotlivci (sousedy, kamarády)	39 8 25
Osobní podíl na obnově přírody v osadě	Ano: Jak: čištění vodních toků čištění lesa sázení stromků likvidace odpadu v osadě a	65 21 20 21

	v okolí	13
	obnova a údržba vegetace	28
	údržba cest	9
Největší problémy v oblasti OŽP v osadě	Žádné nejsou:	18
	likvidace odpadu	17
	znečišťování potoka	3
	parkování aut v osadě, hluk,	á 2
	nedostatek pitné vody	
Aktivita na osadě v oblasti OŽP	dříve (před rokem 1989):	
	čištění lesa	25
	čištění vodních toků	26
	úklid společných prostor	12
	výsadba stromků	29
	třídění odpadu	4
	Vše ve spolupráci s Povodím Vltavy, Státními lesy, obecními úřady nebo jako organizované akce osadou	
	dnes: činnosti jako dříve, většinou však jako akce organ.osadou nebo jako jednotlivci,	
	problém dnes: soukromé pozemky	
Konkrétní představa osadníka o aktivitách v oblasti OŽP	1. třídění komunálního odpadu	43
	2. stavba cyklostezek či naučných stezek	3
	3. společná, dobrovolná péče o obecní či společné části pozemků	43
	4. čištění lesa, vodních toků	36
	5. jinak – zvyšování vzdělanosti lidí/děti a jejich povědomí o světě,	
	údržba cest a okolních ploch,	
	likvidace bioodpadu	á 1

Jsou ve vaší osadě vytvořeny podmínky pro třídění odpadu?	Ano:	20
	Ne: (osadníci třídí sami a odpad odvázejí do místa trv.bydl.)	38
Parkování vozidel na osadě	u chaty	40
	společné parkoviště	30
Má smysl takto chránit přírodu (viz předchozí)?	Ano:	44
	Ne:	13
Má vůbec smysl na osadách (velkých či malých) chránit a šetřit přírodu?	Ano:	64
	Ne:	0

Podíváme-li se na **přístup osadníků k ochraně přírody v trampských osadách**, podle převažujících odpovědí musíme konstatovat, že je převážně pracovní (tvrdí 78,5 % dotázaných). Pracovní aktivity osadníků směřují ke zvelebování společných prostor a logicky se pojí s ochranou přírody. A také téměř všichni by byli ochotni podílet se sami na ochraně přírody. Výjimku tvoří čtyři osadníci, kteří z důvodu vysokého věku odpověděli negativně. Pro téměř 68 % dotázaných je jejich přítomnost na osadě důležitá z hlediska možnosti pobýt s přáteli, sdílet společně zážitky při vzájemné činnosti (sportovní, pracovní ad.). 60 % respondentů by upřednostnili aktivity v oblasti ochrany životního prostředí organizované šerifem, či osadním výborem. Nejméně dotázaných (12,3 %) preferovalo akce organizované z vnějšku (např. obecním úřadem, občanským sdružením, nestátními organizacemi).

Při porovnání aktivit zaměřených k ochraně přírody dříve a dnes vyšlo najevo, že zůstávají stejné (čištění vodních toků, lesa, výsadba stromků). Jediný rozdíl je ve spolupráci. Dříve byla častá spolupráce se Státními lesy, Povodím Vltavy, obecními úřady a dnes se jedná převážně o akce organizované osadním výborem či o práce jednotlivců.

Konstrukce anketních otázek nabízí též srovnání osobní účasti na aktivitách v oblasti ochrany životního prostředí a konkrétní představy jednotlivých osadníků o nich. Osobně se jednotliví osadníci (100 % dotázaných) nejvíce podílejí na těchto aktivitách: obnova a údržba vegetace v osadě a jejím okolí, péče o vodní toky a lesy. Lhostejný není osadníkům ani způsob likvidace odpadu včetně možnosti jej třídít. Více než polovina respondentů totiž třídí odpad individuálně a odváží jej do místa trvalého

bydliště. A proto také nejvíce dotazovaným záleží na zajištění třídění komunálního odpadu a jeho následné ekologické likvidaci. Stejně procento respondentů (66,2 %) by si činnosti v oblasti ochrany životního prostředí představovalo jako společnou, dobrovolnou péči o obecní či společné části pozemků. 55 procentům dotazovaných nezůstává lhostejné, v jakém stavu se nacházejí lesy a vodní toky. Zajímavým avšak ojedinělým se jeví názor na potřebu zvyšování ekologické vzdělanosti, a to jak u dětí, tak i u dospělých.

Tuto část zprávy o výzkumu uzavřeme představou osadníků o tom, co je největším problémem v oblasti životního prostředí v tramských osadách. K otázce se vyjádřilo pouze 67,7 % respondentů. 18 z nich tvrdí, že žádné problémy v této oblasti v osadě nejsou, 17 osadníků vidí největší problémy v likvidaci komunálního odpadu a zbyvajícím vadí hluk, znečišťování potoka, nedostatek pitné vody nebo parkování osobních automobilů v osadě. I oni konstatovali, že pro většinu osadníků má smysl šetřit přírodu, byť by to mělo být třeba „jen“ způsobem parkování vlastních vozidel v osadě.

Výše uvedené skutečnosti v podstatě potvrdili **šerifové** všech devíti osad. Všechny shodně trápí likvidace a třídění komunálního odpadu. Pouze v jedné osadě je totiž osadníkům umožněno odpad třídit. Ostatní se snaží třídit tak, že vytríděný odpad (sklo, plast a papír) odvázejí do místa trvalého bydliště nebo do nejbližší obce, kde jsou kontejnery na třídění umístěny. Šerifové navíc zaregistrovali jako problémové zneužívání osadních kontejnerů občany přilehlých obcí. Doposud nenašli účinný prostředek, jak tomu zabránit.

Na dvou z devíti osad používají chataři ekologicky šetrné bakterie k ničení odpadových zplodin – bio-enzym Sanbien. Většina chat má vybudován septik či jímku, jejichž odčerpávání a následný hromadný odvoz zajišťuje vždy šerif po dohodě s obecním úřadem nebo zemědělským podnikem. Je nutné doplnit, že zmiňované služby (vývoz jímek, odvoz kontejnerů na komunální odpad) jsou hrazeny ze společného fondu osady.

Šerifové dále potvrdili provádění společných činností (na základě odhlasování v osadním výboru) směřujících k údržbě, obnově a péči o okolní prostředí. Jediné, co je trnem v oku osadníkům, je pohyb motorkářů a majitelů dnes tak moderních čtyřkolek

po cestách vedoucích osadami. Ohrožují všechny osadníky, především děti a starší osoby, rychlou jízdou, hlukem a prachem. Nepomáhají stížnosti, osobní jednání s lehkovážnými a neohleduplnými řidiči, ani osazení cest dopravními značkami. Dále trápí šerify i osadníky špatný stav příjezdových cest na osady a vznikající miniskládky živočišného a rostlinného původu v okolí některých osad, protože trápí místní osadníky zápachem.

Dále šerifové uvažovali o omezení příjezdu osobních aut do osady. Tato otázka se jeví jako dosti složitá, neboť chatové osady se mnohdy nacházejí na obtížně dostupných místech, chaty většinou lemují vodní toky, kde není možné z hlediska nedostatku volného prostoru (údolí, svahy, lesní porosty) společné parkoviště zbudovat. Proto většina osadníků přijíždí osobním automobilem přímo ke své chatě, kde mají většinou vytvořen vlastní minimální parkovací prostor a tento si vlastními silami udržují. Pouze do jedné osady (nejmenší osada o celkovém počtu 11 chat), umístěné cca 5 km od města Benešova, dojíždějí osadníci autobusem nebo na kole.

Tuto otázku, která navazuje na předchozí téma, „Jak se chovají k přírodnímu prostředí osadníci původních tramských osad?“ jsem položila i představitelům několika **ekologických hnutí**. Všichni dotazovaní se shodli na tom, že osadníci přírodu chrání a vyvíjejí v tomto směru i určité aktivity. Ovšem svůj názor demonstroval každý na jiném příkladu. Podle Jihočeských matek vztah k přírodě dávají osadníci najevo tím, že se dopravují na srazy a na osady vlakem, ne automobilem, snaží se neznečišťovat přírodu. Dávají tak dalším generacím dobrý příklad a pěstují v nich vztah k pospolitosti, spolupráci, přátelství a zvířatům. Podle Cally se osadníci chovají k přírodě přátelsky, neznečišťují ji, některé osady se věnují i čištění přírody, sázení stromků. Zelený kruh je toho názoru, že vztah osadníků k přírodě se projevuje tím, jak zacházejí s odpady – zda si je odnáší, či je nechávají na místě, původní osadníci je brali s sebou. Podle ČSOP se hlásí k ochraně přírody minimální počet osadníků původních tramských osad. Původní trampové neměli jako hlavní téma ochranu přírody, ale soužití se s samotnou přírodou a z tohoto důvodu se k ní chovali velice šetrně. Ochrana přírody v dnešním pojetí je minimalizace znehodnocování okolního prostředí. Zástupce ČSOP je přesvědčený, že dnešní osadníci se chovají rozdílně v osadě (zde se chovají šetrně k přírodě) a mimo osadní život (převážná část se chová nešetrně).

Na otázku, jaké největší problémy v oblasti ochrany životního prostředí vidí zástupce ekologických hnutí dnes a jaké se, podle jejich názoru, vyskytovali dříve (před rokem 1989), odpověděli oslovení zástupci ekologických hnutí celkem shodně. Dříve (60.-80. léta 20. století) byla jednoznačně průmyslovou expanzí narušována čistota vod a ovzduší. Divoké skládky, pesticidy, meliorace značně přispívaly k devastaci krajiny. Největšími problémy současné doby jsou změna klimatu způsobená emisemi CO₂ a metanem, likvidace tuhých odpadů a především devastace krajiny způsobená fragmentací a zástavbou velkých ploch, samozřejmě na úkor stromů a zelených prostranství. Proto se ekologická hnutí účastní na správních řízeních povolování staveb ještě ve chvíli, kdy je možno těmto škodám zabránit. Z rozhovorů se **starosty** jsem nabyla dojmu, že jedinými problémy, kvůli kterým je představitel obecního úřadu a představitel osady v kontaktu, jsou komunální odpady a zajištění jejich pravidelného svozu a udržování příjezdových cest na osady. Mezi občany a osadníky existuje vzájemná tolerance, avšak kontakty jsou minimální. Vztah obce a osad se postupně mění k horšímu, především v oblasti informovanosti a celkové komunikace. Evidence o nových majitelích chat již není povinná, noví majitelé nejsou mnohdy obci známi. Do osad se přesunul již dávno konzumní způsob života, který zde postupně potlačil tradiční společenský život. S tím souvisí zvýšený hluk způsobený reprodukovanou hudbou při oslavách či sekačkou při sekání trávy anebo motorovou pilou při řezání dřeva. Nešvarem a zároveň módním trendem jsou projížďky na čtyřkolkách způsobující devastaci polních a lesních cest a nepříjemný pobyt osadníkům na osadách. Obecní úřady jsou si tohoto nešvaru vědomi, avšak pro mezery a nedostatky v legislativě se tento problém jeví v současné době jako neřešitelný. Přitom dochází evidentně k porušování lesního zákona, zákona na ochranu ovzduší, veřejného pořádku i obecně závazných vyhlášek jednotlivých obecních úřadů.

Třetím problémem, kterému se můj průzkum věnoval, byl:

3. Přístup ekologických hnutí, obecních úřadů či dalších subjektů zabývajících se ochranou přírody k aktivitám v oblasti ekologie v trampských osadách, a to včetně výchovného působení.

Otázka zněla: Podílejí se na ekologických aktivitách včetně výchovného působení také ekologická hnutí či jiné subjekty?

Zjišťovaná skutečnost	Možnosti odpovědí	Počet odpovídajících respondentů
Spolupráce s obcí (OÚ): Představa osadníků o spolupráci:	<ul style="list-style-type: none"> - umístění kontejneru na odpad+možnost třídění odpadu: 9 - úprava cest: 3 - komunikace a informovanost: 8 - omezení rychlosti vozidel v osadě, přispívat větší částkou z rozpočtu OÚ, systémové řešení (zákony atd.) á 1 - spolupráce není nutná: 3 - neodpověděli: 29 - neví: 4 	
Vytváření podmínek pro OŽP ze strany OÚ :	<p>Ano: 29</p> <p>Ne: 19</p> <p>Neodpověděli: 13</p> <p>Neví: 4</p>	
Jaké vytváří OÚ podmínky:	<ol style="list-style-type: none"> 1. zajištění kontejneru, zajištění možnosti třídít odpad: 18 2. budování a úprava cest 6 	
Ochota osadníků spolupracovat s neziskovými ekologickými organizacemi:	<p>Ano: 17</p> <p>Ne: 29</p> <p>Neodpověděli: 11</p> <p>Neví: 4</p>	
Představa osadníků o spolupráci:	<ol style="list-style-type: none"> 1. poradenství: 1 2. konkrétní akce podle aktuálních potřeb osady 2 	

Osadníci se k možnostem spolupráce s obecními úřady i s neziskovými organizacemi v oblasti ochrany životního prostředí staví negativně. Pouze malé procento z nich si představuje spolupráci s obcí v lepší komunikaci a informovanosti (12,3 %) a v zajišťování třídění a likvidaci komunálního odpadu (13,9 %). Téměř 50 % vůbec neodpovědělo a zároveň stejný počet respondentů tvrdil, že obecní úřad vytváří podmínky, ale pouze v oblasti likvidace komunálního odpadu a ještě méně při údržbě příjezdových komunikací. Postoj osadníků by se dal vyjádřit slovy jednoho z respondentů: „Organizaci nepotřebujeme, každý ať začne sám u sebe“.

Další skupina, která se vyjadřovala ke spolupráci s obecními úřady či dalšími subjekty byli **šerifové**. Shodně konstatovali, že před rokem 1989 probíhalo více společných činností s obecními úřady – jednalo se totiž o placené brigády, např. výsadbu stromků, sušení sena, čistění lesa. Představitelé obecních úřadů (dříve národních výborů) vyvíjeli v tomto směru více aktivit a iniciativ. Dnešní situace je jiná. Ke spolupráci s obecními úřady dochází pouze v období polomů a záplav, kdy jsou čištěna vodní řečiště, opravovány můstky a rozřezány a odklizeny polámané stromy. V tomto případě dochází i ke kontaktu s odborem životního prostředí, ČSOP Vlašim a Povodím Vltavy. Situace je však o to složitější, že mnoho okolních pozemků – polí, luk a lesů, je dnes v soukromém vlastnictví a tudíž jejich obnova a regulace se jeví problémovější.

I přes nízké kontakty s obecními úřady šerifové chválí úroveň komunikace se starosty. Ze strany obce i ze strany osady nejsou většinou žádné stížnosti, přání ani připomínky. Pro tyto situace existuje a funguje spojení mezi osadními výbory a kontaktní osobou na obecním či městském úřadě. Na všech osadách jsou instalovány informační vývěsky, které může využívat jak osadní výbor, tak příslušný obecní úřad. Ne však všude jsou využívány a aktualizovány. Jedna osada z devíti má vytvořeny vlastní webové stránky, kde se veřejnost může informovat o historii osady i o aktuálním dění na osadě.

V závěru všichni šerifové shodně uvedli, že doposud nezaregistrovali žádné iniciativy ke spolupráci v oblasti ochrany životního prostředí ze strany nestátních neziskových organizací.

Podobně jako šerifové se ke spolupráci obcí a trampských osad vyjádřili

i **starostové**. Podle jejich názoru je komunikace obecních úřadů s tramskými osadami na dobré úrovni. Navzájem se v případě potřeby aktuálně kontaktují. Nejčastější spolupráce je při polomech a zátopách, dále v případě zajištění svozu komunálního odpadu. Při jarním či podzimním úklidu osady a jejího okolí zajišťuje obecní úřad velkokapacitní kontejner na biologický a další odpad. Někteří starostové by přivítali pozvání na výroční schůze osady nebo schůze osadního výboru jako možnost pružnějšího řešení například černých skládek, možnosti třídění odpadu apod.

Oslovená **ekologická hnutí** se vyjádřila ke spolupráci s tramskými osadami negativně a kromě „Jihočeských matek“ by ani o žádné spolupráci do budoucna neuvažovala. Jihočeské matky by si spolupráci představovali jako úklidové aktivity kolem vodních toků po zimním období.

Posázaví o.p.s. má vlastní aktivity směřující mj. i k ochraně přírody, jak se vyjádřila ředitelka této společnosti. Jedná se například o projekt „Čistá řeka Sázava“, který je nekomerční aktivitou, jež je financována z příspěvků sponzorů, dotací a dalších darů. Dobrovolníci se vydali po proudu korytem řeky Sázavy aby sesbírali to, co nepatří na její břehy. Je to příklad aktivity, jaká by byla reálná a možná i pro tramské osady. Avšak doposud nedošlo ke kontaktu ani z jedné strany. Sdružení a osady navzájem nekomunikují.

Tramské osady nacházející se v k.ú. města Vlašimi zasahují do CHKO Blaník. Každý zásah do krajiny proto podléhá schválení odborem životního prostředí městského úřadu. V tomto případě tak dochází ke konfliktu mezi OŽP a chataři, kteří si část problémů způsobují sami, a to různými úpravami zahrádek, parkovišť a lesních porostů. Existuje určitý stupeň tolerance ze strany pracovníků OŽP Vlašim: aby mohli chataři vůbec „existovat“, je nejlepší kontroly vůbec neprovádět.

Dalším problémem v této lokalitě se může jevit snaha o výstavbu nových chat. Jedná se totiž o zátopovou oblast, kde platí stavební uzávěry. Přesto existují tlaky na novou výstavbu a vždy se nějaká „výjimka“ najde. Odbor životního prostředí chce striktně prosazovat stavební uzávěry v nových územních plánech.

Z uvedeného vyplývá, že starostové obcí se snaží vytvářet alespoň základní podmínky pro možnost pečovat a chránit přírodu v tramských osadách (komunální odpad, skládky, údržba příjezdových cest, pomoc při polomech a záplavách) a že při

těchto činnostech spolupracují i s některými neziskovými organizacemi, např. CHKO Blaník, ČOSP Vlašim.

Závěrem se zmíním o **výchovném působení** v oblasti péče o přírodní prostředí z pohledu všech dotazovaných skupin. U žádné z dotazovaných stran nedochází k organizovanému výchovnému působení v oblasti ekologické výchovy na děti a mládež. Osadníci, jak bylo zmíněno v úvodu, přistupují k utváření kladného vztahu k přírodě u dětí individuálně, vlastním příkladem, považují je za součást rodinné výchovy. Šerifové to potvrzují a uvádějí příklad zapojení dětí a mládeže do úklidových prací při polomech či po zátopách nebo při úpravách společných prostor. Ekologická hnutí se nijak nezapojují do aktivit v oblasti péče o životní prostředí v osadách. Starostové obcí jsou toho názoru, že je nutné ovlivňovat v tomto směru nastupující generaci a tak zajistit do budoucna lidský potenciál, kterému nebude lhostejný stav přírodního prostředí.

3.4 Shrnutí výsledků a verifikace hypotéz (interpretace a diskuse)

Než přistoupím k samotnému vyhodnocení a shrnutí výsledků, musím se pozastavit u způsobu postupu vlastní výzkumné práce a zamyslet se nad tím, zda by nebylo vhodné některé kroky provést lépe a odborněji.

a) V průběhu zpracování – vyhodnocení výsledků průzkumu - jsem si uvědomila některé chyby, kterých jsem se dopustila při tvorbě otázek v **anketě**. Ankety se zúčastnilo 65 respondentů. Každý z nich vyplnil anketní lístek o 22 otázkách. Z celkového počtu otázek (1430) zůstalo 183 nezodpovězených (tj. 12,8 %). Podle mého názoru může být příčin několik:

1. převažující věkový profil respondentů: 46,2 % na 60 let věku a 43,1 % věku 41-60 let,
2. velký počet otevřených otázek složených ještě v několika případech z otevřených podotázek,
3. některé otázky byly formulačně problematické (nebo špatně položené), např. otázka č. 19-21, 22,

4. u některých otevřených otázek by bylo vhodné pro snadnost a rychlost odpovědi respondenta zařadit možnost výběru odpovědi. (otázka č. 8 a 18)

Pro důkladnější a výstižnější vyhodnocení by bylo také vhodné zařadit více faktografických otázek (např. pohlaví, vzdělání). Otevřené otázky je třeba formulovat přesněji a konkrétněji směrem ke stanovenému problému v hypotéze.

b) Typ **výběru výzkumného vzorku** bych rozhodně neměnila. Výběr respondentů musel být záměrný s ohledem na účel a cíl průzkumu. Musela být vybrána určitá lokalita (tramská osada) s určitým typem a charakteristikou osob (vyznavači trampingu). S menší nadsázkou můžeme konstatovat, že jde v podstatě o sociální skupinu, která sdílí společné ideály, zvyky a rituály (tramping), má svou historii, vnitřní strukturu (šerif, osadní výbor, osadní řád, členové osady), a jisté atributy (znak – vlajka, osadní hymna).

Vyhodnocením zastoupení věkových skupin respondentů se ukázalo, že většina účastníků anketního průzkumu (89,2 %) byli osadníci narozeni před rokem 1967 a z toho 52 % dotazovaných byli narozeni dokonce před rokem 1948. Proto bych volila jiný způsob, než jakým byly anketní lístky rozdávány. Anketní lístky (135 ks) totiž rozdávali šerifové (následně po mé instruktáži) ve svých osadách (celkem v devíti). Zjistila jsem, že je rozdali těm respondentům (alespoň ve většině případů), kteří jezdí na osadu již dlouhá léta, jsou s osadou srostlí, mají náležité zkušenosti a vlastní zážitky nashromážděné během dlouhých let života v osadě. A dále mi někteří šerifové sdělili, že zástupci mladší generace nabízené anketní lístky odmítali přijmout a vyplnit. Proto bych se příště snažila zajistit lepší reprezentativnost vzorku. Aby se co nejvíce blížil základnímu souboru, snažila bych se dosáhnout zastoupení všech věkových skupin, pohlaví a rozličného vzdělání. Pravděpodobně bych navštívila osobně všech devět osad (a to možná opakovaně) a na místě oslovila přímo většinu osadníků, případně bych rozšířila výzkumný vzorek o další tramské osady z jiných lokalit.

c) Osobně mi z použitých výzkumných metod nejvíce vyhovovaly **rozhovory**. Na každý rozhovor jsem se připravila, zajistila si dostatečný časový prostor a průběh rozhovoru se mi dařilo dotazované náležitě usměrňovat (aby neodbíhali od tématu). Volila jsem písemnou formu záznamu. E-mailová korespondence nebyla spolehlivá. Nezajišťovala jistotu odpovědi, což se projevilo v kontaktech se starosty obcí – z pěti

dotazovaných (poštou e-mail) odpověděl pouze jeden.

Pro objektivnější vyhodnocení průzkumu bych ještě měla oslovit skupinu občanů obcí, v jejichž k.ú. se osady nachází. Mohla bych tak doložit, jaké vztahy panují mezi osadníky a občany, zda žijí v souladu nebo zda se mezi nimi vyskytují problémy a jaké, a to v obecné rovině, ale i v oblasti ochrany životního prostředí. Tento moment zřejmě v mém výzkumu absentuje nejvíce.

d) Jistě přínosnější, ale také časově náročné by bylo účastnit se dlouhodobě osobně osadního života, **pozorovat** osadníky při jejich každodenních činnostech a dlouhodobě zaznamenávat jejich chování vůči okolnímu přírodnímu prostředí. Ovšem při osobním kontaktu s respondenty a v případě účasti na jejich osadním životě by s největší pravděpodobností došlo ke zkreslení interpretace výsledků: bylo by obtížné zachovat empatickou neutralitu. Není totiž možné vyhnout se beze zbytku subjektivnímu pohledu.

Vlastní účastí na dvou ročnících tzv. „trampiády“ jsem měla alespoň částečnou možnost věnovat se **pozorování** života v tramské osadě. Ale protože to nebyla zrovna ukázka běžného tramského života, nemusely být výsledky, které jsem zaznamenala natolik typické, aby vypovídaly objektivně o skutečnostech, které mne zajímaly. „Trampiáda“ je totiž sportovní klání, kterého se účastní osadníci všech devíti osad STOBu a jednou za rok měří své síly v několika sportovních disciplínách (např. přespolní běh na 2000 m, vrh koulí, skok do výšky, skok do dálky), ale i v disciplínách, které prověřují odolnost, vytrvalost a také smysl pro humor (např. řezání kulatiny ruční pilou v tandemu muž-žena, přeseknutí klády sekyrou, a to vše v co nejkratším čase, anebo tajná disciplína¹). Na závěr probíhá turnaj ve volejbale mezi jednotlivými osadami. Celý den je snažení účastníků doprovázeno melodiemi tramské, folkové a country hudby živé produkce. Je to velká sešlost, na které se setkávají kamarádi, kteří se dlouho neviděli. Přijíždějí sem totiž i bývalí osadníci, které osud zavál na vzdálená místa a kteří se rádi vracejí. Ale setkávají se zde i sousedé z okolních osad, aby příjemně strávili společné chvíle aktivním sportem i odpočinkem a relaxací u zpěvu a osadního ohně.

¹ Tzv. tajná disciplína – součást sportovního klání při tradiční „trampiádě“. Sportovně-zábavná disciplína, která je do poslední chvíle utajovaná, a to před diváky i před samotným soutěžním družstvem, které tvoří jeden muž a jedna žena. Prověřuje sílu, důvtip, obratnost a odvalu soutěžících.

Sport byl původně hlavní náplní osadního života, jak jsem se mohla dočíst ze zapůjčených kronik a dalších materiálů. Už od roku 1931 se pěstoval na osadách STOBu volejbal. Jako nejstarší sport se pěstoval v osadách zřejmě hlavně proto, že je to sport kolektivní, nenáročný na inventář a prostor. Druhým nejrozšířenějším sportem této oblasti byl běh na lyžích (od roku 1933). V obou těchto disciplínách sportovci STOBu dosahovali výrazných výkonů a také umístění v národních i evropských soutěžích. Ale vedle těchto sportovních disciplín se v osadách pěstovali i další sporty: hokej, stolní tenis, košíková, házená, lehká atletika, chodectví, cyklistika, kuželky. O činnosti, a to nejen sportovní, hovoří pamětníci založení STOBu, kteří zanechali své vzpomínky jako odkaz na sílu a jednotnost klubu trampů: „Jak malý klub trampů, jehož členstvo se rekrutovalo z dělníků, studentů a drobných řemeslníků, unesl náklady na široce rozvětvenou sportovní činnost? Pestré večery melodií, vyzvednutí z prachu zapomnění unikátních tradic Academic Jazzu (založen v roce 1929) s vírou v jeho koncertní sílu a přesvědčivost, pořady poezie i vážné hudby, posvícenské veselí i řada tanečních zábav s dobrou společenskou úrovní byly vždy událostí města. Někde v hlubinách klubovního života klokotaly síly, jež STOB dovedl směniti za perfektní organizaci, mistrnou režii, lásku i úctu k umění. Paradoxní se stalo skutkem: tramp, tak dlouho na okraji společnosti, jež se ho obávala, dokázal, že má duši.“¹

x x x

A nyní k samotným výsledkům výzkumu. Musím konstatovat, že mě nepřekvapily. Převážně potvrdily totiž moje očekávání a předpoklady. Ale postupně.

- 1. hypotéza: V současné době preferují trampští osadníci spíše rekreační zájmy (zájmy spojené s rekreací); život v tramské osadě už nenese žádné prvky tradičního tramského osadního života.*

Po provedeném šetření a jeho vyhodnocení jsem došla k závěru, že *prvá část první hypotézy se potvrdila*. Předpoklad, že osadníci preferují v současné době spíše rekreační zájmy je pravdivý, protože jedinou aktivitou, která nese prvky tramského způsobu života a připomíná jeho tradice je jedenkrát v roce pořádaná „trampiáda“. Setkání šerifů osad a osadníků, slavnostní vytažení osadních vlajek na stožáry při

¹ „15 let STOBu 1933-1948“ (Budy, Cecil Bluge, Píďa, 1969)

zvucích tramské hymny, ocenění zasloužilých členů osady a sportovní klání doprovázené melodiemi staré dobré tramské muziky určitě nese stopy trampingu v jeho původní podobě. Toto konstatování je vlastně i vyhodnocením *druhé části první hypotézy*. Není tedy pravda, že život v tramské osadě nenese žádné prvky tradičního tramského osadního života. Hypotéza v této části tedy *potvrzena nebyla*.

Na tomto místě bych se mohla pozastavit a zapřemýšlet nad výrazem „prvky tradičního tramského osadního života“. Jak si je vlastně vyložit? Jak takový tradiční tramský osadní život vypadal? Jaké osadníci v počátcích trampingu vyznávali hodnoty, zásady, jaké měli tradiční zvyky? Odpovědi na tyto otázky bychom mohli nalézt i v teoretické části, v kapitole č. 2. Ale odpovědi jsem našla i v kronikách a dalších dochovaných písemných materiálech z tramských osad. Trampští osadníci si žili tehdy vlastním životem, jako žijí dnes. Více se však navzájem sdíleli, tzn., že společně zažívali všechny radosti (tradiční svátky a veselice, narození dětí, různá výročí, sportovní klání, potlachy, trampíady), ale i starosti, smutky a problémy (úmrtí, přírodní kalamity, hospodářská krize). Dříve žila osada jako jedna velká rodina. Dnes je situace jiná. Lidé se více uzavírají do sebe a v podstatě záleží na šerifovi osady, jak je organizačně schopný a aktivní a jak spolu s organizačním výborem dokáže strhnout ostatní osadníky ke společné aktivitě. A to je od osady k osadě velice rozdílné.

Podívejme se však na „prvky tradičního tramského osadního života“ z jiného úhlu. A to z pohledu toho, jak se chovali a chovají trampští osadníci ke svému okolí ve svých každodenních činnostech. V tomto směru musím konstatovat, že i dnes zůstává zachován stejný přístup jako v dřívějších dobách. Osadníci si vždy udržovali a i dnes udržují nebo se snaží udržet v tramské osadě a jejím bezprostředním okolí pořádek, chránit přírodu (komunální odpad, sázení stromků, čištění vodních toků a lesa, ostatní viz osadní řád – příloha č. 5) jak jen to je v jejich silách a považují to za něco přirozeného a samozřejmého. A v tomto duchu vedou i své potomky.

Myslím si, a výpovědi šerifů to potvrzují, že dokud budou žít na osadě generace starších tramských osadníků zároveň s mladší generací, budou ti starší předávat něco z tramských tradic těm mladším a štafetový kolík bude stále v pohybu. Mezigeneračně se zde stále ještě předávají vzpomínky, zkušenosti, zvyky i dokumenty, které připomínají historii osad, celých rodin i jednotlivých členů. Důkaz tohoto tvrzení

můžeme najít v 1. tabulce: rodiče a starší osadníci vedli většinu respondentů vlastním příkladem k dobrým mezilidským vztahům – k soudržnosti, kamarádství, soběstačnosti a samostatnosti, ohleduplnosti, vzájemné pomoci a v neposlední řadě ke kladnému vztahu k přírodě.

2. hypotéza: *Aktivity trampských osadníků směřující k ochraně přírody se v trampské osadě realizují v zanedbatelné míře.*

Předpoklady uvedené ve druhé hypotéze se potvrdily. Musíme si však uvědomit, že v tomto případě nelze výsledky průzkumu zobecnit. Stále musíme mít na zřeteli, že převážná část respondentů jsou starší osadníci narození před rokem 1968. A polovina z nich ještě před rokem 1948. Z průzkumu tedy nebylo možné zjistit názory a postoje mladší generace, osadníků narozených v 70. letech 20. století a mladších.

Můžeme tedy konstatovat, že hypotéza se potvrdila pouze u užší cílové skupiny – u věkových skupin 41-60 let a 60 let a více let. Osadníci mají k přírodě a její ochraně sice kladný vztah a mají osobní zájem na jejím udržování, ale smysl vidí „pouze“ v ekologickém způsobu likvidace komunálního odpadu, ve společné a dobrovolné péči o obecné či společné části pozemků, v čištění lesa a vodních toků. Jinam jejich aktivity na ochranu přírody nesměřují. Uvědomují si však význam osobního příkladu pro nastupující generaci, není jim lhostejné, v jakém stavu jim přírodu zanechají.

Jsou si však vědomi i toho, že v souvislosti se společenskými změnami došlo ke změnám v mezilidských vztazích, což se projevuje i v soužití v trampských osadách. Že došlo k posunu v myšlení a prožívání lidí směrem ke konzumnímu způsobu života. I to se projevuje a ovlivňuje život v osadách. I přesto si myslím, že úzké trampské společenství v osadách se snaží udržet si určitý, trampskými tradicemi daný životní styl. Snaží se o to stanovením a dodržováním určitých pravidel a řádu (osadní řád) a společnými činnostmi. Ale ty mají více sociokulturní než ekologický význam.

3. hypotéza: *Ekologická hnutí nevyvíjejí v trampských osadách v oblasti ekologie žádné aktivity, a to včetně výchovného působení a také iniciativa obcí vůči trampským osadám je v tomto směru zanedbatelná.*

Předpoklady 3. hypotézy se bezpečně a jednoznačně podařilo potvrdit.

Ekologická hnutí se v podstatě o tramské osady nezajímají. Sami osadníci ani o spolupráci s těmito organizacemi neuvažují. Nestojí o zásahy „z venku“, raději si své problémy (včetně problémů v oblasti ochrany životního prostředí) vyřeší v osadě svépomocí.

Pokud bychom hodnotili vztah obecních úřadů a jednotlivých tramských osad, museli bychom zkonstatovat, že aktivně se obě strany projevují pouze v krizovém období záplav a větrných polomů. Problémy s komunálními odpady nejsou na všech osadách zcela vyřešeny. Stav příjezdových cest také není všude uspokojivý. Řeší se podle dostupnosti finančních prostředků příslušného obecního úřadu a ten má, nutno přiznat, významnější priority. Vzájemná komunikace probíhá, ale spíše v té nejnutnější rovině.

Zajímavý a do budoucna perspektivní prostor se otevírá pro aktivity a možnosti dotací v oblasti ochrany životního prostředí (ale i jiných oblastech) prostřednictvím obecně prospěšné společnosti Posázaví. Jako velice reálné se jeví využití financí z evropských fondů cestou obecních úřadů. Získávání prostředků na ekologické projekty je ovšem otázkou kvality komunikace, vzájemné spolupráce a organizace. Podle ředitelky sdružení je jen potřeba, aby zástupci tramských osad sdružení oslovili a předložili konkrétní návrhy.

Výchovným či osvětovým působením v oblasti ekologie se však nikdo z oslovených skupin (osadníci, šerifové, starostové, ekologická hnutí, Posázaví o.p.s.) organizovaně a systematicky nezabývá. Pouze osadníci připouští, že v rámci rodinné výchovy lze hovořit o jistém výchovném vlivu na vlastní děti.

Závěr

Obecným cílem mé práce bylo prokázat závažnost tématu Tramping a ekologie. Ekologický přístup ke světu má dnes nemalý význam a tramping určitě měl a snad ještě má vliv na utváření a formování osobnosti člověka, což se snažím doložit v teoretické ale i praktické části diplomové práce.

V teoretické části textu, kterou tvoří dvě kapitoly, jsem naznačila historii vývoje trampského hnutí a ekologie. Snažila jsem se vystihnout vývoj vztahu člověka k přírodě a životnímu prostředí a shrnout společenské přístupy k otázce ochrany a kvality životního prostředí. Vysvětlit, jakými etapami procházely výchovné aktivity usměrňující vztah člověka k přírodě. Konstatovala jsem, že v jedné z etap – ve druhé polovině 19. století - jsou myšlenky výchovy v přírodě jako výchovy ve zdravém a přirozeném prostředí formulovány ve skautingu a později v hnutí woodcraft, založeným známým spisovatelem E. T. Setonem. Dokladuji, že pro české dějiny výchovy v přírodě 20. století se stává podstatné i hnutí trampingu, vycházející ze skautingu a woodcraftu, ale také z romantiky Divokého západu. Dále se zabývám trampingem a charakterizuji jeho vývoj od roku 1918 do roku 1945, informuji o rozvoji chataření a osadničení po roce 1950 a současných formách trampingu. Zdůrazňuji význam trampské symboliky, zvyků a kulturních i sportovních aktivit. Tuto kapitolu uzavírám konstatováním, že tramping spolu se skautingem i lesní moudrostí ustupují v současnosti pomalu do pozadí a jsou nahrazovány jinými alternativami pobytu v přírodě. Dochází k tomu, že lidé milující přírodu si nacházejí volnočasové aktivity (např. horolezectví, vysokohorskou turistiku a vodáctví), které bychom mohli nazvat alternativami trampování, volného toulání přírodou.

Nahlédnutím do historie trampského hnutí jsem nezaznamenala žádnou stopu po ekologickém výchovném působení či samotných ekologických aktivitách příznivců trampingu. Samozřejmostí však byla láska k přírodě, touha a potřeba s přírodou splynout a nenarušovat ji. Jedním z cílů mé práce proto bylo zjistit, zda dochází

v současné době v tramských osadách k výchovnému a osvětovému působení v oblasti ekologie. A nejen to. Empirickým průzkumem jsem se pokusila odpovědět na otázku o vztahu příznivců současného trampingu k ochraně životního prostředí. O tom pojednává třetí kapitola diplomové práce.

Od provedeného průzkumu zaměřeného na analýzu vztahu tramských osadníků k ochraně životního prostředí uplynul nějaký čas a já se znovu zamýšlím nad jeho výsledky. Nad tím, co jsem vlastně zjistila, koho jsem svými dotazy přinutila k zamyšlení a jak oslovení respondenti ovlivnili mé názory a postoje. Snad se moje otázky staly pro někoho impulsem alespoň k úvaze o tom, co by se dalo udělat nejen pro zlepšení životního prostředí, ale i pro zvyšování informovanosti a vzdělanosti v oblasti ekologie mezi osadníky tramských osad Benešovska. Snad jsem prokázala, že jednotlivým respondentům z oslovených skupin (osadníci, šerifové, starostové, představitelé ekologických hnutí a ředitelka Posázaví o.p.s.) není lhostejný stav přírodního prostředí. Že pro osadníky je charakteristický šetrný přístup k okolní přírodě i aktivní činnosti k její obnově. I to je dnes ovšem vnímáno jako forma aktivního odpočinku. Osadníci jezdí do osady, aby pracovali, sportovali a setkávali se s přáteli – tedy odpočívali a relaxovali. I formou péče o přírodu.

Trampští osadníci totiž považují ochranu přírody za samozřejmost a od toho se odráží jejich celoživotní postoje a jednání. Při těchto ale i dalších činnostech však často závisejí jejich aktivity na vůdčí osobnosti – na šerifovi tramské osady, na jeho organizačních schopnostech, aktivitě, na jeho dovednostech. To vše se pak odráží na jeho autoritě a následně ovlivňuje iniciativu, aktivitu i chování všech osadníků. Této autority by se jistě dalo využít k posílení výchovného působení v oblasti ochrany přírody.

Tutéž roli ovšem mohou sehrát i obce, např. uplatňováním programu „Místní Agenda 21“, který má iniciovat místní, lokální a regionální úřady ke strategiím, které vytvářejí povědomí veřejnosti o nutnosti změn přístupu k ochraně životního prostředí na základě principů udržitelného rozvoje. Tomuto programu se velice blíží činnost obecně prospěšné společnosti Posázaví, která si klade za cíl rozvoj regionu.

Spolupráce tramských osad STOBu s obecně prospěšnou společností POSÁZAVÍ by mohla být velmi užitečná. Otevřela by cestu k různým aktivitám, a to

nejen v oblasti péče o životní prostředí a ekologické výchovy, ale k mnoha dalším činnostem, které by byly přínosem pro osadníky a okolní krajinu. Společnost Posázaví je schopna zpracovat projekty, zajistit granty přizvat ke spolupráci další subjekty, např. Český svaz ochránců přírody Vlašim. I to je jedna z cest, jak lze posilovat utváření pozitivních postojů k životnímu prostředí, a to u všech věkových kategorií. Zamyšlení nad těmito cestami v souvislosti s možnostmi trampingu bylo smyslem této práce.

Resumé

Diplomová práce na téma „Tramping a ekologie“ se zabývá trampingem a jeho přeměnou v kontextu společenských změn ve 20. století, analyzuje vztah příznivců současného českého trampingu (trampských osadníků) k ochraně životního prostředí, posuzuje, zda dochází v trampských osadách k výchovnému a osvětovému působení v oblasti ekologie, a zjišťuje, zda se na ochraně životního prostředí v lokalitě umístěných osad podílejí neziskové či jiné organizace nebo státní instituce.

Kapitola 1 – Člověk a ekologie – se zabývá vývojem vztahu člověka k přírodě a životnímu prostředí. Následně hodnotí společenské přístupy k otázce ochrany a kvality životního prostředí v období od druhé poloviny 20. století do současnosti a vysvětluje aktuální tendence environmentální politiky. V závěru první kapitoly se věnuje vývoji výchovných směrů zabývajících se ochranou přírody.

Ve druhé kapitole – Vznik a vývoj trampingu v České republice – práce upozorňuje na zdroje, z kterých čerpalo trampské hnutí při svém vzniku. Dále podrobně charakterizuje tramping v jeho jednotlivých vývojových obdobích a zmiňuje se o formách, do kterých se transformoval ze svého původního klasického tvaru. Hovoří o trampském hnutí jako o subkultuře s vlastní morálkou, hudbou a sportovními aktivitami. V závěru druhé kapitoly hodnotí přeměnu trampského hnutí v kontextu přeměny společnosti 20. století.

Ve třetí analytické části text seznamuje s průběhem výzkumu – s cílem výzkumu, použitými výzkumnými metodami, výzkumným vzorkem. Diplomová práce se v této části věnuje analýze výsledků, interpretaci a vyvrácení či potvrzení hypotéz. Průzkumem bylo potvrzeno, že osadníci preferují v současné době spíše rekreační zájmy. Bylo vyvráceno tvrzení, že život v trampské osadě už nenesé žádné prvky tradičního trampského osadního života. Dále bylo potvrzeno, že aktivity trampských osadníků směřující k ochraně přírody se v trampské osadě realizují v zanedbatelné míře. Jednoznačně bylo průzkumem doloženo, že ekologická hnutí ani žádné další instituce či subjekty nevyvíjejí v trampských osadách v oblasti ekologie žádné aktivity, a to včetně výchovného působení.

Anotace

Diplomová práce se zabývá vztahy mezi ekologií a trampingem. Hledá souvislosti a společné vazby mezi současným trampingem, jeho protagonisty a přívrženci a ochranou životního prostředí. Zjišťuje existenci a možnosti ekologického výchovného a osvětového působení v trampských osadách. Mapuje podíl neziskových či jiných organizací nebo státních institucí na tomto výchovném působení.

Význam práce spočívá v upozornění na jednu z možných cest, jak a v jakém prostředí lze posilovat utváření pozitivních postojů k životnímu prostředí, a to u všech věkových kategorií.

Annotation

The graduation theses is focused on relation between ecology and tramping activities. It looks up relation and common structure among contemporary tramping activities, its participants and protection of environment. It finds existence and possibilities of environmental ecological movement and edifying activities in tramping camps. It shows share of non-profit organisations on this type of education.

The sense of this work consists in advice about possible way how to encourage formation of positive attitudes to environment at all age categories and in what background is suitable to do it.

Klíčová slova

Ekologie, přírodní prostředí, životní prostředí, ochrana životního prostředí, environmentalismus, trvale udržitelný rozvoj, koncept předběžné opatrnosti, ekologická výchova, ekologické hnutí.

Tramp, trampská osada, tramping, woodcraft, skauting.

Keywords

ecology, natural environment, environment, protection of environment, environmentalism, sustainable development, preliminary caution concept, environmental education, environmental movements.

Tramper, tramper camp, tramping, woodcraft, scouting

Seznam literatury

1. Berka, M., Posázavský Pacifik, Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1991, ISBN 80-7030-135-x
2. Dočkal, Z., Údolia nestíchli; Dějiny trampingu na Slovensku, Bratislava: Tramp club, 1991
3. Gavora, P., Úvod do pedagogického výzkumu, Brno: Paido, 2000, ISBN 80-85931-79-6
4. Gore, A., Nepříjemná pravda, Praha: Argo, 2007, ISBN 978-80-7203-868-8
5. Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století, Brno: Masarykova univerzita, 2005, ISBN 80-210-3750-4
6. Hurikán, B., Dějiny trampingu, Zlín: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1990, ISBN 80-7077-432-0
7. Kohák, E., Zelená svatozář, Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, ISBN 80-85-850-86-9
8. Lisa, A., Řešení environmentálních konfliktů, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2007, ISBN 978-80-87076-07-1
9. Matějček, T., Ekologická a environmentální výchova, Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., 2007, ISBN 978-80-86034-72-0
10. Múndl, K., Zachraňme naději; Rozhovory s Konrádem Lorenzem, Praha: Panorama, 1992, ISBN 80-7038-221-X
11. Noha, R., Odlesky táborových ohňů, Jílové u Prahy: Regionální muzeum v Jílovém u Prahy, 2007
12. Pecha, L., Woodcraft, Lesní moudrost a Lesní bratrstvo, Olomouc: Votobia, 1999, ISBN 80-7198-353-5
13. Petržílek, P., Legislativa udržitelného rozvoje a nové podnikatelské příležitosti, Praha: LexisNexis s.r.o., 2007, ISBN 978-80-86920-20-7
14. Rada, V., Žák, J., Dobrodružství šesti trampů, Praha: Olympia, 1970, ISBN 27-005-70
15. Radvan, E., Poznámky k vypracování odborného textu, Brno: IMS, 2008
16. Řehoř, A., Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce, Brno: IMS, 2008

17. Vinklát, P., D., Kronika trampingu v Jizerských horách, Liberec: KNIHY 555, 2004, ISBN 80-86660-09-5
18. Waic, M., Kóssl, J., Český trampingu, 1918-1945, Praha: Práh, 1992, ISBN 80-900835-7-9

Další písemné prameny:

19. Horský, V., Večerní hvězda, 1976
20. Patka, J., Z historie osady Údolí návratu, 1995
21. Bluge, C., 15 let STOBu 1933-1948, 1969
22. Šiška, J., 60 let trampingu na Benešovsku STOB 1984, 1984
23. Šiška, J., 70 let trampingu na Benešovsku STOB 1994, 1994

Internetové informace:

24. <http://web.sks.cz/users/cn/zp/vychova.shtml>
25. <http://www.ekoznacka.cz/>
26. <http://www.psl.cz/default.aspx>
27. www.brontosauri.cz/onas/cele.htm
28. www.ontheroads.net
29. www.posazavi.com
30. www.wikipedie.cz

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1	Anketa určená členům tramských osad	3
Příloha č. 2	Anketa určená představitelům ekologických hnutí	8
Příloha č. 3	Osnova strukturovaného rozhovoru, který byl realizován se starosty	10
Příloha č. 4	Osnova strukturovaného rozhovoru, který byl realizován se šerify tramských osad	13
Příloha č. 5	Osadní řád	14
Příloha č. 6	Satelitní snímky umístění tramských osad v krajině (Zdroj přílohy č. 6: www.mapy.cz)	16

Anketa

Autor: Bc. Dana Šibíčková

Cíl: Provedení výzkumu v oblasti vztahu trampských osadníků k životnímu prostředí

Pokyny k vyplnění dotazníku: vyplnění dotazníku je anonymní,
vybrané odpovědi, prosím, zakroužkujte.

Název osady:

Věk respondenta: a) 16 - 25
b) 26 - 40
c) 41 - 60
d) nad 60 let

.....

1. **Jak často** v průběhu roku **pobýváte na osadě?** Prosím zaškrtněte:

- a) pouze o prázdninách
- b) celoročně
- c) o víkendech
- d) konkrétně v měsících: I. – II. – III. – IV. – V. – VI. – VII. – VIII. – IX. – X. – XI – XII. (zakroužkujte konkrétní měsíce)
- e) jaro až podzim

2. Víte, jak často se jezdilo na osady v počátcích tramského hnutí, v době založení osady? Zakroužkujte:

a) celoročně b) o víkendech c) jen na sobotu e) jen na neděli d) nevím

3. Jak velká je vaše osada? **a) malá (do 10-ti chat) b) velká (nad 10 chat)**

4. Podle Vašeho názoru – dá se vůbec v takové osadě šetřit příroda? **ano – ne**

...a **proč si to myslíte?** Prosím, rozepište se:.....

.....

.....

5. Podíleli jste se někdy Vy sami na obnově přírody ve vaší osadě nebo v její blízkosti?
ano – ne

Pokud ANO, tak jak? Uved'te, prosím, konkrétně:.....

.....

Pokud NE, tak proč? Uved'te, prosím, konkrétně:.....

.....

6. Jaké máte zkušenosti s ochranou životního prostředí? Můžete uvést, jaké se provozovaly v osadě aktivity v této oblasti dříve a jaké dnes? Prosím, rozved'te (např. sázení stromků, čištění lesa, brigády ve spolupráci se Státními lesy ČR nebo OÚ, čištění vodních toků, pěstování ekozeleniny apod.):

- **dříve (uved'te zhruba, do kterého roku):**

.....

.....

- **dnes:**

.....

.....

jestliže dnes vy sami aktivně **nezasahujete** do obnovy a ochrany životního prostředí, uved'te, prosím, **proč:**

.....

.....

7. Jaké si myslíte, že jsou **největší problémy** ve vaší trampské osadě **v oblasti ochrany životního prostředí**? Jsou vůbec nějaké? **ano – ne**

V případě, že **ano**, rozved'te, jaké:

.....

.....

V případě, že si myslíte, že **nejsou**, uved'te, prosím, **proč** to tak je (čí nebo čeho je to zásluha):

.....

8. Zdá se Vám, že Vás vedli na osadě k odpovědnému vztahu k přírodě, k její ochraně?

ano – ne

A **jaké metody** přitom používali?

Rozved'te:.....

.....

A **kdo** Vás k tomuto vedl?

.....

9. Co Vás tramping naučil? K čemu Vás vedli ti, co propagovali tramping?

.....

.....

.....

10. **Jaké vlastnosti** ve Vás tramping rozvíjel? Zakroužkujte:

a) odpovědný vztah k přírodě (respekt, ochrana) g) ekologické smýšlení

b) kamarádská soudržnost h) ohleduplnost

c) sebekázeň i) statečnost

d) soběstačnost j)

jiné:.....

e) nebojácnost

f) samostatnost

V případě, že odpovíte (také) za „a“, pokuste se vyjádřit, co si pod onou odpovědností

představujete:.....

.....

11. Jak žije, podle Vás, dnešní klasický tramský osadník? Přistupuje k pobytu na osadě:

a) konzumně (dobře se najíst a odpočívat)

b) pracovně (zvelebovat svou chatu a její nejbližší okolí)

c) upřednostňuje setkání a společnou činnost s přáteli

d) snaží se o zvelebování společných prostor osady, o péči a ochranu přírody

V případě té, či oné odpovědi se pokuste vyjádřit, **proč takto**

soudíte:.....

.....

12. Byl byste ochoten/ochotna podílet se na akcích týkajících se ochrany životního prostředí? **ano – ne**

- a kterým byste dal/dala přednost – organizovaným:

- a) zevnitř (šerifem, osadou)
- b) vně (obecním úřadem, nestátními organizacemi, občanským sdružením apod.)
- c) jednotlivci (sousedy, kamarády...)

Už nějaká taková akce proběhla? Pokud ano, jak jste vy sám/sama přispěl/a?.....

.....

13. Jak byste si **konkrétně** představoval/představovala **aktivity, činnost vás – osadníků v oblasti ochrany živ. prostředí**? Zakroužkujte, či uveďte jiný příklad:

- a) třídění komunálního odpadu
- b) stavba cyklostezek či naučných stezek
- c) společná, dobrovolná péče o obecní či společné části pozemků na osadě (bez úplaty)
- d) čištění lesa, vodních toků
- e) jinak:

.....

14. Jsou ve Vaší osadě vytvořeny podmínky pro třídění odpadu? **ano – ne**

15. Jak si představujete spolupráci s obcí v oblasti ochrany živ. prostředí?

.....

.....

16. Vytváří vůbec obecní úřad pro Vás a Vaši osadu podmínky pro konkrétní ochranu a péči o životní prostředí? **ano – ne**

A jaké?

.....

17. Byl/byla byste ochoten/ochotna spolupracovat na projektech namířených k ochraně přírody s neziskovými nebo jinými organizacemi (např. Český svaz ochránců přírody, Hnutí Duha, Brontosaurus, Skaut atd.)? **ano – ne**

18. Jak konkrétně byste si spolupráci s neziskovými organizacemi představoval/la?

.....

.....

19. V případě, že se dopravujete na osadu osobním vozidlem, parkujete u chaty nebo máte na osadě vyhrazený společný prostor? Zakroužkujte:

a) u chaty

b) společný prostor pro parkování vozidel

20. Bylo by, podle Vašeho názoru, z hlediska ochrany životního prostředí, vhodnější vybudovat společné parkoviště pro členy osady a jejich návštěvníky? **ano – ne**

21. Parkoval/a byste tam:

a) dobrovolně

b) nebo jenom z přinucení?

22. Má, podle Vás, vůbec smysl výše popsáním způsobem (viz otázky č. 19 až 21) chránit a šetřit přírodu? **ano - ne**

Děkuji Vám za spolupráci. Bc.Dana Šibíčková:

ANKETA

(určená pro představitele ekologických hnutí)

Autor: Bc. Dana Šibíčková

Cíl: orientace v oblasti spolupráce ekologických hnutí a tramských osad pro účely výzkumu diplomové práce na téma „Tramping a ekologie“.

1. Myslíte si, že ještě existuje v České republice tramping, tramské hnutí?
ano - ne

Jestliže ano, jakou má formu?

a) tramp - samotář

b) tramp - osadník

c) tramp - vodák

d) jinou (jakou):.....

2. Jak dnes žije, podle Vás, tramská osada? Dodržují tramsští osadníci ještě vůbec tradice trampingu? Prosím, rozepište se:

3. Jak se, podle Vašeho názoru, chovají k přírodnímu prostředí osadníci původních tramských osad?

a) přírodu chrání, vyvíjejí určité aktivity (uved'te, prosím, jaké):.....

b) neutrálně, lhostejně

c) přírodu devastují, zatěžují (uved'te, prosím, jakým způsobem):
.....

4. Spolupracujete při svých aktivitách v oblasti ochrany životního prostředí s tramskými osadami?

ano - ne

Jestliže ano, uveďte konkrétně, jak:

Jestliže ano, uveďte, v jaké lokalitě se tramská (é) osada (y) nachází (název osady, okres, kraj):

Jestliže ne, uveďte, prosím, proč:

Jestliže ne, uvažujete o spolupráci s tramskými osadami v oblasti ochrany životního prostředí?

ano - ne

A jakou by, podle Vás, měla mít spolupráce formu? Prosím, rozepište se:

5. Jaké jsou, podle Vašeho názoru, nejpálčivější problémy v oblasti ochrany životního prostředí u nás? Rozdělte, prosím:

- dříve:.....
- dnes:.....

Děkuji za spolupráci. Dana Šibíčková.

OSNOVA strukturovaného rozhovoru,
který byl realizován se starosty OÚ

OÚ:

Jméno a příjmení starosty obce:

Názvy trampských osad v k.ú. OÚ:

.....

1. **Jaká je spolupráce OÚ s osadou (obecně)?** (Setkáváte se se šerifem; byli někdy osadníci na nějakém shromáždění v obci – např. veřejná schůze, jednání zastupitelstva; jak obec informuje osadníky o dění a záměrech v obci – nástěnkou?; jaké jsou stížnosti občanů na chataře; víte, co by chataři rádi; platí chataři za služby, které jim obec poskytuje; atd.)

Vyskytují se nějaké **problémy** – v obecné rovině, ale i v oblasti ochrany životního prostředí v trampských osadách? Jaké:

.....

.....

V čem vidíte **nedostatky**:.....

A co **chválíte**:.....

.....

2. **Existuje spolupráce mezi OÚ a trampskými osadami** v oblasti ochrany životního prostředí? Jestliže ano – je, podle Vašeho názoru, dostatečná nebo je naopak někomu „trnem v oku“?

Jaké má formy:.....

Jak probíhá:.....

Jaký je zájem ze strany osadníků:.....

Jaké jsou zkušenosti s realizací dohodnutých záměrů:.....

.....

Podle Vašeho názoru – devastují trampští osadníci přírodu nebo ji spíše ochraňují či se staví k ochraně životního prostředí lhostejně?

2.2 A co byste v tomto směru (OŽP) od osadníků (šerifů)

očekávali:.....

.....

3. Vytváříte **podmínky** pro konkrétní aktivity v oblasti ochrany životního prostředí v trampských osadách ve vašem k.ú.? (Např.: Jak řeší OÚ v osadách otázku svozu komunálního odpadu, jímek, dostupnosti a úpravy pitné vody?)

Jsou nějak odlišné od toho, co děláte pro občany obce? Pokud ano, jak se na tuto aktivitu dívají jak osadníci, tak občané:.....

.....

.....

.....

4. Pořádají **trampské osady své vlastní akce** zaměřené na OŽP? **Ano – ne**

Jaké:.....

Informují o tom obec?

Ano - ne

Jak tyto záležitosti obec vnímá, zda se směry těchto aktivit snaží ovlivnit.....

.....

5. Uvažujete o vytvoření společného **parkovacího místa** pro osadníky? **Ano - ne**
Má, podle Vás, smysl tímto způsobem šetřit přírodu? **Ano - ne**

6. Spolupracujete s nějakými **neziskovými organizacemi** či občanskými sdruženími v rámci OŽP? (Mikroregiony? ČSOP, Hnutí Duha, Brontosaurus, Skaut, Calla ad.)

V jaké oblasti konkrétně (CHKO, cyklostezky-dotace, naučné stezky apod.) :

.....

Dříve – dnes?

.....

7. Jakou částkou (a na co konkrétně) se z ročního obecního rozpočtu podílíte na OŽP?

(Je to hodně, málo, nic, na co jsou prostředky, na co ne - jak do budoucna...)

Srovnání: dříve – dnes:.....

.....

.....

8. Máte představu o tom, **jak pohlížíjí na osadníky občané vaší obce?**

(spolupráce, problémy, vzájemná tolerance, pomoc nebo naopak řevnivost, co jim na chatařích vadí nebo nevadí, existují vůbec mezi občany a osadníky nějaké – osobní, oficiální – kontakty, co chataři od obce a občanů nebo obec od chatařů očekává:

V obecné rovině:

.....

.....

.....

V oblasti OŽP:

.....

.....

.....

.....

Prostor pro další poznámky, příp. pro osobní názor na uvedené téma:

.....

Děkuji za spolupráci.

Dana Šibíčková, 776 774 799, sibi.dana@seznam.cz

OSNOVA strukturovaného rozhovoru pro šerifa trampské osady

**(forma řízeného rozhovoru;
termín návštěvy bude dohodnut předem –telefonicky nebo e-mailem)**

Název osady:

Jméno a příjmení šerifa:

1. Počet chat v osadě v roce 2008:
Počet chat v době založení osady:
2. Počet osadníků v roce 2008:
Počet osadníků v době založení osady:
3. Obsazenost osady v průběhu roku (v kterém období roku největší počet, kdy nejméně).
4. Historie osady – demografie, výstavba, stavební úpravy, zásadní změny a problémy v časové ose (prosím o materiály k zapůjčení – jakákoliv forma, např. kroniky, a to cokoliv od doby založení osady)
5. Spolupráce s obcí v oblasti ochrany životního prostředí, např.:
 - problematika svozu komunálních odpadů (podmínky, třídění, poplatky), zdroje pitné vody, parkování, výstavby-stavební uzávěry, cyklostezky, naučné stezky, sázení stromků, čištění vodních toků, či jiná forma péče o životní prostředí,
 - názory na vylepšení spolupráce v těchto oblastech s ohledem na ochranu životního prostředí, když existují problémy – jak se řeší,
 - dříve – nyní (jaká forma, jak probíhá),
 - jak jste informováni o činnosti obce (jak funguje komunikace osady s obcí obecně i v rámci ochrany ŽP, stížnosti, přání, připomínky – ze strany osadníků – zda jsou a jak na ně obec reaguje apod.)
 -
6. Spolupráce s nestátními organizacemi, občanskými či jinými organizacemi v oblasti ochrany životního prostředí (existuje vůbec nějaká, případně v jaké formě, jak často, jaká konkrétně).
7. Osobní názor k otázce možné péče o životní prostředí v osadě, představa konkrétní pomoci v oblasti ochrany životního prostředí. Jaký je současný stav, jaké jsou problémy v této oblasti a možná reálná řešení, návrhy na zlepšení spolupráce.

Děkuji za spolupráci.

Dana Šibíčková, 776 774 799, sibi.dana@seznam.cz

OSADNÍ ŘÁD

I.

Osada Večerní hvězda se nachází v katastrálním území obcí Chotýšany, Bílkovice a Radošovice.

II.

Nejvyšším rozhodujícím článkem osady je shromáždění osadníků, které je svoláno 2x ročně.

Osadníci si volí osadní výbor, který je minimálně 7-mi členný.

III.

Hlavním a zásadním úkolem osadního výboru je zajištění klidné, účelné a nerušené rekreace všech osadníků v rámci celé osady. Při plnění svých úkolů se osadní výbor opírá v nejvyšší míře o spolupráci všech osadníků.

Pro zajištění tohoto úkolu je nutné dodržování těchto zásad:

- Sekání trávy elektrickými a motorovými sekačkami a používání motorových pil je povoleno: v sezóně i mimo sezónu všechny dny v týdnu s dodržáním poledního klidu od 12.00 do 14.00. Výjimku při stavbě či rekonstrukci chaty povolí osadní výbor.
- Není povoleno bezúčelné používání motorových vozidel v prostoru osady.
- Dodržování hracích hodin na volejbalovém hřišti:
denně kromě poledního klidu (12.00 – 14.00).
Po použití hřiště je nutná následná úprava (zamést, uklidit sítě atd.)
- Používání osadní chalupy:
Chalupa se bude půjčovat pouze členům osady a rodinným příslušníkům. Dva týdny před pořádanou akcí musí být na osadní tabuli vyvěšena informace o akci.
- Není povoleno techno.
- Akce na jeden den – zapůjčení chalupy – cena:

Osadník, který pozve všechny osadníky 0,- Kč

Osadník, který bude pořádat soukromou akci 1 000,- Kč

IV.

Ochrana životního prostředí:

- Každý z osadníků je povinen udržovat v osadě a jejím okolí čistotu a pořádek. Je povinností všech osadníků, aby vzniklý odpad likvidovali vlastním průběžným odvozem (přísný zákaz vyhazování odpadků kolem potoka).
- Není dovoleno znečišťování vodních toků a zdrojů pitné vody.
- Není dovoleno koupání psů ve společném koupališti a v jeho blízkosti.
- Není dovoleno volné pobíhání psů v prostoru osady!
Úklid psích výkalů zajišťuje majitel psa.

V.

Kulturní, sportovní a brigádní činnost:

Je zajišťována členy osadního výboru ve spolupráci s ostatními osadníky. Termíny všech akcí včetně brigád budou vždy včas oznámeny všem osadníkům.

VI.

Povinností všech osadníků v době mimo sezónu je řádné zajištění chaty. Neponechávat na chatě přes zimní období cenné předměty. Při návštěvě chaty v zimním období by měl každý osadník prohlédnout chaty přinejmenším ve svém okolí. Případné narušení chaty urychleně nahlásit majiteli, který si toto musí nahlásit policii.

VII.

Závěr:

Nedodržování zásad občanského soužití mezi osadníky, zejména porušování výše uvedených bodů, bude řešeno osadním výborem, případně na úrovni OÚ Chotýšany.

Z tohoto důvodu doufáme, že je v zájmu všech osadníků, aby dodržováním osadního řádu vytvořili příjemné a kamarádské prostředí na naší osadě.

Osadní řád může být měněn a doplňován podle místních podmínek a nově vzniklých problémů.

Za Večerní hvězdu:

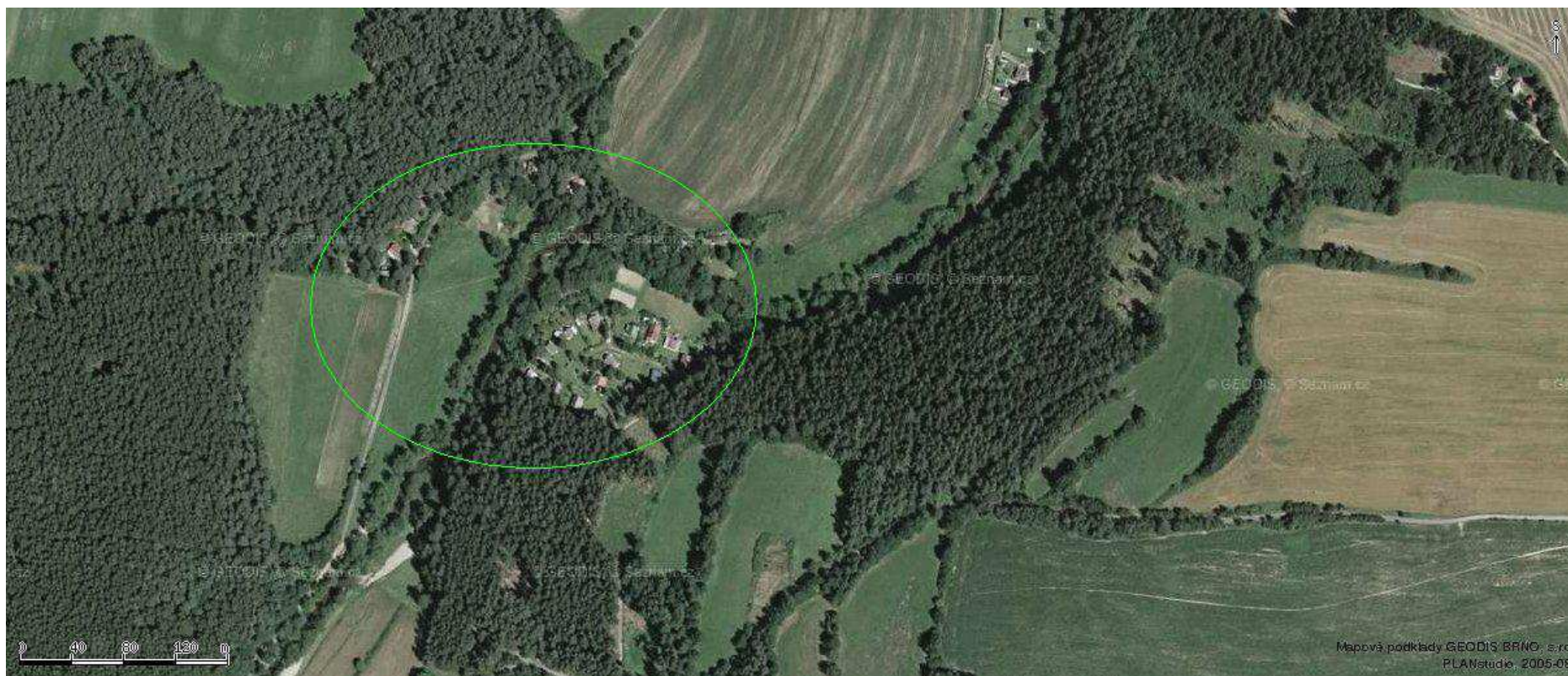
Osadní výbor

Večerní hvězda 2008

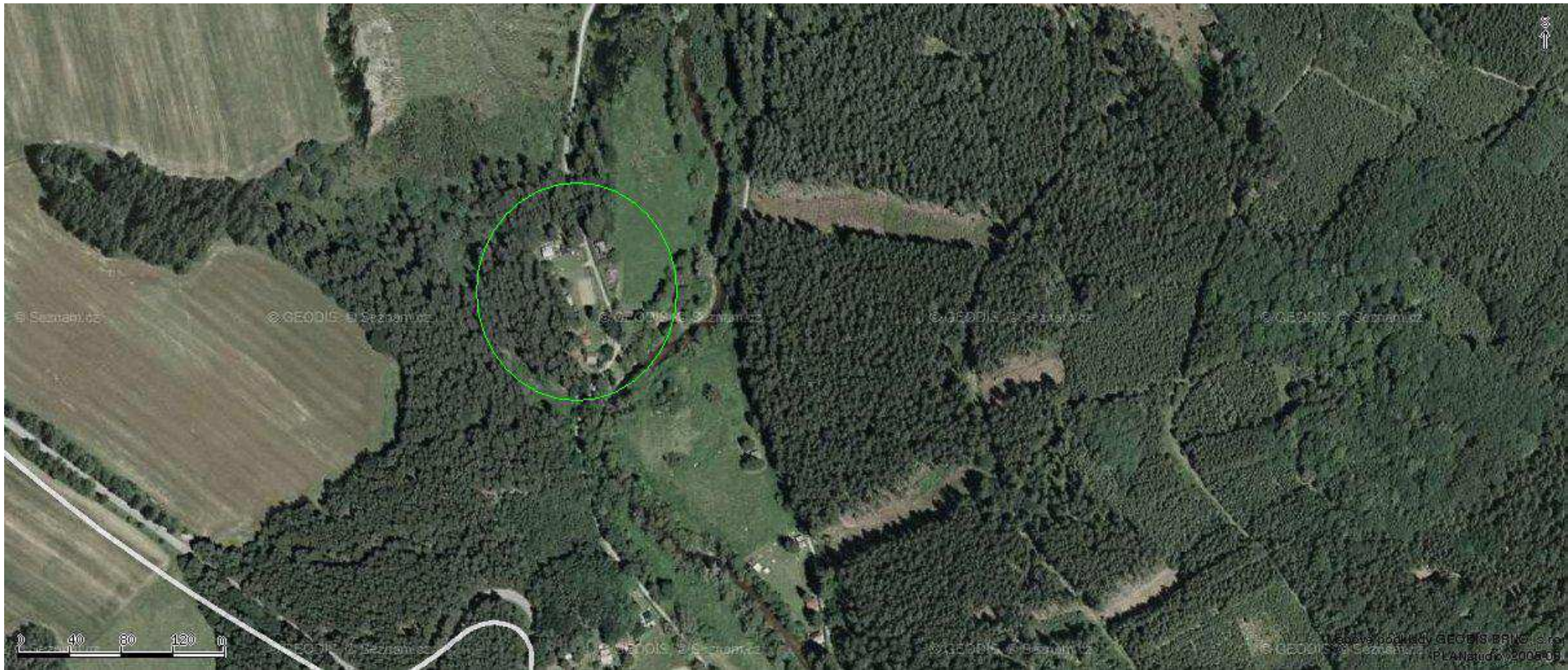
Příloha č. 6 – trampská osada Albatros
Loc: 49°43'54.523"N, 14°48'42.986"E

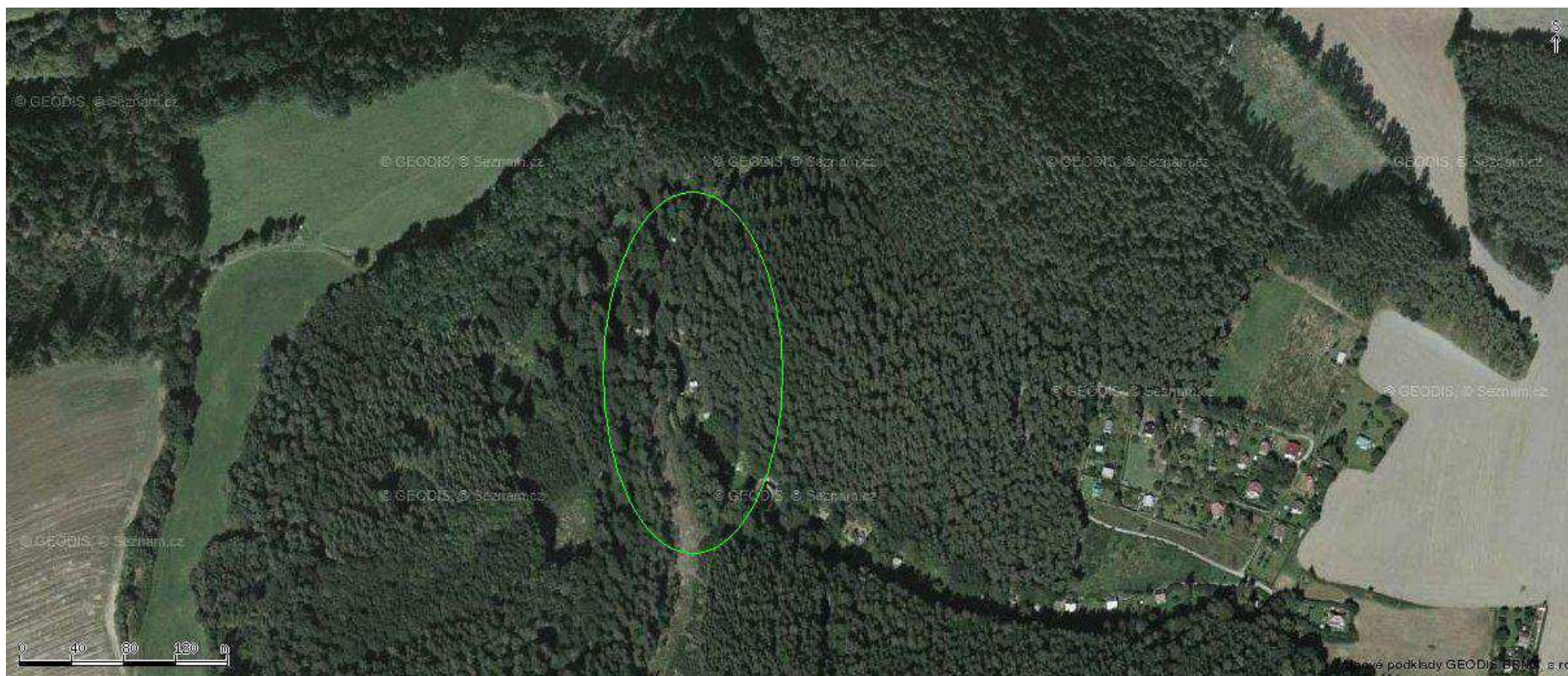
Příloha č. 6 – trampská osada Becajda
Loc: 49°44'41.143"N, 14°55'6.387"E

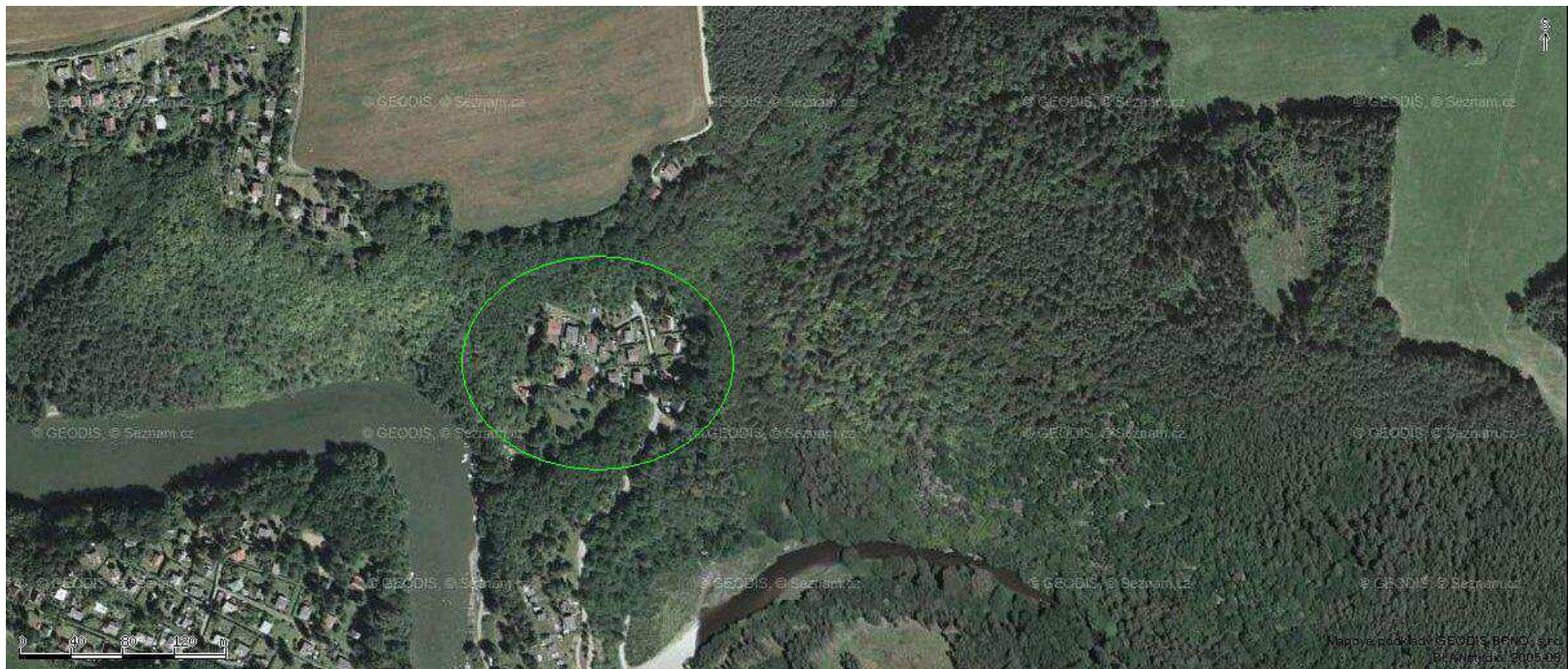
Příloha č. 6 – trampská osada Černá skála
Loc: 49°46'10.456"N, 14°55'44.332"E

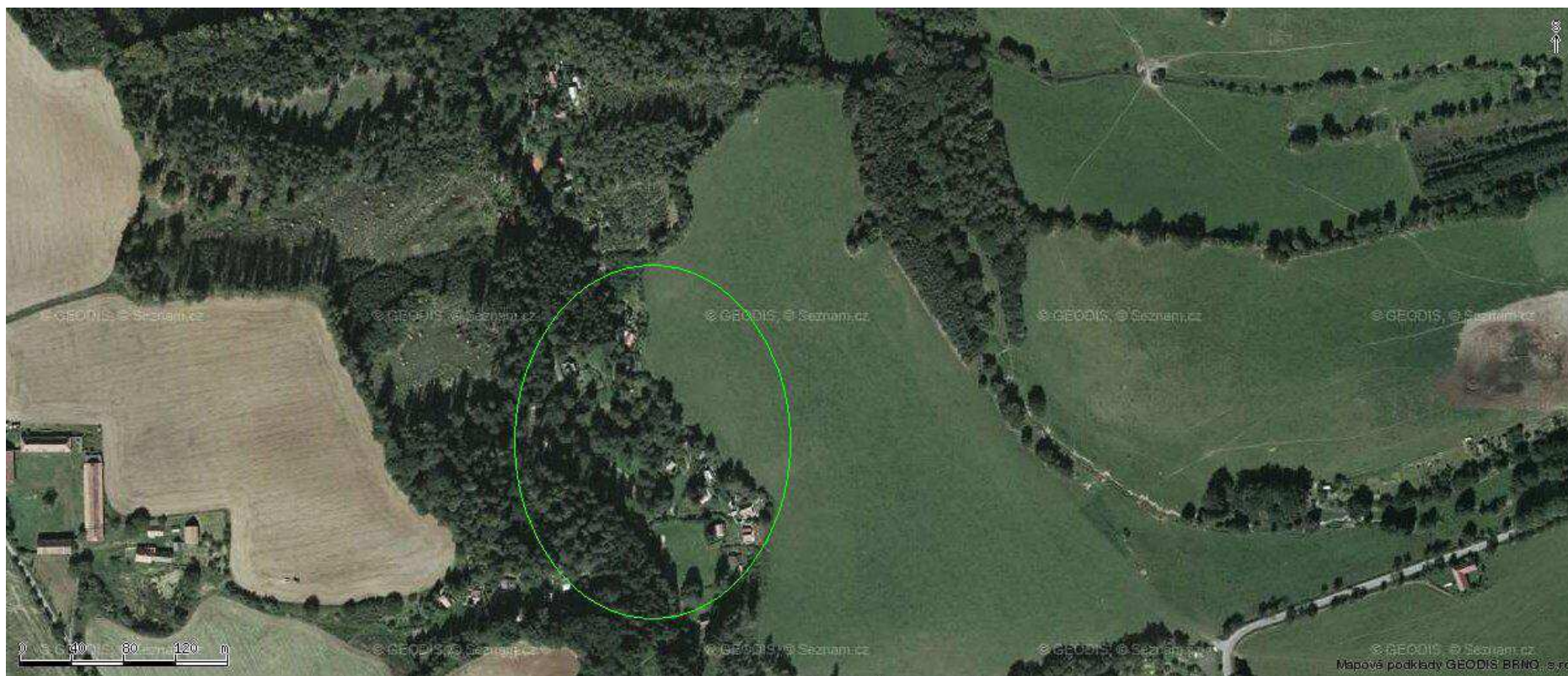
Příloha č. 6 – trampská osada Měsíční údolí
Loc: 49°49'8.678"N, 14°40'5.331"E

Příloha č. 6 – trampská osada Psané skály
Loc: 49°43'57.1"N, 14°25'38.324"E

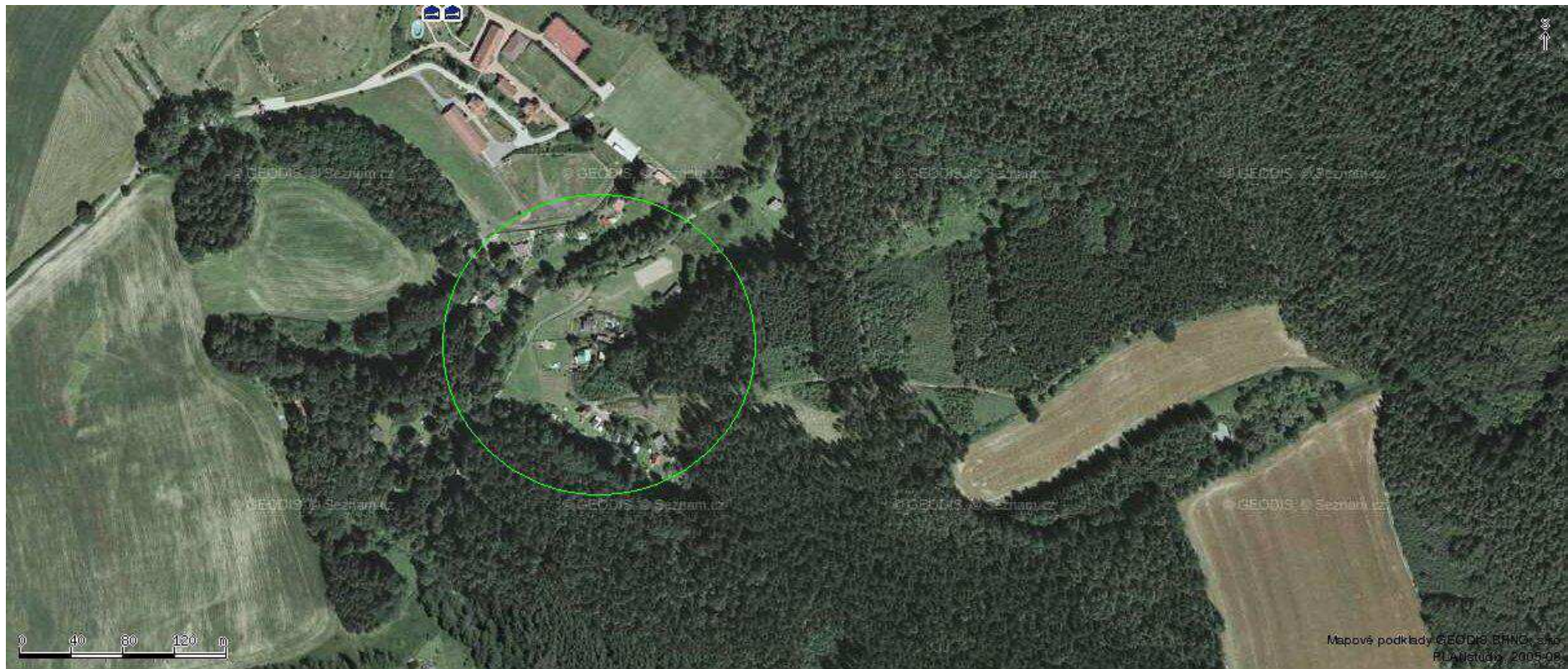
Příloha č. 6 – tramská osada Sioux
Loc: 49°47'27.511"N, 14°44'20.078"E

Příloha č. 6 – tramská osada Údolí návratu
Loc: 49°41'42.536"N, 14°51'42.923"E

Příloha č. 6 – tramská osada Večerní hvězda
Loc: 49°44'49.725"N, 14°50'26.536"E

Příloha č. 6 – trampská osada Zlatý roh
Loc: 49°48'8.642"N, 14°44'2.373"E

